

УНИВЕРЗИТЕТ 'СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ' ВО СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОГИЈА

**ОТВОРЕНИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНОТО
ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ КАКО ОСНОВА ЗА
СТРУКТУРИРАЊЕ НОВИ МОДЕЛИ НА ВОСПИТНО-
ОБРАЗОВНО ДЕЛУВАЊЕ**

- МАГИСТЕРСКИ ТРУД -

Ментор:

Проф.д-р Никола ПЕТРОВ

Изработила:

Биљана ВЕЛЈАНСКА-КАМЧЕВСКА

Скопје, 1996 год.

На Роберта

“Детето е око, огледало на вашата љубов, свет со желбен глас,... топлина што зависи од вашето милување, стисок и преградка ... Детето е биолошки радар што ги фаќа нашите видливи постапки и невидливите сензации... од нив тоа зависи денес, но сигурно и утре. Ние денес сме токму такви, затоа што вчера нашите предци неселективно вградувале во нас и сопствени пропусти. Не штедете се во инвестирањето топлина и желбени емоции. Пристапувајте со целосно внимание ... Бидете секогаш ведри и насмеани, топли и нежни - полни ...”

М. Левенски

СОДРЖИНА

	Страница
ПРЕДГОВОР	7
ПРВ ДЕЛ	
ТЕОРЕТСКИ СОГЛЕДУВАЊА НА ПРОБЛЕМОТ	9
1. РАЗВИТОК НА ИДЕЈАТА ЗА ОТВОРЕН СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ	10
2. ОТВОРЕНИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ - ТЕНДЕНЦИЈА ЗА ИНОВИРАЊЕ И ТРАНСФОРМИРАЊЕ НА ВОСПИТНО ОБРАЗОВНАТА ДЕЈНОСТ.	15
2.1. Третманот и поставеноста на предучилишните установи - градинките како воспитно-образовни институции.	16
2.2. Предучилишната установа - градинката, како отворен систем на воспитание и образование.	18
3. СЕМЕЈСТВОТО КАКО ПРИМАРНА ИНСТИТУЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈАТА И ВОСПИТАНИЕТО НА ДЕТЕТО. 22	
3.1. Семејството, родителите и предучилишните установи. ...	26

3.2.	Деконтекстуализација на воспитанието.	27
4.	ОТВОРЕНОСТ НА ГРАДИНКАТА КОН СЕМЕЈСТВОТО	30
4.1.	Меѓусебна информираност на воспитувачот и родителот . . .	33
4.1.1	Индивидуално информирање.	34
4.1.2	Писмено информирање	35
4.1.3.	Родителски состаноци	37
4.1.4.	Приредби и прослави	38
4.1.5.	Посети на семејства	39
4.1.6.	Изложби	39
4.1.7.	Присуство и активно учество на родителите во работата на воспитната група во предучилишната установа.	40
4.1.8	Вклучување на родителите во решавањето на актуелните и други прашања во врска со воспитно-образовниот процес. . .	41
4.2.	Соработката на предучилишниот педагог со семејството	41
4.2.1.	Форми на соработка на педагогот и родителот.	42
4.2.2.	Подготвување на предучилишниот педагог за соработка со родителите.	43
5.	ДЕТЕТО, ПРЕДУЧИЛИШНАТА УСТАНОВА И ОПШТЕСТВЕНАТА СРЕДИНА	44
5.1.	Потреба од отвореност на предучилишната	45
	установа -градинката кон општествената средина	
6.	ВИДОВИ ПРОГРАМИ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ.	47
7.	СЕМЕЈНИ, ОДНОСНО СРЕДИНСКИ ПРОГРАМИ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ.	49
8.	АНАЛИЗА НА ЗАКОНОТ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ.	56
9.	АНАЛИЗА НА ПРОГРАМАТА ЗА ВОСПИТНО -ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ ВО ПРЕДУЧИЛИШНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ.60	
9.1.	Структурираност на програмата.	64

9.2.	Негативности во структурираноста на програмата за воспитно-образовна дејност во предучилишните установи.	65
10.	СТРУКТУРИРАЊЕ НОВИ МОДЕЛИ НА ВОСПИТНО- ОБРАЗОВНОТО ДЕЛУВАЊЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ.	68
10.1.	Анализа на предучилишната програма СОРОС.	69
10.2.	Курикулумот - современ тренд во воспитно-образовното делување.	72

В Т О Р Д Е Л

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП КОН ИСТРАЖУВАЊЕТО.	75
--	----

1.	ПРИСТАП КОН ПРОБЛЕМОТ.	76
2.	ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.	77
2.1.	Дефинирање на основните поими содржани во предметот на истражувањето.	78
3.	ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.	80
4.	ХИПОТЕЗИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	82
5.	ВАРИЈАБЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.	84
6.	ПРИМЕРОК НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.	85
7.	МЕТОДИ, ТЕХНИКИ И ИНСТРУМЕНТИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	86
8.	НАЧИН НА ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИТЕ.	89

ТРЕТ ДЕЛ

АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО.	91
---	----

1. .	АНАЛИЗА НА ЛИЧНАТА ПЕДАГОШКА ДОКУМЕНТАЦИЈА НА ВОСПИТУВАЧИТЕ.	95
2.	АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД СИСТЕМАТСКОТО НАБЉУДУВАЊЕ.	
2.1.	Анализа и интерпретација на резултатите од систематското набљудување на слободните активности.	95
2.2.	Анализа и интерпретација на резултатите од систематското набљудување на насочените активности	104

	ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД СИСТЕМАТСКОТО НАБЉУДУВАЊЕ.	114
3.	АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОБИЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ.	116
	ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ.	143
4.	АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА РОДИТЕЛИТЕ.	146
	ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА РОДИТЕЛИТЕ.	153
* * *		
	ЗАКЛУЧНИ ОСГЛЕДУВАЊА.	155
	ПРИЛОЗИ.	158
	ЛИТЕРАТУРА.	176

ПРЕДГОВОР

Демократските општества кон кои се стреми и нашето општество бележат бројни реформи во сите сфери од животот, вклучувајќи ја и сферата на воспитанието и образованието. Во тој контекст се поставува прашањето: како овие реформи се изразуваат во одделните степени на воспитанието и образованието, почнувајќи од предучилишното па се до високото образование? Имајќи го предвид предметот на нашето излагање, ќе направам обид за изнесување на определени елементи за состојбите и насоките на промените во предучилишното воспитание и образование. Сметам дека, во таа смисла, посебно треба да се истакне дека предучилишното воспитание и образование, како базично и почетно, има нерамноправен статус и третман, бидејќи е третирано како социјална, а не како воспитно-образовна дејност. Оттука се поставува прашањето: каков модел на предучилишни установи имаме и каков тој треба да биде од аспект на современите тенденции во развиените општества, од аспект на организацијата на работата, начинот на воспитувањето и подучувањето? Ова прашање, можеби, најдобро ќе се илустрира со анализа на моделите на предучилишното воспитание и образование во високообразовните општества, тргнувајќи пред се од научните педагошки и психолошки сознанија, што ќе претставува чекор напред за оживотворување на предучилишниот воспитно-образовен систем врз демократски основи. Притоа, неопходно е да се почитува личноста на детето, неговата индивидуалност, индивидуалните карактеристики, што ќе овозможи поставување рамноправна мобилна и активна воспитно-образовна атмосфера за создавање и доживување, односно за создавање и креирање на отворен современ систем на предучилишното воспитание и образование, со разновидни форми и програми на делување. Тоа потврдува дека и во предучилишното воспитание и образование треба да дојде до израз програмско-курикуларното програмирање кое произлегува од потребите, интересите и афинитетите на децата, со широки можности за заедничко и индивидуално воспитно-образовно дејствување, за претставно-поимно збогатување, подготвување за училиште и успешно адаптирање во училишната средина. Во таа смисла, потребно е доследна практична

апликација на стручно-научните сознанија; правилна структурираност на програмските основи до флексибилност на нивната практична реализација, отвореност во комуникацијата на градинката со семејството заради негова едукација на тоа поле, отвореност на градинката кон институциите во пошироката општествена средина и многу други значајни аспекти кои, сметаме, треба да добијат соодветен третман во овој труд.

Овој труд прави заложба да ја објасни суштината на отворениот систем на предучилишно воспитание и образование како една од основните современи реформски тенденции во предучилишното воспитание и образование, потоа, сообразувањето и структурирањето на новите наставни планови и програми со поголемата автономија на личноста, со што ќе се создадат услови секоја личност да може да дојде до израз и да ги изрази своите наклоности и способности. Согласно со тоа, неговата содржина опфаќа теоретски и емпириски дел.

Теоретската рамка на истражувањето, како прв дел од овој труд, овозможува подобро согледување на одредени димензии на истражуваниот проблем.

Вториот дел на овој труд го објаснува методолошкиот пристап кон истражувањето и ги прикажува предметот, целите и задачите, хипотезите, варијаблите, примерокот на истражување, методите и техниките што се користени за таа цел, како и начинот на кој се обработени и анализирани податоците.

Третиот дел содржи анализа и интерпретација на резултатите од истражувањето.

На крајот се презентирани заклучните согледувања во однос на проблемот што го проучуваме со некои предлози и сугестии за неговата подоследна практична реализација и за натамошни истражувања на тоа поле.

Исто така дадени се прилози и список на користената литература.

ПРВ ДЕЛ

ТЕОРЕТСКИ СОГЛЕДУВАЊА НА ПРОБЛЕМОТ

1. *РАЗВИТОК НА ИДЕЈАТА ЗА ОТВОРЕН СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ*

Низа промени што се случуваат на општествен план создадоа можности за одредени нови процеси во развојот на предучилишното воспитание и образование. Во настојувањата на предучилишните институции да држат чекор со денешнината и современите потреби на општеството се забележува се појасно процесот на нивно трансформирање во отворен систем. Оваа тенденција може да ја окарактеризираме како позитивна и значајна затоа што е во согласност со стремежите на општеството да биде отворено и со природата на човекот да дејствува како отворен систем. Самиот поим отворено воспитание или отворен систем на воспитание, ни како поим, а ни како движење или појава не е нешто ново во предучилишното воспитание и предучилишната педагогија. Идејата за отворено воспитание секогаш била составен дел на она што се нарекува прогресивно определување. Ова движење настојувало да ги еманципира децата, односно воспитанието да биде во функција на очовечување на детето. Наспроти него бил затворениот тип на воспитание, кој се стремел кон рана социјализација, бил во функција на поделба на општествените улоги и во функција на формирање работна сила.

Идејата за отворениот систем на воспитание датира од крајот на XIX и почетокот на XX век . Во овој период таа ја црпела својата аргументација од теориите и идвите, од филозофиите, од научните евиденции со кои тогаш се располагало. Затоа, ако оваа идеја се посматра само од една точка на гледиште, ќе се констатираат извесни ограничувања. Имено, на идејата за отворено воспитание, според проф. А. Марјановиќ, може да и се замери за некои нејзини гледишта во поглед на тоа како ја толкува личноста на човекот, како гледа на човекот, бидејќи оваа идеја обично почива на феноменолошката филозофија.

Исто така, на идејата за отворено воспитание може да и се замери што никогаш радикално не го зафатила проблемот на односот помеѓу воспитанието и општеството, односно помеѓу институциите и општеството и културата во која тие институции делуваат. Токму поради тоа движењето за отворено воспитание се обидува, во границите на институционалните рамки, да внесе новини во воспитно-образовната програма.

Карактеристично е што идејата за отворено воспитание секогаш била под силен удар на сите догматски сили. Така, идејата за отворен систем на воспитание била една од водечките идеи веднаш по Октомвриската револуција во Советскиот Сојуз, за подоцна, кога е воспоставена догматската власт, да биде жестоко критикувана. Меѓутоа, тоа е разбирливо затоа што таа е неспојива со еден тоталитарен систем, а исто така е во контрадикција со луѓето, со оние типови на личности кои во таков систем веруваат.

Кога станува збор за нашето општество кое и самото се стреми да биде отворено, идејата за отворено воспитание е многу важна. Денес е карактеристично што во многу науки, почнувајќи од биологијата па се до кибернетиката, поимот отворен систем станува најважен поим. Развитокот на многу научни дисциплини земајќи ја во прв ред кибернетиката покажал колку отворените системи се посупериорни од затворените. Винер, во својата позната книга "Кибернетиката и општеството", истакнува дека карактеристика на затворените системи е тоа што нивната трансакција со средината, со амбиентот во кој дејствуваат е ригидна, еднострана и скоро никаква; затворениот систем дејствува по некоја своја внатрешна логика и, според тоа, се стреми кон ентропија, односно кон самоуништување, кон разорување. Наспроти него, за отворениот систем, како што се тврди во кибернетиката, е карактеристично тоа што тој е флексибилен и отворен за случајните надворешни влијанија, особено за оние кои во него предизвикуваат како што се вели во кибернетичката терминологија, "шум или неред... и е способен да изврши една внатрешна реорганизација, односно да ја надмине нерамнотежата која е предизвикана од таквиот неред"¹ и повторно да воспостави една организација на повисоко ниво, која од гледиште на адаптација на една нова ситуација е многу поефикасна. Исто така,

---

¹ Марјановиќ, д-р Александра, "Дечји вртич као отворен систем; Предшколско дете, Београд, 17: 57-67, бр. 1-4, 1987, 58 стр.

карактеристика на отворените системи е тоа што тие често не чекаат само нареди кои се предизвикани однавгор, туку се способни сами да предизвикуваат нареди, со цел постојано да се стремат кон понатамошен развој и прогрес.

Врз основа на гореизнесеното и за да може тематски да се доближиме до проблемот кој е во интерес на нашето излагање, би истакнале дека човекот, како биолошко суштество, кое во не мала мера носи со себе готови однесувања на свет, е најотворен систем. Во тој поглед човекот е краен резултат на тенденциите во еволуцијата кои се стремеле кон создавање на се поотворени системи. Според тоа, човекот во својата основа, кога го посматраме и на ниво на филогенезата и на ниво на онтогенезата, е еден отворен систем, и мислам дека ова би била појдовната точка од која треба да тргнеме кога зборуваме за потребата и воспитанието да биде отворен систем на делување.

Се поставува прашањето, кога велíme дека човекот е отворен систем, кон што е тој отворен? Врз основа на низа научни дисциплини се доаѓа до одговор дека човекот е отворен кон културата. Како што рекол Маркс, човекот е културно битие по природа затоа што од него произлегува дека природата на човекот како отворен систем и како културно битие, не му е дадена, туку му е зададена, а таа зададена природа се наоѓа во културата кон која е човекот отворен и спрема која делува како отворен систем. Од ова гледиште се доаѓа до заклучок дека човекот, поради тоа што е еден отворен систем свртен кон нешто што е латентно и можно во една култура, која сама по себе не е довршена, во основа е творечко битие. Потврда за горе изнесеното можеме да најдеме и во современите психолошки теории на развојот. Денес, се поголем број истражувања покажуваат дека детството е една историска категорија која не е дадена туку се развива постепено, и дека токму во тоа развивање, во неговото продолжување, во неговото квалитативно менување во условите што го одредуваат, лежи можноста за проширување на границите на развојот. Колку помалку било потребно децата рано да ги преземаат вистинските животни улоги, детството постепено станувало се подолго и квалитативно се поразлично. Во тоа била можноста не само за развојот на децата туку и на луѓето воопшто, затоа што промените што можеме да ги очекуваме во врска

со проширувањето на границите на развојот, можеме да ги бараме само во детството и во начините на кои тоа е регулирано.

Исто така еден од изворите на кои денес концепцијата на отворено воспитание се потпира и од каде ја црпи својата аргументација се и промените во средината, односно промените во современото општество кои ја одредуваат положбата на човекот кои ги отвораат најјургентните човекови проблеми, и врз основа на кои се поставува прашањето или потребата за јавување на некои нови квалитети, некои нови способности и својства.

Што се однесува до предучилишното воспитание, треба да се напомене дека некои недостатоци на институционалното воспитание на предучилишните деца особено дојдоа до израз во последните петнаесет години, во т.н. движење за предучилишно воспитание. Имено, движењето за предучилишното воспитание првенствено било насочено кон акцелерацијата на развојот, односно настојувало да се поттикне развојот на когнитивните функции, да се интензивира развојот на децата во предучилишниот период. Бидејќи резултатите на програмите особено на оние кои биле наменети за институционалното воспитание, не дале очекувани резултати и не ги исполниле своите цели, дошло не само до критика на тие програми туку и до критика и преиспитување на институционалното воспитание, особено и заради тоа што постоела цела низа други програми кои наедно биле и зачеток на модерно сфатеното отворено воспитание. Овие програми не ги зафаќале само децата и институциите туку и целиот нивни животен контекст. Врз основа на тоа што резултатите на овие програми биле значително подобри се создала основа за една нова аргументација на идејата за отворено предучилишно воспитание. Оваа идеја добива на сила и поради тоа што, врз основа на резултати од движењето на предучилишно воспитание, во голема мера се промениле сфаќањата за самото предучилишно воспитание. На пр., денес се смета дека предучилишната институција треба, пред се, да им служи на децата; не на семејството, не на училиштето, туку првенствено на децата и нивните потреби. Исто така се смета дека предучилишното воспитание треба да биде една еколошка интервенција, односно не може да биде затворено на една тесна педагошка проблематика во рамките на институцијата, туку мора во многу поширока смисла да дејствува на онаа непосредна средина во која децата живеат.

Врз основа на тоа многу популарна е идејата дека воспитанието мора да биде процес кој ќе го зафаќа животниот контекст на детето и дека тоа не може да остане на ниво на една вештачка средина која произволно можеме да ја моделираме и конципираме како институција, сметајќи дека институцијата е еден празен простор. Сите овие сфаќања се делови од еден мозаик кој постепено се составува во идеја за предучилишната установа како отворен систем на воспитание.²

---

² Марјановиќ д-р Александра “Дечји вртич као отворен систем; Предшколско дете, Београд 17: 57-67, бр. 1-4, 1987, 67 стр.

2. ОТВОРЕНИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ ТЕНДЕНЦИЈА ЗА ИНОВИРАЊЕ И ТРАНСФОРМИРАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ДЕЈНОСТ

Во воспитно-образовниот систем се чувствува потреба за изнаоѓање нови решенија во конципирањето на сите степени во воспитанието и образованието. Во согласност со тоа, евидентна е потребата од менување на некои делови од досегашната поставеност на предучилишното воспитување. Ова е особено значајно со оглед на значењето што го има предучилишното воспитание во однос на сите др. степени на воспитание и образование, како и со оглед на потребата од се поголема масовност на образованието. Несомнено е дека регулативата на целокупните промени во предучилишното воспитание и образование треба да ги има во основа стручно-научните сознанија и меѓународните стандарди и конвенции, особено Конвенцијата за правата на детето на ОН.

Имајќи го предвид гореизнесеното сметаме дека една од најосновните современи тенденции во предучилишното воспитание и образование е неговото трансформирање во отворен систем, со најразновидни форми и програми за рамноправно учество на сите фактори: родителите, воспитувачите, вклучувајќи ги и децата, со што ќе се создадат широки можности предучилишните установи да станат и да прераснат во установи и средини за заедничко живеење, доживување и заедничко и индивидуално воспитно-образовно дејствување со широки можности за претставно-поимно збогатување, подготвување за училиште и успешно адаптирање во училишната средина.

2.1. Третман и поставеност на предучилишните установи - градинките како воспитно-образовни институции

Градинката претставува институционализиран облик на организирано планско и насочено воспитно-образовно дејствување врз детето до седумгодишна возраст. За разлика од другите фактори, присутни во развојот на малото и предучилишно дете, таа влијае плански, организирано и намерно. Со насочувањето на интерперсоналните односи во неа и правилното вклучување на децата во колективот (не запоставувајќи го нивниот индивидуалитет) се овозможува позитивно комуницирање со околината и се поставува основа за развој на индивидуалитетот, од една страна, и социјализацијата на децата, од друга страна.

Предучилишната установа, односно градинката, претставува систематска целина на повеќе компоненти, методи, форми и аспекти на воспитно-образовно дејствување врз развојот на детето. Запознавајќи ги принципите на воспитно-образовното влијание врз децата од предучилишна возраст, во детските градинки се реализира педагошко-психолошки период, за што е одговорна педагошко-психолошката служба во нив. Покрај тоа, застапено е здравственото подрачје преку вклучување на медицински лица - лекари, логопеди и стоматолози, кои се грижат за физичкото здравје на децата од сите аспекти. Доколку се јави потреба, градинката е во состојба да соработува со други институции и воспитно-образовни асоцијации од социјални, психолошки, психијатриски, медицински и друг карактер.

Со опременоста на екстериерот и ентериерот во предучилишната установа се создаваат оптимални услови за реализација на нејзината основна дејност преку три различни нагледни активности, кои овозможуваат безгрижен и спонтан воспитно-образовен процес. Со обезбедувањето на услови за постојана стручна надградба на кадарот постојано се трага за подобрување на престојот и животот на децата во предучилишните установи.

Сите воспитно-образовни содржини и задачи во предучилишната установа се остваруваат преку поделба на децата на различни воспитно-образовни групи, и тоа:

- во групата од 0 до 2 год. се децата опфатени со програмата за јаслена возраст;
- I-та мала група опфаќа деца од 2 до 3 годишна возраст;
- II-та мала група опфаќа деца од 3 до 4 годишна возраст;
- средната група опфаќа деца од 4 до 5 годишна возраст;
- големата група опфаќа деца од 5 до 7 годишна возраст.

Активностите на децата се реализираат според однапред предвиден и временски определен режим на денот кој ги опфаќа следниве елементи:

- прием на децата
  - подготовки за појадок и појадок
  - слободни активности
  - насочени активности
  - слободни игри и прошетки
  - подготовки за ручек и ручек
  - пладневен одмор
  - попладневни активности (попладневен одмор)
  - испраќање на децата

Насочените активности се реализираат преку следниве воспитно-образовни подрачја: запознавање со природата и општествената средина, негување и култура на говорот, воведување во основите на математиката, физичко, музичко и ликовно воспитание.

Врз основа на програмата, секој воспитувач и стручните работници изработуваат годишен, месечен, како и дневни планови кои ги содржат елементите за реализирање активности во институција од таков вид.

Покрај целодневната, а воедно и најзастапена форма на работа со децата, некои градинки реализираат форми со скратени и други програми кои овозможуваат поцелосен развој за децата до седумгодишна возраст.

2.2 *Предучилишната установа -градинката како отворен систем на воспитание и образование*

Предучилишната установа (градинката) сама по себе не претставува правилен одраз на животот и семејството, што придонесува за отуѓување на воспитно-образовниот процес од животните текови и го прави животот на детето изолиран од животот на возрасните. Во тој случај детето не ги разбира настаните околу него и станува осетливо во однос на многу натамошни животни проблеми. Затвореноста доведува до повеќе аномалии кои се јавуваат како негативни особини на личноста во нејзиниот натамошен развој. Ако предучилишното воспитание и образование претставува програмски не насочен воспитно-образовен чин, тоа не значи дека треба да престанат сите надворешни неорганизирани или ненамерно организирани влијанија. Нивното влијание од неорганизирано може да се трансформира во организирано и планско дејствување во согласност со концептот на програмираното организирано инситуционално воспитание и образование. За таа цел градинките "... треба да бидат тимски екипирани и по својата форма и организираност да се адаптивни на средината, а во согласност со изведувањето на активностите, екипирани со повеќе стручни профили, како и со родителите кои се спремни на различни начини да го помогнат воспитно-образовното дејствување"³.

Со други зборови градинките мораат да се сфатат како начин на живеење на современото дете. Ако се земе предвид фактот колку време детето поминува во предучилишната установа, акумулирајќи знаења, тогаш ќе дојдеме до заклучок дека е тоа голем дел од неговиот живот, односно негов начин на живеење. Со самото тоа што детето го пренесуваме од семејството во предучилишната установа ние го ослободуваме од притисокот во семејството. Од друга страна, го ставаме во еден поширок сегмент на култура.

Друга карактеристика на градинката како отворен систем на воспитание е тоа што таа претставува заедничко место на живеење на децата и возрасните. Од тоа произлегуваат две прашања: прашањето за положбата на детето во однос на возрасните и, обратно, возрасните во однос на децата; и

---

³ Петров д-р Никола и др. "Проекција за развојот, иновирањето и трансформирањето на системот на воспитанието и образованието во Република Македонија", Скопје, Просветно дело, 1994, стр 31.

прашањето за квалитетот на интеракцијата што е воспоставена во градинката. Всушност, квалитетот на интеракцијата помеѓу возрасните и децата е она што го нарекуваме структура на воспитанието. Во зависност од квалитетот на интеракцијата, разликуваме авторитарно или пермисивно воспитание. Кај авторитарното воспитание интеракцијата тече од возрасните кон децата и се е сконцентрирано околу возрасниот и неговото гледање на светот како единствен мерен критериум за воспитување на детето. Додека кај пермисивното воспитание интеракцијата се одвива така што детето е центар на воспитанието, односно на детето се гледа како на една индивидуа која сама може и треба да го одредува целиот тек на развојот, а возрасниот, наспроти авторитарното воспитание, е во подредена положба во однос на детето.

Меѓутоа, кога зборуваме за предучилишната установа (градинката) како отворен систем на воспитание, секако треба да пледираме за таков вид интеракција која би ја нарекле партнерска. Самиот збор партнерска укажува дека се работи за возрасни луѓе и деца кои заеднички го откриваат светот, кои треба да имаат заедничко богатство на доживувања, помеѓу кои е воспоставен рамноправен дијалог. Во денешни услови, благодарейќи на развојот на масмедииумите, видливи се некои промени во односите помеѓу возрасните и децата. Имено, децата во некои домени стануваат посупериорни од возрасните затоа што подобро ја разбираат симболиката на современиот свет, па возрасните учат од нив.

Како заклучок би истакнале дека квалитетот на интеракцијата е еден од клучните прашања на отворениот систем на воспитание и образование и, доколку не се промени квалитетот на интеракцијата во нашиот систем на предучилишно воспитание, сите мерки што се преземаат во поглед на содржината и методите остануваат формални.

Особено би нагласиле дека, кога зборуваме за градинката како отворен систем на воспитание, таа отвореност можеме да ја посматраме од два аспекта: отвореност кон внатре и отвореност кон надвор.

Отвореноста кон внатре е условена од многу фактори. Тоа подразбира "отворени врати" меѓу сите детски возрасти, дружење без возрасна сегрегација

и без поделеност по воспитно-образовни групи. Внатрешната отвореност подразбира избор на активности и воспитувачи од страна на детето и родителот и "отвореност на собите за дневен престој" таканаречените занимални. Во занималните секако има воспитувачи кои ги следат, испраќаат и прифаќаат децата, а воедно ги упатуваат во игровните катчиња согласно со нивниот интерес. Притоа, нивната игра умешно ја насочуваат кон реализација на воспитно-образовните цели.

За овој вид отвореност голема улога, покрај другото, имаат ентериерот и материјалните услови во градинката. Во нашите услови, во кои ентериерот не го овозможува тоа, пожелно е повремено мешање меѓу децата од различни возрасти или формирање хетерогени возрастни групи, како и отворена комуникација меѓу возрастните и децата во градинката.

Отвореноста кон надвор подразбира комуникација со надворешната средина, овозможува проток на сите надворешни информации и влијанија во градинката. Отвореноста кон надвор ја делиме на отвореност кон:

1. потесната општествена средина - семејството и
2. пошироката општествена средина

Сведоци сме на фактот дека најголемиот проблем на развојот на современото дете е деконтекстуализацијата на процесите на воспитанието и сегрегацијата на детето во еден посебен социјален ентитет. За да може да ги надмине ваквите услови предучилишната установа - градинката неминовно мора да се отвори кон непосредната општествена средина. Тоа значи, во прв ред, да се отвори кон родителите, кон семејството. Предучилишната установа, како систем на отворено воспитание, треба да претставува едно општествено ниво на кое родителите ќе можат да ја реализираат својата родителска функција. Кога станува збор за отвореност на предучилишната установа кон родителите не пледираме само на вообичаената соработка помеѓу родителите и установата, туку родителот да биде составен дел на воспитниот процес, почнувајќи од моментот кога тој воспитен процес се конципира па се до моментот на неговото изведување. Или, со еден збор, родителите да ги сфатиме како партнери во воспитно-образовниот процес.

Друг аспект на отвореноста на предучилишната установа според проф.др А. Марјановиќ е нејзиното делување како еколошка интервенција во средината. Тоа значи дека предучилишната установа не може да живее во изолираност, туку треба да се отвори кон другите општествени институции, кон непосредната околина. Ваквиот услов претставува едно барање, предучилишната установа активно во оној домен во кој таа може да ја менува општествената средина во едукативна средина. Секако, ова е составен дел на самиот поим - отворено предучилишно воспитание.

3. *СЕМЕЈСТВОТО КАКО ПРИМАРНА ИНСТИТУЦИЈА ЗА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА И ВОСПИТАНИЕ НА ДЕТЕТО*

Воспитанието во семејството е природен процес, кој резултира од целокупниот начин на живот во семејството. Детето најпрво се социјализира во семејството, односно ги стекнува првите искуства за животот, луѓето и нивните меѓусебни односи. Тоа стекнува свест за самото себе, освојувајќи и формирајќи одредени морални ставови, погледи и сфаќање за светот што го опкружува. Семејството е институција во која детето ги задоволува своите примарни физички, психички, социо-емоционални, интелектуално развојни потреби за здрав и нормален живот. Во него детето ги стекнува првите навики, ги прави првите чекори, ги осознава предметите и ги изговара своите први зборови.

Исхраната, топлиот однос на родителите е прв услов за стекнување доверба и идентификација со членовите во семејството и наставните во околината. Ова укажува и на важната улога на примерот на возрасниот (родителот) во позитивниот развој на личноста.

М. Бергант издвојува уште неколку важни карактеристики на воспитанието на детето⁴, кои ја потенцираат важната улога на семејството во неговиот предучилишен период.

- *Биолошки дефицит или долготрајна зависност од помошта на возрасните*

Малото дете е немоќно самото да ги реализира своите биолошки функции. Неговата моторика не е доволно развиена поради што тоа не е во можност самостојно да се облекува, соблекува, заврзува итн. Родителот е првиот чинител кој ќе му помогне на детето тој чин да го прифати како

---

⁴ Подвлекла: Лукиќ Хавелка д-р Душанка, "Породица, дете, дечји вртич", Горњи Милановац, Дечје новине, 1985 год.

нормална појава што ќе придонесе за одбегнување на интравертноста и на губењето доверба кај него. Во својата желба да го осамостојат детето, родителите најчесто прават грешки оставајќи го истото самото да “го реши проблемот, при што тоа доживува неуспех, а со тоа и страв од повторен обид. Обратната постапка од страна на родителите, односно потенцирањето на детската природна немоќ, доведува до сознание кај детето дека тоа се разликува од другите, што пак доведува до фрустрирање на детската личност.

- *Сугестибилност која се остварува врз база на идентификација*

Децата во периодот од 7 годишна возраст најчесто се идентификуваат со возрасните и ги прифаќаат оние возрасни постапки кои им оставиле силен впечаток, обидувајќи се истите да ги поддржуваат. Овој период на сугестибилност е погоден за позитивно влијание и за “сервирање” позитивни постапки кои ќе го поттикнат и позитивно насочат детскиот развој.

- *Афективност која се темели, примарно, на емоциите и преку која може да се постигне мотивираност за активност и обврски*

Тргувајќи од факатот дека афективната состојба се темели на емоциите тоа може да се искористи за правилно мотивирање на детето кон доживување на некоја ситуација, идентификација со неа, како и искажување на доживеаното преку соодветна активност. Овој момент е погоден за создавање чувство на потреба од активирање и обврски, кои детето преку активностите треба да ги остварува.

- *Повредливост поради која треба да се внимава во наизглед обичниот разговор меѓу возрасните*

Децата во периодот до 7 годишна возраст се лесно повредливи заради нивната “немоќ” во однос на возрасните. Децата на таа возраст ја чувствуваат непријатната ситуација преку гестикациите на возрасните. Наизглед незаинтересираниот детски лик следи се што се случува околу него. Честопати и возрасните, мислејќи дека детето не разбира, загрижено и разочарано разговараат меѓу себе за решавање на “проблемите предизвикани од него” Тоа доведува до голема повреда на детската личност.

Возрасните честопати не се ни свесни колку во тој момент наместо да решат еден проблем, поттикнуваат низа други психички проблеми во развојот на детската личност.

- *Изразена егоцентричност која произлегува од автотретманот како централен дел во светот*

Децата се гледаат себе си како централен дел од светот, поради што сакаат сите настани да се вртат околу нив. Тие на таа возраст сакаат да се во центарот на вниманието. Доколку не се почитува ова барање, кај нив се појавуваат конфликти чија последица е агресивност, како и други негативни реакции. Детето нема да биде размазано ако се почитува периодот на неговата егоцентричност, кој неминовно ќе помине. Во спротивно, трагајќи по внимание, тоа почнува да постапува размазано. На тој начин периодот на егоцентричност се пролонгира и кај личноста се јавува инфантилно однесување и во периодот кога тоа треба да е надминато.

- *Насоченост кон игра поради која треба да се зачестат физичките активности кај децата*

Играта за детето е еднаква на работата на возрасните. Тоа преку игра ги задоволува сите понапред спомнати карактеристики. Играта е услов за неговиот правилен развој и за правилно воспитно влијание од сите аспекти. Затоа, детето треба почесто да се насочува кон неа. Таа, воедно, ги задоволува и детските потреби за физички активности кои позитивно влијаат врз целокупниот развој на индивидуата. Играта на детето не треба да се прекинува, туку да се поттикнува, овозможувајќи притоа и услови за неа.

Непознавањето на детските потреби може да доведе до некои негативности во однесувањето на родителите кон своите деца. Милица Бергант ги изнесува следните негативности:

- *Претерана строгост која предизвикува неврастичност, плашливост, лажливост, затвореност, говорни нарушувања и сл.*

Претераната строгост најчесто ги спречува сите детски активности кои водат кон психомоторен, когнитивен, волев и друг развој. Тоа доведува до непочитување на фазата на егоцентричност кај децата. Строгоста создава конфликти кај нив кои ги тераат да постапуваат спротивно од барањата на возрастите. Тоа доведува до незавидна, исполнета со напнатост ситуација, која остава последици врз правиот пат на детскиот развој.

- *Амбиција која предизвикува инфериорност кај децата*

Родителите, често пати, преку своите деца сакаат да го постигнат она што во својот живот го пропуштите, а било од големо значење за нив. Од таа причина ги насочуваат своите деца во погрешна насока, бараат од нив тоа што не се моќни да го сторат. На тој начин, исполнувајќи ги желбите на своите родители, децата несвесно ја запоставуваат својата личност која во понатамошниот живот не ја почитуваат и се судруваат со инфериорноста како сопствена и придружна појава на индивидуата.

- *Слепа љубов кај родителот која кај детето поттикнува несамостојност и размазеност*

Големата љубов кај родителите, која се манифестира преку занемарување на детската слобода и самостојност, и која го пренагласува биолошкиот дефицит кај децата е слепа за негативните последици што ги предизвикува во нивниот развој. Слелата љубов обично се манифестира преку третманот на детето како немоќно суштество на кое постојано треба да му се помага и да му се укажува. Тоа доведува до размазеност, затоа што, предизвикува инфантилна реакција во понатамошниот развој.

- *Општествената власт пред детето како искористување на сопствената личност како полномошно од страна на родителот*

Некои родители го третираат детето како нивна лична сопственост, нивна “творба”, па затоа можат со него “да прават што сакаат”. Таквите родители не ја почитуваат детската личност.

Ова укажува на сложеноста на детската личност и последиците од непознавањето на фазите на нејзиниот развој, како и на значењето на односот на возрастите кон децата од 0 до 7-годишна возраст .

3.1. Семејството, родителите и предучилишните установи

Новите економски и општествени процеси што настапиле како последица на индустријализацијата, ја укинале производната функција на семејството и ја измениле нејзината општествена положба и дотогашната структура. Со тоа темелно се изменети условите за воспитување на малите деца. Ослободувањето на воспитната функција на семејството бил универзален процес. Од една страна, маса деца на наемните работници биле лишени не само од семејното воспитание туку и од елементарната физичка нега и заштита. Од друга страна, материјалното изобилство на привилегираната општествена класа им дозволувало на своите деца тие да им обезбедат првокласно воспитание и образование. Сепак, и со оваа несомнена предност на привилегираната класа не можеле да се сопрат темелните промени во односот помеѓу децата и возрастите затоа што дотогашните познати и успешни начини на воспитување на децата исчезнуваат, а се раѓа нова воспитна проблематика, обременета со проблемите на растењето, со кои ќе се занимаваат педагогијата, психологијата и социологијата.

Првите предучилишни установи т.н. чувалишта, настануваат како потреба, одговор на изменетите услови на социјализацијата во семејството. Чувалиштата биле прагматични решенија на незаштитеното детство изложено на материјалната беда и грубата животна стварност.

На тој начин семејството се свртува спрема општеството барајќи негова помош во вид на институционално воспитание на децата ги компензира тешкотиите што произлегуваат од промените на односите во семејството. Меѓутоа, неспорно е дека детето секојдневно е одвоено од своите родители поголем дел од денот, така што животот на родителите делумно се одвива на растојание од децата. Ваквата ситуација доведува до извесен степен на отуѓеност во остварувањето на родителската функција. Затоа што родител, во вистинска смисла на зборот, се постигнува во текот на подигнувањето и воспитувањето на децата. Во тој контекст, Александра Марјановиќ со право го поставува прашањето: “Дали подигнувањето и воспитувањето на децата спаѓа во основните потреби и права на луѓето? Дали воспитувањето и подигнувањето на децата за родителите е подрачје на нивна афирмација, развивање на човечките потенцијали, со еден збор можност да се остварат како комплетна личност - зашто татко или мајка се станува во текот на подигнувањето и воспитувањето на децата. Воспитувајќи го своето дете човекот добива шанса да созрее, во еден специфичен феномен да ги реализира своите човечки потенцијали.”⁵

Според тоа, очигледно е дека институционалното воспитание претставува таков систем на интервенција, кој земајќи ги предвид промените во семејството, ги поддржува оние фактори кои водат кон проширување на развојот на децата и родителите. Тоа, практично, значи дека е потребно да се изврши таква трансформација на институционалното предучилишно воспитание во кое би се остварило позначајно учество на родителите во животот на нивните деца во предучилишната установа.

3.2. *Деконтекстуализација на воспитанието*

Научно-технолошката револуција, автоматизацијата на производните процеси, миграциите на жителите, урбанизацијата и новите средства за масовна комуникација, не само што конечно ги преобликуваат општествената положба и структурата на семејството, туку на сите нејзини функции, особено на воспитната, им даваат нови обележја и насоки. Очигледно е дека со укинувањето на семејството како производна и економска установа

---

⁵ Марјановиќ Александра, “Воспитна функција породице”, Предшколско дете, часопис Савета педагошких друштва Југославије, Београд

започнува процесот на деконтекстуализацијата на воспитанието. Деконтекстуализацијата на воспитанието го претвора родителскиот позив во посебна дејност која стои напоредно со сите други дејности. За тоа најдобро зборува една нова појава која збунува, т.н. лаизација на родителите.

Се до појавата на индустриско-технолошкото општество на никого не му изгледало дека родителите не знаат да воспитуваат затоа што се сметало дека секоја нормална зрела личност е способна да воспитува деца. Со деконтекстуализацијата на воспитанието според А. Марјановиќ, исчезнува оваа концепција на воспитната дејност. Денешните родители се наоѓаат на дистанца и спрема детето и спрема чувството на живот кое така брзо се менува, соочени со фактот дека воспитанието е специјалност која треба да се научи и совлада.

Одвојувањето на воспитанието од продуктивниот живот на родителите го претвора родителскиот позив во дејност без економско значење. Со тоа се создадени сите услови за отуѓување на родителите од родителската функција, која треба да се сфати како дел од општата отуѓеност на современиот човек. Ваквиот процес на отуѓување е суштинска причина за слабеењето на воспитната функција на семејството. Затоа прашањето *за* или *ПРОТИВ* семејството е лажна дилема. Одлучувачко прашање е: како да се создадат услови родителскиот позив да се постави на општочовечки, а не на економски основи, и да прерасне во значајна општествена дејност? Затоа што, ако сакаме да ја следиме логиката на работите, настојувањето на човекот да се оствари како родител спаѓа во основните човечки потреби, како што се потребата за храна, љубов, работа и сл. Ослободувањето, разотуѓувањето, претпоставува услови луѓето да се остваруваат како родители.

Од ова гледиште значајни се резултатите од испитувањето на ефектите од организираните програми на предучилишно воспитание, кои одат во прилог на претходниот став. Овие резултати покажуваат дека кај децата, чии родители учествувале во програмите што биле реализирани во градинката, ефектите од предучилишното воспитание (како и подоцнежниот школки успех), биле потрајни и повеќе позитивни отколку кај децата чии родители не учествувале во програмата.

Во тој контекст, во светот се поприсутни такви предучилишни програми во кои активни учесници во воспитанието на детето ќе бидат не само детето и воспитувачот, туку и родителите, при што точно се прецизираат можностите за вклучување на родителите во животот на детето во предучилишните установи.

4. *ОТВОРЕНОСТ НА ГРАДИНКАТА КОН СЕМЕЈСТВОТО*

Сознанијата за примарната улога на семејството во воспитанието на детето до 7-годишна возраст, кои во денешни услови на постојана динамика и општествена ангажираност на родителите не можат целосно да се реализираат, и нејзината можност за планско воспитно-образовно дејствување врз детето, ја наметнуваат претпоставката за заемна комуникација меѓу нив. Таа првенствено треба да се движи во насока на отвореност на градинката кон семејството, што е исто така важно за заемното воспитно-образовно дејствување.

Со вклучувањето на родителите во предучилишната установа и со нивното обострано воспитно-образовно дејствување се овозможува и запознавање на родителот со научните цели и ставови за воспитанието на личноста. Врз основа на тоа, тие се во можност да изградат позитивен став за воспитниот третман на детето и да го усогласат со ставот на институционалното организирано предучилишно воспитание и образование. Доколку не постои усогласување на воспитно-образовните постапки може да се дојде до конфузија во усвојувањето на вредностите и во сфаќањето на животот во кој детето е вклучено. Двата фактора, односно семејството и градинката, претставуваат извор на информации за животот и за се што го интересира детето. Нивното разединување придонесува тоа да бара друг пат во своето изградување, пат без конфликти, конфузии, пат кој за детето ќе биде “најлесно прифатлив и разбирлив, но реално негативен...” Со заемно испреплетување на воспитните постапки на воспитувачите и родителите се надминуваат разликите во воспитанието кои произлегуваат од идејата за тоа каква личност ја сметаат за сакана.”⁶ /

---

⁶ Вукмановиќ Надежда и др., “Родители у дечјем вртичу” Завод за уџбенике и наставна средства, Сарајево, Свјетлост 1989, 15 стр.

Во заедничкото воспитно-образовно делување од страна на двата фактора, градинката и семејството, природно е да постои дуализам во сфаќањата за исправноста на третманот на детето, а со тоа за сфаќањата на целта на воспитанието во развојот на личноста.

Вклучувањето на родителите во воспитно-образовниот процес на предучилишната установа придонесува кон постепено отстранување на дуализмот при што целта станува единствена и ги инкорпорира различните начини на постапување и различните цели во исти и заеднички, во поглед на развојот на детската личност.

Со вклучувањето на семејството во предучилишната установа се задоволуваат и неговите потреби кои се однесуваат на осознавање на улогата на семејната атмосфера во развојот на личноста, а особено на нејзиниот емотивен аспект, како важна компонента за целокупното формирање на индивидуата.

Вклучувањето на родителите во градинката има и своја психолошка заснованост. Доаѓањето на детето во предучилишната установа создава кај него чувство на страв од двоене од родителите, страв од колективот, многубројните другари и сл. Овој страв доколку навреме не се анулира, може да доведе до трајни последици кои можат да се манифестираат во вид на сепарациона анксиозност кај детето во други ситуации. И покрај прилагодувањето на детето во средината, тоа сепак размислува за родителите, со нетрпение ги чека, и се наоѓа во голема неизвесност во однос на повторното видување со нив. Сите психички моменти кои ги доживува детето се јавуваат и кај родителите во вид на страв предизвикан од непознавањето на животот на нивното дете во градинката. Заедничкиот живот на родителите и децата во предучилишната установа овозможува ослободување од чувството на недоверба кон воспитно-образовниот процес во неа. Истражувањата резултираат со сознанија дека во присуство на родителите се подобрува емотивната состојба и расположението на децата, се зголемува довербата кај самите родители, а со тоа и квалитетот во воспитно-образовниот процес.

Партнерскиот однос помеѓу родителите и предучилишната установа претпоставува солидно запознавање на двата партнера. Со запознавање на партнерите се овозможува правилен и добар избор на целите, методите, формите и средствата за работа со децата, како и усогласување на нивното дејствување. Накратко речено, заемното дејствување меѓу предучилишната установа и семејството овозможува богатење на искуството на двата учесника во воспитно-образовниот процес, зашто "... со единствено воспитно влијание кај детето се изградува такво однесување кое ќе му помага во проценувањето на доброто и лошото"⁷

Меѓутоа за да може соработката меѓу родителите и градинката да биде целосна не треба да се заборава фактот дека во воспитанието на детето улога има и самото дете. Тоа е во состојба самото да ги селектира надворешните влијанија и, на себе достапен и својствен начин, да ги прилагодува и менува, а со самото тоа да биде активен член и партнер во воспитниот процес.

Како заклучок на горенаведеното би истакнале дека за една правилна реализација на наведената комуникација меѓу предучилишната установа и семејството потребна е трансформација на целокупната организациона и програмска поставеност на градинката, како и стручно усовршување на кадарот што работи со децата. Исто така потребно е познавање на начините на соработка со родителите. Успешното вклучување на родителите во воспитно-образовниот процес се темели и на инвентивноста на воспитувачите и стручните соработници во соодветната институција, како и на нивното познавање на тоа значење.

Предучилишната установа треба да е место каде на родителите, покрај информирањето, ќе им биде овозможено и советување за развојот на нивното дете, за потребите предизвикани од него и за начинот на нивното задоволување. Исто така, предучилишната установа треба да е место кое ќе го упатува родителот во други асоцијации, компетентни за разрешување и реализирање на евентуално појавената потреба кај нивното дете. Родителот може и да се консултира со стручните лица во предучилишната установа: педагог, психолог, логопед, лекар, социјален работник. Тоа овозможува

---

⁷ Вукмановиќ Надежда, Цитирано дело, стр. 47

поголемо навлегување на родителите во суштината на воспитно-образовниот процес и придонесува за подобро осознавање и прифаќање на значењето на заемното дејствување во рамките на наведениот процес.

4.1. *Меѓусебна информираност на воспитувачот и родителот*

Со оглед на фактот дека семејството и градинката делуваат на детето во различни средини и во различно време, значајна е соработката меѓу родителот и воспитувачот, во која ќе дојде до израз нивното меѓусебно информирање.

Воспитувачите ќе ги информираат родителите, во кои услови и на кој начин нивните деца се активираат во стекнувањето нови знаења и навики, како и кои се најпогодните методи и облици за насочување на таа активност.

Родителите ќе ги информираат воспитувачите во кои услови детето се развива во семејството, кои се неговите пројавени способности, што за воспитувачот е од огромно значење за да може и индивидуално да делува на секое дете.

Ваквата нивна меѓусебна информираност може да се реализира на различни начини, и тоа преку нивно директно и непосредно комуницирање, од една страна, и со непосредно и индиректно контактирање, од друга страна.

Во првата група спаѓаат следниве форми на заемно воспитно-образовно дејствување:

- индивидуални, обострани информативни разговори
- отворени денови во градинката
- писмено обострано комуницирање
- родителски состаноци
- вклучување на родителите во планирањето и реализацијата на воспитно-образовниот процес
- приредби и прослави

- посети на семејства
- вклучување на родителите во решавањето на актуелни прашања во врска со воспитно-образовниот процес

Во втората група спаѓаат формите на комуникација со родителите кои се реализираат со посредство на телевизијата, радиото, печатот и сл.

4.1.1. *Индивидуално информирање*

Индивидуално информирање е кога воспитувачот комуницира со еден или со двата родители на само едно дете. Првенствено во индивидуалното информирање спаѓаат секојдневните неформални кратки средби меѓу родителот и воспитувачот при доаѓањето на детето во градинката или при одењето дома.

Основни квалитети на ваквите неформални кратки средби се: стекнување меѓусебна доверба на воспитувачот и родителите; отвореност, искреност, спонтаност, актуелност, можност за непосредно договарање и заемно информирање; подобро запознавање на детето, неговото семејство и условите за живот во кои расте. Во овие разговори родителите можат да сознаат како нивното дете го поминало денот во градинката (дали јадело, спиеело, дали било внимателно на насочените активности и сл. - секако тоа се проблеми за кои родителите најчесто сакаат да разговараат). Меѓутоа, интересирањето на родителите за престојот на нивното дете во градинката е само еден дел од условот за соработнички однос. За остварување на вистинска соработка, "партнерство" помеѓу родителот и воспитувачот, потребно е и воспитувачот да покаже исто толку интересирање за она што детето го прави во домот, односно за животот на детето во кругот на семејството. Исто така, покрај ваквото меѓусебно информирање, потребно е да постои желба и можност, детските активности во семејството и градинката меѓусебно да се усогласат врз основа на заеднички договор на родителите и воспитувачите.

Покрај наведените секојдневни неформални индивидуални разговори, индивидуалното информирање меѓу родителот и воспитувачот може да се

ОДВИВА И ВО ФОРМАЛЕН ВИД, КАКО ШТО СЕ НА ПР. ОТВОРЕНИТЕ ДЕНОВИ ВО ГРАДИНКАТА (ОДНАПРЕД ИСПЛАНИРАНИ И ЗАКАЖАНИ ОД СТРАНА НА ВОСПИТУВАЧОТ).

4.1.2. Писмено информирање

Бидејќи директното меѓусебно комуницирање меѓу родителите и воспитувачите секогаш не е можно, во денешни услови на динамично живеење, се почесто како ефикасен облик на индиректно информирање се користи писмениот начин.

1. Повремени писмени известувања им овозможуваат на родителите во што пократно време да бидат информирани за некои прашања:
  - заклучоци од одржаните родителски состаноци
  - значајни настани кои можат посебно да ги интересираат родителите: приредби, изложби, систематски прегледи и сл.
  - закажани родителски состаноци, отворени денови и сл.
2. Менито за тековната недела ги информира родителите за низа значајни податоци во планирањето на исхраната во семејството. Во него покрај бројот и времето на земањето на оброците, родителите се известуваат за видот на храната што им се дава на децата во текот на денот.
3. На одделни цртежи на детето кои ги работи во градинката, воспитувачот ги запишува своите забелешки кога е потребно. Тоа се однесува на понатамошното насочување на детето, неговите резултати во однос на резултатите на другите деца, мерките што треба да се преземат за да се надминат некои слабости во изразувањето на детето и сл.

Писмените информации придонесуваат за задоволување на односите меѓу воспитувачот и родителот, создаваат кај родителите позитивна навика постојано да се информираат за се што има значење за престојот на нивното дете во градинката. Добро е да се поддржува практиката и родителите, по

писмен пат, да даваат свои мислења, предлози, сугестии. За таа цел најчесто се користат посебни книги за предлози или кутии во кои родителите ги запишуваат своите предлози.

4.1.3. Родителски состаноци

Родителските состаноци се посебен облик на соработка помеѓу семејството и предучилишната установа. Од проблемот кој треба да се реши во присуство на сите родители разликуваме три групи на вакви состаноци:

1. Општ родителски состанок се организира за сите родители на децата кои посетуваат ист објект на предучилишна установа. Овие состаноци се закажуваат кога е неопходно сите родители да учествуваат во донесувањето значајни одлуки за животот и работата во градинката и престојот на децата во неа. На овие состаноци може да се разговара, на пр: за програмата за работа на градинката за наредната година, да се донесуваат одлуки за летување или зимување, предлози за висината на уплатата, за облиците и времето на соработка во текот на годината итн.

Меѓутоа, во градинката се покажува дека општите родителски состаноци резултираат многу негативности. Имено, не постои можност за разговор, бидејќи на ваквите состаноци има само еднонасочно информирање на родителите; проблемите за кои се разговара не се издиференцирани со оглед на составот на родителите и нивните интересирања; нема можност за задоволување на конкретните интересирања на одделни родители врзани за престојот на нивното дете во установата; се појавува проблем во однос на просторијата во која ќе се одржи ваквиот родителски состанок бидејќи тоа е најмасовниот облик на соработка.

2. Родителски состаноци за родителите на децата од иста возрасна група се одржуваат кога во градинката има по две или повеќе групи од иста возраст на децата. На овие состаноци се разговара за проблемите значајни за родителите на одредена возрасна група. На пр. за родителите на децата од големата група значаен е разговорот околу поаѓањето на децата во училиште и сл.
3. Родителски состанок на родителите од една воспитна група. На овие состаноци се разговара за условите за работа во градинката, за

результатите што се постигнуваат, а исто така и се прават договори како да се усогласи делувањето на родителите и воспитувачот.

Подготвувањето на родителските состаноци опфаќа:

- планирање на времето на нивното одржување;
- одредување на дневниот ред во кој треба да биде истакната целта и содржината на состанокот;
- должината на состанокот треба да биде најмногу до еден час;
- ниеден состанок не може да се заврши без донесување заклучни одлуки кои ќе се запишат и за нив ќе се информираат и оние родители кои немале можност да присуствуваат на состанокот;
- за родителските состаноци се води посебна евиденција која ќе се користи за согледување и проценување на вкупната соработка со родителите.

4.1.4 Приредби и прослави

Значајно место во соработката на семејството и градинката имаат приредбите и прославите во кои учествуваат децата. Тоа се манифестации со одредена програма зависно од тоа што со нив се одбележува. Со своето присуство родителите се придружуваат на децата и воспитувачите со што приредбите стануваат повредни и поубави.

Приредбите и прославите како облик на соработка на родителите и воспитувачите, имаат повеќекратно значење.

За децата тоа е прилика да покажат што се научиле во градинката, јавно да настапуваат пред непознати возрасни лица, со што се развива способноста за комуницирање со други луѓе; активно се забавуваат, со што престојот во градинката станува поразновиден и посодржаен.

Родителите по пат на овој облик, се информираат: кои се содржините на активностите на децата во градинката и какви се резултатите во одреден временски период; за степенот на развиените способности кај децата во областа на усното изразување, физичкото и естетското воспитание; ја споредуваат можноста на своето дете и онаа на неговите врсници од групата;

емотивно повеќе се врзуваат за детето прославувајќи ги заедно со него значајните моменти во неговиот живот и сл.

4.1.5 *Посети на семејства*

Личните контакти на воспитувачот и родителите не мораат секогаш да бидат во просториите на предучилишната установа. Посетата на домот на детето како посебен облик на соработка на предучилишната установа со семејството, има позитивно значење за развојот на детето.

Познавањето на условите во кои детето живее е значајно за воспитувачот во делувањето на него. Тие услови може да ги запознае индиректно преку родителското кажување, или директно, согледувајќи ја сам културната и педагошката клима во текот на посетата на детето и родителите.

Задача на овие посети е во тоа родителите и воспитувачот мирно да поразговараат за детето и условите во кои живее семејството. Непосреден повод за вакви посети може да бидат посебни причини: болест на детето, неможност на родителите да ги посетат воспитувачите во градинката, некоја посебна прилика поради која детето отсуствува - семејна свеченост и желба заедно со семејството да се учествува во нејзината радост или прилика која налага да се сочувствува во нејзината болка. Овие посети имаат хуман карактер и придонесуваат и родителите подобро да се запознаат што, секако, е гаранција за нивната успешна соработка за развојот на детето.

4.1.6 *Изложби*

Изложбите се посебен облик на колективно информирање на родителите. Нивната вредност е во тоа што на едно место, во кратко време, можат да се покажат материјали од посебен интерес за родителите.

Од видот на материјалот кој се изложува изложбите можат да бидат:

- детски цртежи
- предмети кои децата ги изработиле
- фотографии за животот и работата на децата во предучилишната установа
- сликовници за децата од одредена возраст

- книги наменети за возрасните за правилно воспитание на своите деца.

Изложбите на трудовите на децата од една воспитна група имаат за родителите посебно значење. Тие пружаат можност родителите, преку визуелен пат да се запознаат:

- што децата работат на насочените активности и какви се резултатите од таа работа;
- какви се резултатите од работата на нивното дете во споредба со
- резултатите на другите деца во градинката;
- какви се изразните можности и кои се границите на творештвото на децата од одредена возраст;
- со каков материјал и прибор можат да се служат;
- како можат да го активираат детето во кругот на семејството.

За да се добие целосен увид во работата и постигнатите резултати, воспитувачот дава основни информации и го насочува вниманието на родителите на битните детали.

Пожелно е секоја година да се организира и изложби на книги, списанија и текстови за родителите. За оваа прилика можат да се користат:

- книги од библиотеката на предучилишната установа
- позајмени книги и списанија од територијалната библиотека
- позајмени книги и др. печатени материјали од книжарници и издавачки куќи.

Значењето на овие изложби е во запознавањето со текстови наменети за сите оние кои се занимаваат со воспитување на деца; поттикнување на родителите интензивно да се самообразуваат за животот во семејството и сл.

4.1.7. Присуство и активно учество на родителите во работата на воспитната група во предучилишната установа

Вредноста на присуството и активното учество на родителите во работата на предучилишната установа се состои во: јакнење на врската воспитувач-родител-дете; создавање ведра и пријатна атмосфера во

воспитната група; родителите можат да имаат непосреден увид во однесувањето на своето дете; тие можат да го споредуваат однесувањето на своето дете со однесувањето на другите деца во групата; родителите комплетно и правилно ја запознаваат организацијата на животот и работата во предучилишната установа и што е особено значајно, стекнуваат исправна претставата и подобро ја разбираат функцијата и целта на предучилишната установа, што придонесува за поголемо уважување на воспитниот позив и работата на воспитувачите.

4.1.8 Вклучување на родителите во решавањето на актуелни и други прашања во врска со воспитно-образовниот процес

Не е ретка формата на вклучување на родителите во решавањето на проблемите од воспитно-образовен карактер во градинката. Родителите се учесници во решавањето на прашања од различен вид со нивното вклучување во колегиумот оформен на ниво на целата градинка и на ниво на секоја воспитно-образовна група посебно. Членовите на Колегиумот ги избираат самите родители и воспитните лица.

Колегиумот на родителите има претседател, на чија иницијатива тој се свикува. Во соработка со стручните соработници и воспитувачите, колегиумот дава сугестии и мислења за подобрување на воспитно-образовната работа; изнаоѓа начини за збогатување на градинката со дидактички средства и играчки за децата; се запознава и предлага решенија за отстранување на евентуалните негативни појави од страна на некои родители, за што понекогаш презема посебни мерки на контактирање со нив; зема обврска да помогне во запознавањето на родителите со значењето на нивното вклучување во воспитно-образовниот процес; се грижи околу содржината за информирање и педагошко просветување на родителите и сл.

4.2. Соработка на предучилишниот педагог со семејството

Успешното воспитно делување на предучилишната установа не може да се реализира без влијанието од страна на педагогот. Сосема е сигурно дека детето вклучено во предучилишната установа е појдовна точка за одредување на содржините за соработка на педагогот и родителот. Затоа најголем дел од

содржините се врзани за проблематиката на напредување на детето, неговото социјализирање во групата и општо за сите прашања врзани за престојот на детето во градинката.

Содржината на соработката на педагогот и родителот не смее да се ограничи само на одделни случаи. Постои цела низа на проблеми и содржини од поширока природа кои можат да станат содржини на заедничката соработка. Во тој контекст потребно е педагогот да ги анимира родителите и за други содржини кои произлегуваат од рамките на поединечните случаи. Родителите, меѓутоа, се доста инертни, па во таа смисла е потребно интензивно ангажирање од страна на педагогот. Соработката на педагогот и родителот може да се прошири со:

- содржини од општ интерес за сите родители - прашања за организацијата на работата во предучилишната установа, нејзините специфичности, запознавање со начинот на животот во градинката и сл.;
- содржини врзани за воспитно-образовната работа - запознавањето со просторот, средствата за работа, документацијата, содржините на воспитно-образовната работа, облиците, методите и сл.;
- содржини врзани за педагошкото просветување на родителите.

4.2.1. *Облици на соработка на педагогот и родителот*

Основен услов за успешна соработка е создавањето на претстава кај учесникот во соработката за важноста на содржината на соработката и уважување на лицето со кое се соработува. Затоа задачата на педагогот е, во контактите со родителите да настојува да делува на секој родител со адекватен избор на содржините и облиците на соработка.

Облиците на соработка можат да бидат:

- индивидуални контакти на педагогот и родителот во вид на разговор, интервју, анкета, посета на педагогот во семејството и сл.;
- групни облици на соработка: родителски состаноци ;

- комбинирани облици: панел дискусии, разни договори и сл.

4.2.2. *Подготвување на предучилишниот педагог за соработка со родителите*

Основна претпоставка на секое успешно делување е планско пристапување кон тоа делување. Во таа смисла, изработката на план за работа и за предучилишниот педагог е многу важна работа. Сложеноста на воспитните задачи и ширината на можното делување на педагогот во унапредувањето на воспитно-образовниот процес условуваат методологија на изработка на планот и програмата за работа. На изработката на планот за работа и претходат некои активности кои се условени од специфичностите на предучилишната установа во која педагогот делува. Тие активности на планот на планирање можат да бидат:

- активности на проценка на специфичностите на ситуацијата од аспект на можноста за нивно влијание врз изработката на планот и програмата;
- содржинско дефинирање и временска квантификација на активностите;
- утврдување на методологијата на делување;
- ориентациско утврдување на субјектите на реализацијата.

Врз основа на ваквите ориентациски упатства предучилишниот педагог изработува конкретен план и програма за работа во кои соработката со родителите зазема едно од најважните места.

5. *ДЕТЕТО, ПРЕДУЧИЛИШНАТА УСТАНОВА И ОПШТЕСТВЕНАТА СРЕДИНА*

Во претходните поглавја стануваше збор за значењето што го имаат семејството и предучилишната установа во развојот на детето. Меѓутоа неспорно е дека детето стекнува сознанија и движејќи се во својата најблиска околина, посетувајќи ги соседите, продавниците, паркот или некоја од културните установи. На тој начин на детето несвесно делува целата општествена средина, без разлика дали родителите го сакаат тоа или не.

За таквото влијание на општествената средина врз детето родителите и предучилишните установи мораат да бидат подготвени. Тие треба на детето да му дадат одговори на сите прашања што го интересираат, со што се проширува кругот на неговото сознание за предметите и однесувањето на луѓето.

Светот е целина, збир и склад помеѓу различни појави кои истовремено се случуваат. Настаните во природата се сплет на повеќе различни елементи од кои секој, сам за себе, не е показател на целокупната ситуација. За објаснение на одредена појава не е доволен само еден момент. Детето го гледа светот онаков каков што е, не изобличувајќи ги настаните во него, но и не разбирајќи ги истите. Тоа се наоѓа пред еден проблем кој почнува да го решава со своето доаѓање на свет. Детето живее во тој збир од настани кој мора да го следи за да не го загуби неговиот тек.

Предучилишната установа треба да му помогне на детето да се најде во тој животен контекст, да си најде соодветно место во него во секој период од своето живеење, зашто детето не се подготвува за живот - туку живее. Прифаќајќи го светот со сите свои настани и текови, тоа постепено се развива како личност. Во контекстот на изнесеното уште еднаш би подвлекле дел од

цитатот ...“Градинките треба да бидат тимски екипирани и по својата форма и организираност да се адаптивни на средината..”⁸

5.1. *Потреба од отвореност на предучилишната установа - градинката кон општествената средина*

Сведоци сме на фактот дека секогаш кога се зборува за предучилишната установа - градинката, таа се идентификува со зградата во која децата престојуваат. Меѓутоа, кога станува збор за градинката како отворен систем за воспитание и образование, ваквиот живот на децата кои се во градинката, можностите за доживување, учење, за различни средби и некои нови сознанија не се наоѓаат само во зградата на градинката. Активноста на децата може да се одвива на најразлични места каде тие можат нешто да доживеат и научат.

На пр. , реализирањето на активностите може да се организира во соработка со разни културни и општествени организации:

- со спортски организации, пливачки базени, гимнастички сали и сали за рекреација;
- со организациите за безбедност во сообраќајот (користење на сообраќајните полигони, запознавање со сообраќајните знаци и сл.);
- со театри, посети на претстави на децата и гостување на актери во градинката;
- со библиотеки и издавачки организации;
- со музеи, посети на изложби;
- со кино, проекции на филмови за деца, цртани филмови и сл;
- посета на др. градинки и гостување со природби и меѓусебно дружење на децата;
- заедничко дружење со ученици и наставници од основното училиште, со што ќе се отстрани отпорот кај идните првачиња; соработка со зоолошката градина;
- со детски летувалишта за организирање летни и зимски одмори;

---

⁸ Петров Д-р Н. и др. “Проекција на развојот, иновирањето и трансформирањето на системот на воспитанието и образованието во Република Македонија”, Скопје, Просветно дело, 1994, 31 стр.

- со центрите за странски јазици;
- со организации за детето: ликовни колонии, фестивали: "Златното славејче", "Калинка" и др.
- со Институтот за педагогија и институтот за психологија и со асоцијациите на педагозите за перманентно усовршување на педагошките кадри за усовршување на воспитно-образовната програма за реализација на заеднички научноистражувачки проекти и сл.

Во сите овие активности свое место и учество треба да најдат и родителите, и тоа како при планирањето, подготвувањето, така и при изведувањето, реализацијата на активностите.

6. *ВИДОВИ ПРОГРАМИ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ*

Земајќи ги предвид мноштвото идеи кои се присутни во различните програми за предучилишните деца како најпогоден критериум за нивна поделба прифатен е односот спрема, развојот на детето во целина, посебно спрема когнитивниот развој. Кога е во прашање општиот развој програмите се делат на три категории, зависно од тоа дали развојот се посматра како резултат на процесот на материјата, како резултат на надворешните влијанија и надворешните фактори, без занемарување на самоактивноста. Што се однесува до ставот спрема когнитивниот развој, програмите се поделени на две најопшти категории, според тоа дали го нагласуваат социо-емоционалниот или когнитивниот развој во функција на општиот развој на детската личност.

Со комбинација на опишаните критериуми се доаѓа до поделба на програмите на три групации матурациско-социјализациски; когнитивно-академски и когнитивно-развојни програми.

Матурациско-социјализациските програми се минимално структурирани; "насочени на детето" програми, засновани на искуството на традиционалните предучилишни установи и идејата дека децата се "природен" извор на предучилишната програма во која акцентот е ставен на нивната спонтаност, независност и иницијатива. Целта на овие програми е, пред се, развој на внатрешните сили и детските диспозиции околу поттикнување на максималниот развој.

Когнитивно-академските програми имаат функција на обезбедување академски успех и надоместување на "културниот дефицитет", "насочени се на предмети и години" и високо дидактички структурирани. Овие програми се

зановани на бихевиористичкото сфаќање на човекот; иницијативата е во рацете на воспитувачот додека од детето се очекува послушност и прилагодување.

Когнитивно-развојните програми се посветени на одредени аспекти на когнитивниот и општиот развој на личноста на детето како целина; а своето компензаторско делување го вршат преку природниот след на развојните стадиуми кој може да се забрзува. Овие програми се делумно структурирани, односно на воспитувачот му се експлицираат когнитивно-развојните цели; дадени му се само општите упатства како да ја збогати средината и како да ја презентира содржината, но така што ќе ја усогласува со конкретната ситуација и децата кои учествуваат во неа.

Наведениот критериум за поделба на програми применет е на предучилишните програми кои се остварувале во институциите (институционални програми), додека програмите, кои својата стратегија ја засновале на влијанието на семејството и општествената средина, спаѓаат во друга групација на предучилишни програми.

Почитувајќи го правилото дека со анализа на моделите на предучилишното воспитание и образование во високо развиените демократски општества и со применување на нивните позитивни искуства во наши услови се прави правилен чекор во оживотворувањето на нашиот предучилишен воспитно-образовен систем, ќе направиме обид да проговориме за дел од нив. Со оглед на специфичноста на нашиот предмет на истражување, сметаме дека за нас од посебно значење се срединските, односно семејните програми за предучилишно образование.

7. СЕМЕЈНИ ОДНОСНО СРЕДИНСКИ ПРОГРАМИ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

Сознанијата за влијанието на семејните и другите средински услови врз развојот на детето, резултатите на компензаторските програми кои се одвивале во институциите и некои дилеми околу заемните односи помеѓу институцијата и семејството во воспитанието на децата, ја покренале разработката на програми кои имале многу различни стратегии, иако нивната заедничка особина била влијание на детскиот развој преку нивните примарни воспитувачи - родителите.

Бројните истражувања, вршени особено во Велика Британија и САД, покажале дека постои тесна поврзаност помеѓу културната средина на родителскиот дом и детските способности и успехот во училиштето. Ваквите податоци укажуваат на сериозна потреба во остварувањето на задачите од програмата на предучилишното воспитание и образование што поинтензивно да се вклучат родителите.

Поаѓајќи од утврдената потреба, М. Vudhed ги формулира следниве шест претпоставки за успешност на соработката помеѓу предучилишната установа, семејството и локалната општествена заедница:

1. воспитанието е континуиран процес кој насекаде се одвива.
- Предучилишната установа е само една од средините во кои детето учи. Најважна образовна средина во предучилишниот период е семејството. За да биде успешна постапката во предучилишната установа треба да се надградува на она што веќе е стекнато во семејството;
2. не треба да се расцепка детското искуство на различни аспекти. Програмата што се остварува во институцијата не треба да се одделува од

искуствата кои детето ги стекнува во семејството и локалната општествена средина;

3. професионалните воспитувачи не треба да гледаат на установата како на единствена средина каде што се одвива воспитанието;
4. не може да постои единствен модел за целото предучилишно воспитание и образование. Планирањето во оваа област треба да биде локално обоено и да излегува во пресрет на локалната општествена заедница на која и служи предучилишната установа;
5. воспитанието не е статички процес. Општествената заедница постојано се менува; планирањето во предучилишната установа треба да биде доволно флексибилно за да се прилагоди на тие промени;
6. планирањето на предучилишното воспитание и образование треба да го вршат заеднички професионалните воспитувачи, администрацијата, родителите и претставници на локалната општествена заедница.

Таа соработка треба да биде на сите нивоа, почнувајќи од општата политика што се води во предучилишното воспитание и образование до индивидуалното планирање во секоја воспитна група во предучилишната установа.

Основна мисла која лежи во секој од наведените принципи е семејството и предучилишната установа да соработуваат во интерес на воспитанието и образованието на своите деца. Активната комуникација, соработката и договарањето со родителите ќе го заштитат детското учење од расцепканост и ќе го направат целосно и континуирано.

7.1. *Children's House (J.R.G Tomlinson:1977)*

Како пример на организирана соработка помеѓу предучилишната установа, семејството и локалната заедница ќе ни послужи т.н. “детска куќа” во Велика Британија, каде што постои голема традиција во овој поглед.

Оваа установа, според Каменов, е основана за да им се помогне на младите родители во успешното воспитание на своите деца, со тоа што ќе им

се даде што поголема можност да соработуваат со сите релевантни фактори. Основни карактеристики на ваквата постапка биле; детално планирање на воспитно-образовната постапка како на самиот нејзин почеток така и при евалуацијата на нејзините ефекти; ширината, зафатот и сите фактори, координацијата меѓу нив и флексибилност во пристапот.⁹

Со оглед на истакнатата цел, првиот чекор што е направен бил проектирање на установата според потребите и мислењата на сите заинтересирани. Основна цел на ваквата организација била создавање удобен домашен амбиент. Избегнати се конвенционалните училишни мебели и стандарди за изгледот на амбиентот, користени се природни дезени, бои и материјали, со што се создале услови родителите што почесто да доаѓаат во “детската куќа”, да се сретнат со познаниците и да учат едни од други што ги интересира нивните деца и што им е потребно за оптимален развој.

7.2. *Child Development Group of Mississippi (Levju: 1967)*

Групата за детски развој од Мисисипи, била една од *Head start* групите која посветила најголемо внимание на развојот на односите помеѓу “центрите за детски развој” и потесната општествена заедница.

Концепцијата што ја разработила групата од Мисисипи имала за цел на предучилишните “центри” да им обезбеди улога која би била значително поширока од воспитно-образовната: во прв план бил сестраниот развој на пошироката општествена заедница кој, како една од своите последици, би требало да го има позитивното влијание врз детскиот развој.

Во првата фаза од проектот требало да се увидат факторите кои ја предизвикуваат “ускратеноста” во родителскиот дом и општествената заедница, а потоа тие фактори да се испитаат заедно со нивните најдобри познавачи - родителите. На крајот би следела фаза во која, во соработка со

---

⁹ Каменов д-р Емил, Експериментални програми за рано образование, Завод за учебнике и наставна средства, Београд, 1982 стр.165

Родителите, експериментално ќе се разработуваат и проверуваат условите во кои ефикасно ќе може да се делува на факторот на “ускратеност”.¹⁰

7.3. Blumingdejl Family Program

Во Blumingdejl семејната програма соработката со родителите била организирана да тече паралелно со воспитната работа со предучилишните деца.

Во почетокот на програмата, во 1966 год., биле собрани повеќе од сто семејства чии деца посетувале некоја од предучилишните групи. Родителите најпрво биле известени за програмата што ќе се остварува со нивните деца и за нивната улога во тоа остварување. На тој начин тие станале “помошни воспитувачи” и биле ставени во ситуација да одлучуваат за многу проблеми кои се појавувале во воспитно образовната работа, особено во врска со можностите за нејзино усовршување. Кога не работеле непосредно со децата, мајките имале можност да се соберат во посебна соба и да разговараат меѓусебно.

Резултатите од ваквиот начин на работа биле позитивни и однесувањето на многу мајки почнало да се менува. Се зголемило нивното знаење за постапките за поттикнување на детскиот развој и се изградило сфаќање дека развивањето на општите способности кај децата е позначајно отколку развивањето на некои специфични умеења.¹¹

Ваквиот приказ, во кој акцентот е ставен на незаменливата важност на родителската улога, бил во спротивност со некои други програми кои родителите ги ставале во подредена положба во однос на воспитувачите и предучилишната установа.

---

¹⁰ - Исто, стр. 169

¹¹ - Исто, стр. 170

7.4. Програма на родителска интервенција

Во истражувањето кое, во рамките на Програмата на родителска интервенција во Реинфрушир (В. Британија), го извршил Донакли (1976) мајките на три и четиригодишните деца, во тек на четири месеци, еднаш неделно оделе на состаноци со воспитувачите во предучилишната установа во која биле запишани нивните деца.

При секоја посета биле избрани книги кои мајките ќе им ги читаат на своите деца дома, а исто така им била давана програма која тие требало да ја применуваат со своите деца секој ден по половина час. Програмата се состоела од работа на развој на речникот, нумеричките поими, запознавање со временските и просторните односи, како и со боите и облиците.

Во завршното испитување се покажало дека децата на родителите кои биле вклучени во програмата значително напредувале на *Stanford-Binet* test на интелигенција и на Рајнеловите јазички скали.¹²

7.5. Ipsilanti проект на куќни посети

Истражувањата покажале дека програмите кои се засновале на куќни посети, имале успех во унапредување на детските интелектуални способности, и дека за тоа им требало помалку време отколку на некои интензивни предучилишни програми кои се остварувале во установите.

Ipsilanti проектот на куќни посети вклучувал 35 четиригодишни деца кои биле изложени на некои облици на “ускратеност”. Посетите во нивните домови се одвивале во текот на три месеци по еден и половина час неделно. Улогата на посетителот била да остварува програма која ги вклучувала мајката и детето, чии задачи се однесувале на пет основни области: манипулативни активности, игри на улога, перцептивно запознавање, класификација и говорен развој. Една од целите била да се промени стилот на воспитување и

---

¹² Исто, стр. 154

начинот на контролирање на детето, како и да се зголеми сложеноста на говорот со кој мајката му се обраќа на детето.¹³

* * *

Ефикасноста на програмите кои на детскиот развој и учењето делувале преку семејството резултира во високи резултати на децата кои ги постигнале на тестовите на интелектуалниот развој: соработката со родителите ги зацврстува нивните односи со детето, со што се постигнува трајно воспоставување на средина повољна за учење и развој, заснована на нивното заемно поддржување. Колку учеството на родителите во образовната програма било обезбедено порано, толку нивното влијание било поповолно, а одржувањето на повољните ефекти зависело од тоа дали родителската заинтересираност за учествување и поддршка на програмата биле продолжени и на училишниот период.

Поголема ефикасност на програмите кои го комбинираат делувањето на семејството и предучилишната установа може да се очекува само кога овие влијанија меѓусебно се дополнуваат и помагаат. Затоа е потребно условите во установата да бидат слични на семејните услови, а самата установа повеќе да се отвори за родителите. Посебно е важно родителите да не се чувствуваат потиснати и запоставени, односно нивната улога во развојот на детето да не им изгледа помалку важна од улогата на професионалниот воспитувач. Суштинската соработка помеѓу воспитувачите и родителите не е можно да се оствари само со едноставно воведување на организациони промени, туку во крајна линија е условена од квалитетот на нивните меѓусебни односи.

Успехот на соработката со родителите најмногу зависи од способноста на воспитувачите да комуницираат со нив, да ја придобијат нивната верба и да постигнат заемно разбирање.

Посебно внимание заслужуваат програмите кои, наместо да го издвојат детето од семејната средина и да го пренесат развојното делување во доменот на професионалните воспитувачи и установи, ги унапредувале

---

¹³ Цитирано дело стр. 181

односите на реципрочната интеракција помеѓу децата и родителите, постигнувајќи така средина повољна за учење и развој. На ваков начин се отворени можности за еден нов пристап во воспитанието на децата од предучилишната возраст, кој не става акцент на нивното одвојување од семејството и проширување на институционалните облици на развојното делување, туку ја реafirмира улогата на семејството и прави напори да и помогне со јакнење на неговата функција и педагошките способности.

8. АНАЛИЗА НА ЗАКОНОТ ЗА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ

Воспитно-образовната практика во предучилишните установи е регулирана со Законот за предучилишно воспитание и образование објавен во Службен весник бр. 19 од 1983 год. Бидејќи неговото влијание се уште е присутно во предучилишното воспитание и образование, ние ќе се обидеме да направиме осврт врз него. Законот за предучилишно воспитание и образование се базира на застарениот социјалистички-самоуправен систем поради што резултира колективистичка ориентираност. За тоа говорат повеќе членови.

Член 2 - "Предучилишното и основното воспитание и образование е општествена самоуправно организирана дејност во единствениот систем на воспитанието и образованието, засновано врз придобивките на современата наука, техника и култура, идејните основи на марксизмот како научна основа за изградба на социјалистичкото самоуправно општество, придобивките на социјалистичката револуција, социјалистичката етика и хуманизам врз педагошката теорија и практика"¹⁴

Член 8 - "Целта на предучилишното и основното воспитание и образование е да придонесува во формирањето на слободна, свесна и творечки сестрано развиена личност, способна и одговорна за изградба и развој на самоуправувањето и одбраната на нашето социјалистичко општество..." "Воспитување во духот на придобивките на НОВ и социјалистичката револуција, братството, единството, заедништвото и рамноправноста на народите и народностите на Југославија, социјалистичкиот патриотизам, слободата и независноста во духот на

---

¹⁴ Закон за предучилишно воспитание и образование, Службен весник бр. 19, 1983 год., стр. 337

сестрана и рамноправна соработка и заемно помагање меѓу народите во интерес на мирот и напредокот на светот и меѓународната солидарност”¹⁵

Од горенаведените ставови се гледа дека Законот е заеднички и за предучилишното и за основното воспитание и образование што секако е позитивно бидејќи предучилишното воспитание и образование е неразделив и базичен дел на понатамошното образование.

За целокупната дејност на предучилишните установи Законот децидно говори:

Член 25: “Згрижувањето, воспитанието и образованието на децата од предучилишна возраст опфаќа згрижување и воспитание на децата до две години и згрижување и воспитно-образовна дејност на децата од 2 до 7 години од животот.”¹⁶

Згрижувањето и воспитанието на децата до две години од став 1 на овој член опфаќа нега, хранење и одржување на личната хигиена, развивање на движењата, стимулирање и развивање на говорот, како и развивање на социјално-емоционалните особини на детето.

Воспитно образовната дејност на децата од 2 до 7 години од став 1 на овој член опфаќа активности поврзани со секојдневниот живот, слободни и насочени активности, здравствена заштита, јавна и културна дејност, следење на психофизичкиот развој за детето и развивање и унапредување на воспитно-образовната дејност”.

Член 26: “Активностите поврзани со секојдневниот живот се состојат од прифаќање на децата, исхрана и обезбедување одмор.

Слободните активности ги сочинуваат спонтани игри, прошетки и набљудувања, како и работни активности во околината.

---

¹⁵ Исто стр. 339

¹⁶ Исто стр. 340

Насочените активности се состојат од запознавање на природната и општествената средина, култура на говорот, воведување во математиката, физичкото здравственото, музичкото и ликовното воспитание”.¹⁷

Ваквата поделеност на воспитно-образовните содржини по воспитно-образовни подрачја укажува на едно расцепкано воспитно-образовно влијание врз детето што, секако, резултира схоластички пристап во организирањето на воспитно-образовниот процес.

Што се однесува до критериумот за формирање на воспитно-образовните групи, ќе го анализираме членот 74 кој гласи: “Згрижувањето, воспитанието и образованието на децата во организациите за згрижување и воспитание, се организира во воспитни групи од иста или приближно иста возраст, и тоа:

- од 6 до 12 месеци	6 - 8 деца
- од 12 до 18 месеци	8 - 10 деца
- од 18 до 24 месеци	10-12 деца
- од 2 до 3 години	12-15 деца
- од 3 до 4 години	15 -18 деца
- од 4 до 5 години	18 - 20 деца
- од 5 до 7 години	25 деца

- од 3 години до вклучувањето во основното образование 20 деца, во комбинирани групи.

Последниот став од членот е мошне позитивен бидејќи дозволува оформување групи со различна возраст. Кога станува пак збор за бројот на децата во групите, мораме да констатираме дека тој е голем, со што е отежнат индивидуалниот период кон секое дете.

Она што сметаме дека е од особена важност за нашиот проблем на истражување е третирано во член 39: “За што поцелосно остварување на задачите на предучилишното воспитание и образование, организациите за згрижување и воспитание учествуваат во јавните и културните дејности во

---

¹⁷ Исто стр. 343

својата средина, соработуваат со родителите и заинтересираните организации на здружен труд и други самоуправни организации и заедници и организираат советувања и други форми на педагошка работа со родителите на децата од предучилишна возраст од своето подрачје.”¹⁸

Во овој член добива третман соработката на родителите со градинката како и нејзината отвореност кон различни институции од општествената стварност што секако позитивно го оценуваме.

Програмската регулираност во предучилишното воспитание и образование е застапена во член 63: “Врз основа на програмите за воспитно-образовната дејност на предучилишното воспитание и образование, органот на самоуправањето на организацијата за згрижување и воспитание утврдува годишна програма за воспитно-образовната дејност и ја сообразува со потребите на здружениот труд, родителите и општествената средина, како и со психофизичките можности на децата. Годишната програма, за воспитно-образовната дејност се донесува најдоцна до 15 септември...”

Исто така значење за нас има и член 118, затоа што дава широки можности за иновирање, осовременување и структурирање на нови модели во предучилишното воспитание и образование.¹⁹

“Во организациите за згрижување и воспитание и во основните училишта може да се врши експериментирање со нови методи на работа и користење на современи средства во изведувањето на наставата, проверувањето на напредувањето на децата и успехот на учениците и по други прашања од областа на воспитанието и образованието...”²⁰

---

¹⁸ Исто стр. 341

¹⁹ Исто стр. 343

²⁰ Исто стр. 346

9. *АНАЛИЗА НА ПРОГРАМАТА ЗА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ ВО ПРЕДУЧИЛИШНОТО ВОСПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ*

Програмата е еден од главните агенси на воспитно-образовниот процес. Таа ја овозможува систематичноста и координираноста на воспитно-образовниот процес во предучилишните установи. Исто така ја определува и насочува дидактичко-методската поставеност и овозможува подобар приод и увид во работата. Овозможува развој на целокупната воспитно-образовна дејност и го определува третманот и поставеноста на детето во неа.

Со оглед на целта на нашето истражување, односно заради утврдување на степенот на отвореност на предучилишните установи - градинките кон семејството и пошироката општествена средина како основа за структурирање нови модели на воспитно-образовно делување неминовно е да извршиме анализа на Програмата за воспитно-образовната дејност во предучилишното воспитание и образование издадена во 1982 година во Скопје од Републичкиот завод за унапредување на воспитанието и образованието.

Меѓутоа, првенствено треба да имаме предвид дека Програмата се засновува врз научно-педагошките и други научни сознанија и искуства и врз тековите и придобивките на стариот социјалистички општествен модел на државата. Во таа насока, оваа Програма се води од единствената воспитно-образовна цел, односно “Формирање слободна, творечка сестрано развиена социјалистичка личност”.²¹ Согласно со вака поставената цел, Програмата е ориентирана кон развој на колективистичкиот дух. Меѓутоа, за нас од посебно значење е забелешката дека, и покрај колективистичка насоченост Програмата сепак ја акцентира потребата од почитување на индивидуалните можности на детето. “Основната задача на предучилишното воспитание и образование е да

---

²¹ Програма за воспитно-образовна дејност во предучилишното воспитание и образование, Републички завод за унапредување на воспитанието и образованието, Скопје, 1992 година, 6 стр.

ГО ОДГЛЕДУВА, ПОТТИКНУВА, НАСОЧУВА И ОБЛАГОРОДУВА СЕСТРАНИОТ РАЗВОЈ НА ДЕТСКАТА ЛИЧНОСТ ВО СООБРАЗНОСТ СО ПСИХОФИЗИЧКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ И ИНДИВИДУАЛНИТЕ МОЖНОСТИ НА ДЕТЕТО".²²

Нашите сугестии се во насока на поголемо нагласување на детскиот индивидуален развој кој, сепак, не е доволно нагласен за што говори поделеноста на дневните активности на видови активности, временската поделеност на сите видови активности, поделеноста на децата според возрастните воспитно-образовни групи.

Во Програмата воспитно-образовните содржини се реализираат преку следниве видови активности:

- слободни активности - како форма за посредно воспитно-образовно влијание насочување и следење на детскиот развој;
- насочени активности како форма за непосредно влијание, насочување и следење на детскиот развој и
- животни активности како форма за задоволување на детските потреби од храна, одмор и одржување на хигиената."²³

Со оглед на карактерот на слободните активности се овозможува почитување на детскиот индивидуален развој. Спротивно на нив, насочените активности се во функцијата на развојот на нивните возрастни особености, за сите деца подеднакво, што е секако негативно со оглед на тоа што преку нив се остваруваат најдиректно воспитно-образовните задачи на предучилишното воспитание и образование. Воспитно-образовните содржини кои се реализираат преку насочените активности распоредени се по воспитно-образовни подрачја: култура на говорот, запознавање со природата и општествената средина, воведување во математиката, физичко и здравствено воспитание, ликовно воспитание, музичко воспитание.

Ваквата поделеност укажува на тоа дека во воспитанието и образованието со децата до 7 годишна возраст постои схоластички пристап

---

²² Исто, 6 стр.

²³ Исто, 185 стр.

што не овозможува претставување на појавите и светот во нивниот целосен и реален облик, односно онаков каков што е достапен на детските можности за негово поимање.

Насочените активности се реализираат во точно определено време од 9 до 9,30 и од 10 до 10,30 и со определено времетраење. Во големите групи тие траат од 25 до 30 мин., во средните од 10 до 25 мин., а во малите до 15 мин. Ваквата нивна временска поделеност не овозможува почитување на детските интереси кои можат да траат помалку или повеќе, да бидат насочени кон различни појави и предмети кај секое дете во зависност од низа индивидуални фактори.

Кога станува збор за активностите поврзани за животот на детето исто така постои соодветен ритам . Во Програмата тоа е дадено на следниов начин:

- “ - прием на децата, слободни игри и утринска гимнастика. . . . . од 5 (5.30) до 7.30 ч.
- подготовки за појадок и појадок. . . од 7.30 до 8 ч.
- слободни игри, прошетки и престој на воздух. . . . . од 10.15 до 11.15 ч.
- попладневен одмор - спиење . . . . . од 12 до 14 ч.
- облекување и подготовки за ужина.. од 14 до 14,30 ч.
- ужина. . . . . од 14.30 до 14.45 ч.
- слободни игри и испраќање на децата . . . . . од 14,45 до 17,(16.30) ч.

Децата се поделени по воспитно-образовни групи со оглед на нивната возраст. Ваквата групна поделеност не овозможува позитивна комуникација на децата од различни возрасти. Во првата мала група се опфатени деца на возраст од 2 до 3 години; во втората мала група се опфатени деца на возраст од 3 до 4 години; во средната група - деца на возраст од 4 до 5 години и во големата група - деца на возраст од 5 години до поаѓање на училиште. И покрај соодветните критериуми за определен број на деца во возрастните групи, нивниот број е многу голем што, секако, го отежнува индивидуалниот пристап кон децата. Оваа Програма го акцентира отворањето на градинката кон семејството, како и неговата едукација за правилно дејствување врз

развојот на детето што, секако, го цениме како мошне позитивно имајќи го предвид предметот на нашето истражување.

* * *

При анализата на законската и програмската регулираност на предучилишното воспитание и образование, како факт ни се наметнува следнава констатација: имено, Законот и Програмата ги содржат истите елементи, па според тоа имаат исти карактеристики. Поаѓајќи од општата воспитно-образовна цел која е карактеристична за надминатиот општествен систем, тие содржат идејно обоени елементи и се колективистички ориентирани. Тоа говори дека тие не ги почитуваат во доволна мера индивидуалните специфики на децата. Со поделбата на содржините и задачите по подрачја и по воспитно-образовни групи според возраста, тие се приближуваат до схоластичкиот начин на усвојување на знаењата. Исто така, тие не укажуваат во доволна мера на потребата од отвореност на предучилишните установи кон семејството и другите институции во општествената средина, што секако е услов за структурирање нови модели во воспитно-образовното делување кои ќе одговораат на новонастанатите демократски услови на живеење во нашата земја.

Меѓутоа, исто така мораме да констатираме дека, покрај наведените слабости, и Законот и Програмата за предучилишно воспитание и образование содржат и некои позитивни елементи. На пр., ни нудат флексибилност во креирањето на воспитно-образовниот процес, со самото тоа што мошне општо ги поставуваат содржините по воспитно-образовни подрачја за секоја воспитно-образовна група. Исто така мошне позитивно се изразуваат за играта како основна активност и метод во усвојувањето на знаењата, каде најмногу ќе дојдат до израз индивидуалните карактеристики на секое дете.

Земајќи го предвид времето кога се донесени Законот и Програмата, мораме да заклучиме дека тие нужно треба да се коригираат или заменат со нови, бидејќи само делумно ја третираат отвореноста на предучилишните установи - градинките кон семејството и пошироката општествена средина, и

не нудат во доволна мера можност за иновирање на воспитно-образовниот процес.

За да се измени ваквата ситуација сметаме дека првенствено е потребно да се редефинира целта на организираното предучилишно воспитание и образование, да се ослободи од идеолошките елементи и повеќе да се насочи кон индивидуалноста на секое дете што, секако, е современа тенденција во светот. Потоа, потребни се промени во структурата на програмата во смисла на напуштање на поделбата на насочени и слободни активности, поголема отвореност на предучилишните установи - градинките кон надвор, напуштање на стриктната организација на денот. Поголем акцент треба да се стави на соработката на предучилишните установи со родителите и нивно вклучување во самиот воспитно-образовен процес. Исто така предлагаме намалување на бројот на децата за да може во поголема мера да се реализира индивидуалниот пристап кон секое дете, и поголем опфат на предучилишните деца со предучилишното воспитание и образование, заради што е потребна и поголема програмска разновидност.

9.1. Структурираност на програмата

Структурираноста на програмата ја сочинува целокупната нејзина суштина, систематизираноста на нејзината содржина. Добро структурираната ориентациона Програма треба да ги содржи следниве елементи: главната цел на воспитанието и образованието, кус осврт на теоријата и филозофијата врз чија основа е градена, задачите на воспитанието и образованието, општите принципи и аспекти на детскиот развој врз кои се темели нејзината педагошка концепција, насоките за дидактичко-методската реализација на воспитно-образовниот процес, насоките на валоризација и еволуација на нејзината реализација. Програмата, исто така, треба добро да укажува на условите под кои таа може успешно да се реализира (просторни, кадровски), како и начините на кои воспитното лице треба да ја користи.

Структурираноста не подразбира статичност, непроменливост и претесна ориентираност. Таа треба да укажува и упатува на нејзината менливост и да нуди ширина во изборот на воспитно-образовните содржини и

ситуации, а не тесна поделеност на животни ситуации, затоа што на предучилишните деца поблиску им е активното стекнување на искуство низ воспитно-образовни ситуации, интегрирани во пошироки теми, отколку негово вештачко цепкање на разграничени, однапред пропишани содржини на одделни области.

Програмите што се изработуваат интерно во градинката треба да се повеќе конкретизирани, со поблиску определени воспитно-образовни задачи, методи, индивидуална работа со децата, одредување и планирање на просторот, отвореност на градинката и сл.

9.2. Негативности во структурираноста на програмата за воспитно-образовна дејност во предучилишните установи

Почитувајќи ги искуствата и резултатите до кои дошле другите развиени земји во применувањето на отворениот систем на предучилишно воспитание и образование како основа за структурирање нови модели на воспитно-образовно делување, во нашите демократски услови постојат заложби за доследно применување на позитивните достигнувања на тој план. Меѓутоа, и покрај ваквото настојување, институционалното предучилишно воспитание и образование има и свои негативности кои се предизвикани од недоследноста на примената на стручно-научните сознанија определени од општествено економските услови во земјата.

Имено, и покрај потребата од отворено предучилишно воспитание и образование, програмската поставеност на предучилишните установи, сепак, доведува до шаблонизирање и професионализирање на воспитано-образовниот процес. Поделеноста на воспитно-образовните содржини по подрачја доведува до парцијално, расцепкано поставување на отвореноста. Исто така, еднаквоста на содржините за сите деца нуди фронтален пристап кон нив, кој ја наметнува опасноста од сувопарно, нефлексибилно подучување на децата.

Во програмата за предучилишно воспитание и образование имплицитно е присутна поставката за трансмисија на знаењето, која го

диктира стилот на воспитувачот. Наполно се запоставува поставката за сопствената активност на детето во изградувањето на знаењето. Аргументи за ваквиот став има многу, почнувајќи од преоптовареноста на програмата со градиво, до претрпаноста на воспитните групи со деца.

Потоа, самиот концепт за поделеноста на децата по возрастни групи и затвореноста на групите во т.н. занимални не овозможува поширока комуникација меѓу различните возрасти. Ваквата возрастна сегрегација резултира со тешкотии во понатамошното контактирање на децата со различни возрастни структури, како и во нивното напредување според нивните индивидуални потенцијали.

Поделеноста на активностите и игрите на децата на слободни и насочени, нивниот распоред, како и режимот на денот не се усогласува со законитостите на развојот на детето.

“Докажано е дека детето се развива според сопствените законitosti и дека неговото потчинување на начинот и ритамот на живеење кој им одговара на возрастните го нарушува неговиот природен ритам и задоволувањето на неговите автентични потреби. Оттука, целата организација на детската градинка, а посебно распоредот на времето и активностите, треба повеќе да води сметка за потребите на децата отколку за погодностите на родителите и воспитувачите... и да не се одлучува без нив за распоредот и структурата...”²⁴

Недостигот на различни воспитно-образовни програми (ликовни, музички и сл.) , кои ќе бидат избирани од страна на децата и родителите, ја занемарува амплификаторската улога на градинката како аспект на проширување на индивидуалните потенцијали на секое дете посебно. Од друга страна, постоењето на само еден воспитувач во возрастните групи и некомплетноста на стручните служби ја намалуваат можноста за следење и унапредување на воспитно-образовната дејност.

---

²⁴ Каменов, д-р Емил, и Петров, д-р Никола “Методика на воспитно-образовната работа со децата од предучилишна возраст, Скопје, Просветно дело 1986, 36 стр.

Неспорно е дека нашите предучилишни установи имаат погрешен општествен третман и статус. Тие се третираат како установи за социјална грижа на сметка на воспитно-образовната дејност и како такви се финансирани и раководени од Министерството за труд и социјална политика наместо од Министерството за образование и физичка култура. На тој начин, постои опасност социјално заштитната функција да стане примарна во однос на воспитно-образовната, како и овој примарен и базичен степен на воспитание и образование да биде одвоен од единствениот систем на воспитание и образование, со што се нарушува развојниот континуитет на детето.

10. *СТРУКТУРИРАЊЕ НОВИ МОДЕЛИ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНОТО ДЕЛУВАЊЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ*

Тргувајќи, пред се, од идејата за отворен систем на предучилишно воспитание и образование, и земајќи ги предвид претходно наведените недоследности во воспитно-образовното делување, во структурирањето нови модели во предучилишниот воспитно-образовен систем треба првенствено да се појде од менување на организационо-кадровската поставеност на градинката, структурата на програмата, третманот и постапките на децата и нивната интеракција со околината, менување на ентериерот и екстериерот, статусната определба и ставот за функцијата на градинката, изнесени во законската и нормативната регулатива и сл.

Секако дека современ тренд во воспитно-образовното делување е демократизирањето на постапките со децата и отстранувањето на секакви конформистички пристапи и униформност во работењето. Потребно е почитување на детските желби, искуства, потреби и интереси во определувањето на содржините на воспитно-образовното делување. Играта да заземе првенствено место во работата со децата, бидејќи само на тој начин можат да се ангажираат сите нивни мисловни процеси и да се поттикне нивната комуникација во насока на искажување на сопственото мислење, критики, самокритики и сл. Тоа секако го претендира индивидуалниот начин на работа наместо досегашниот закоравен фронтален начин.

Намалувањето на бројот на децата во групите се наметнува како современа потреба и е во контекст на горе изнесениот став, бидејќи индивидуалниот пристап бара увид врз состојбата во развојот на секое дете посебно.

Што се однесува, пак, до структурата на програмата, потребна е поголема флексибилност. Имено, особено е важно отстранување на поделеноста на програмските содржини по воспитно-образовни подрачја . Имајќи го предвид начинот на кој детето го посматра светот, неговите мисловни процеси и операции, потребен е интегрален приод кон развојот на сите аспекти на детската личност. Накратко речено, потребно е да се применува тематско планирање како развојно-курикуларна единица на програмските основи за предучилишно воспитание и образование. Следствено на тоа, да нема поделба на слободни и насочени активности.

Во поглед на ентериерот и екстериерот, се наметнува потребата од преуредување на просторот, негово опремување со нови дидактички средства, играчки и катчиња за игра на децата.

Согласно со научните сознанија за зависноста на интелектуалниот развој од социо-културната средина, треба да се овозможи целосен опфат на децата во градинката, зависно од видот на нивните потреби и потребите на семејствата; неопходни се низа различни форми на опфат кои ќе нудат различни алтернативни програми. Родителите и децата ќе можат да изберат која форма и која програма најмногу ги привлекува. "... постојните воспитно-образовни организации да се трансформираат во предучилишни установи детски градинки, кои во организацијата на живеење и активностите на воспитно-образовното делување ќе имаат разновидни програми на делување и преку нив повеќе деца ќе се ориентираат и ќе се најдат себе си во воспитно-образовната дејност."²⁵

10.1. *Анализа на Предучилишната програма - СОРОС*

Предучилишната програма - СОРОС (работно-воспитна програма, нацрт, февруари 1994 год.) е програма за деца од 3 до 6 год. и за нивните семејства. Оваа програма настојува да ја спои богатата европска традиција во предучилишното воспитание и образование со теоријата и практиката на

---

²⁵ Петров, д-р Н. и др. "Проекција за развојот, иновирањето и трансформирањето на системот на воспитанието и образованието во Република Македонија, Скопје, Просветно дело, 1994, 31 стр.

ПРОГРАМАТА HEAD START ОД САД. Главни карактеристики на СОРОС програмата се:

- истакнување на индивидуалноста на секое дете
- помагање на децата во изборот на планираните активности и катчињата за активност
- вклучување на семејствата

* Истакнувањето на индивидуалноста на секое дете им овозможува на децата да растат и да се развиваат со сопствено темпо.

Воспитниот тип создава услови и планира просторот и активностите да бидат избрани според развојното ниво на секое дете. Дневниот план им овозможува на децата да работат врз одделни задачи, при што воспитувачот ќе ја води активноста или децата ќе работат сами. Понатаму, децата ги избираат своите активности низ кои ќе научат како да прават избор и како да ги развиваат своите интереси и способности. Оваа програма главниот акцент го става врз правењето избор, развивањето на љубопитноста и решавањето проблеми, комуницирањето со другите во средината и работењето за остварување на сопствените цели.²⁶

* Воспитната програма - СОРОС им помага на децата да создадат:

- сопствено сфаќање за физичкиот свет низ активности како што се мерење димензии и тежина, градење со коцки, работа со дрво, играње со песок, користење на макари и јажиња, мешање бои,;
- сопствено сфаќање на социјалните и културните информации - низ играње, читање приказни, драмска игра, посета на места во заедницата, дискусија за настаните во неа;
- сопствено сфаќање на логиката и математиката; мерење, споредување, боење, откривање еквиваленти, средување, редување, сортирање, класифицирање;
- нивно сфаќање на пишаниот и кажаниот збор низ читање, пишување, слушање, изразување на нивните идеи.²⁷

---

²⁶ Работно воспитна програма - СОРОС, стр. 24

²⁷ Исто стр. 25

Воспитната програма СОРОС, исто така, го поттикнува:

- физичкиот развoтoк на децата низ движење, искачување, фрлање, сечење, шиене, цртање, работа со чекан, обликување.;
- социјално-емоционалниот развoтoк низ разрешување на недоразбирањата и разликите, изразување чувства, контролирање нагони, меѓусебна грижа и почитување на возрасните, иницирање и следење, споделување, соработување и грижа за материјалите.²⁸

Воспитната програма СОРОС обезбедува децата да имаат:

- доволно време да ја истражуваат средината;
- можност да учат на повеќе начини;
- безбедно место за искажување на своите чувства, да прават грешки и да разрешуваат конфликти;
- можност да прават избор во врска со активностите во кои сакаат да учествуваат;
- место каде ќе ја прикажат својата работа.

Воспитната програма им обезбедува на воспитувачите:

- да го разберат развoтoкот на децата;
- да имаат време да ги набљудуваат децата додека работат и играат;
- внимателно да планираат групни индивидуални цели кои се темелат врз интереси и потреби;
- да обезбедат променлива флексибилна средина;
- да покажат почит кон децата и да ги ценат нивните идеи;
- да ги поттикнуваат децата самите да си ги решаваат своите проблеми и да се почитуваат меѓу себе;
- да поставуваат сондирачки прашања кои ќе ги поттикнат децата да размислуваат за сопствените одговори.²⁹

Една од основните карактеристики на програмата СОРОС е нејзината отвореност кон семејствата на децата. Имено родителите задолжително учествуваат во планирањето на образовната програма, а наедно учествуваат

---

²⁸ Исто стр. 27

²⁹ Исто стр. 28

во програмските активности во катчето, во занималната и дома. И воспитувачите и родителите носат одговорност за заедничката работа и за развивањето на односот на соработка. Комуницирањето, почитувањето, прифаќањето на разликите, интересите на детето - тоа се темелите за добар однос.

* Предлог мерки за учество на семејството во воспитно-образовното делување:

- посета на дом;
- извештаи;
- состаноци;
- писмено комуницирање;
- билтени;
- месечни календари;
- специјални белешки;
- примероци од работата на детето;
- посета на занималната;
- специјални прилики;
- работа со деца;
- специјални предавања и теми.³⁰

10.2. *Курикулумот - современ тренд во воспитно-образовното делување*

Самиот термин курикулум имплицира на поимите животен тек, биографии, остварување на својот живот и самиот себе си низ животните доживувања, активности, трансакција со други луѓе, учење, рефлексивна и процена на својот живот итн.

Курикулумот како современ тренд во воспитно-образовното делување треба на еден нов начин да го интерпретира заедничкото живеење на една група деца, воспитувачи и родители кои заедно учат, односно пресудните животни ситуации во кои се наоѓаат ги истражуваат со различни средства,

---

³⁰ Исто стр. 29

применувајќи различни решенија за проблеми, испробувајќи различни начини на подобро разбирање на овие животни ситуации и на самите себе во нив, обогатувајќи ги овие животни ситуации со нови содржини, облици на комуникација, видови на активности, начини на истражување. Курикулумот се развива од вистинските животни појави надградувајќи ги истите понатаму. Ова особено е важно ако се земе во предвид дека досегашните предучилишни програми нудеа еден вештачки свет одвоен од непосредните животни прашања на децата што доведуваше до апстракност во образованието т.е. одвоеност на образованието од животните околности.

Курикулумот не се однесува само на содржините, облиците, методите и средствата со помош со кои се остваруваат воспитните процеси во детските установи т.е. градинките. Тој е конципиран и усмерен на темелно менување на структурата на институционалното воспитание. Во развивањето на курикулумот учествуваат сите непосредни учесници во воспитниот процес: децата, воспитувачите, родителите. На тој начин се отвора патот за развој на процесот на вреднувањето без да се одредуваат конкретни содржини туку се преферира значењето на принципите, целите и задачите на воспитно-образовниот процес. Се почитуваат детските потреби и барања, детските индивидуални способности и возрасно-развојни карактеристики.

Како најдобар курикулум Александра Марјановиќ го акцентира тематскиот курикулум кој заедно со отворениот курикулум коренито ја менуваат поставеноста и организирањето на воспитно-образовното делување. Тематското планирање и програмирање ги отстранува сите досегашни негативности во предучилишните програми. Тргувајќи од тема која е актуелна го доближува детето до стварноста по пат на нејзино прикажување во целина. На тој начин “децата се оспособуваат да мислат дивергентно... да комбинираат и доведуваат во врска најразлични податоци, да вршат логички операции со нив”³¹. Тоа придонесува за согледување на најразновидните аспекти на една и иста појава и за подобар увид врз развојот на секое дете посебно.

---

³¹ Каменов д-р Емил и Петров, д-р Никола, “Методика на воспитно-образовната работа со децата од предучилишна возраст”, Скопје, просветно дело, 1986.

Сметаме дека кај ниедна воспитно-образовна програма која не го почитува детското поимање на светот, не може да се очекуваат големи ефекти. Занемарувањето на детското гледање на светот, животните промени на детето, главните точки на неговото интересирање и начинот на кој детето го гледа светот ја прави воспитно-образовната програма - културна тумбација. Затоа за да биде ефикасна педагошката програма, во прв ред треба да поаѓа од тоа како детето го гледа светот, бидејќи "за да воспитуваш некогаш треба да го разбираш".

Во тој поглед, во доменот на предучилишното воспитание се јавуваат неколку обиди воспитанието да се поврзе со животниот контекст на детето. Еден таков обид се заснова на т. н. ситуациона теорија и го развива т.н. ситуационо учење. Слично на тоа, и во воспитно-образовните програми постојат обиди за структурирање на образовните процеси по т.н. ситуациони теми или, како уште се нарекуваат, генеративни теми. Меѓутоа, институционото учење или учењето во рамките на генеративни теми треба во центарот на интересирањата секогаш да го има животниот контекст на детето, затоа што темите не можат да се составуваат како нешто што постои надвор од децата. За да се пронајдат вистински генеративни теми околу кои можат да се организираат образовните процеси, потребно е да се запознае начинот на кој децата мислат, како го гледаат светот, кои прашања си ги поставуваат и што ги интересира, кои се нивните ставови и гранични ситуации кои толку ги хендикепираат и вознемируваат. Само со едно такво запознавање на детето, со едно такво расчленување можеме да дојдеме до вистински теми. Во некои системи, на ова прашање се посветува многу големо внимание - постојат цели екипи во кои учествуваат родители, воспитувачи, самите деца, стручњаци и научни работници кои помагаат околу создавањето на тие теми. Тие можат да бидат со различен карактер - почнувајќи од оние општи теми кои се интересни за една широка заедница која ги зафаќа и децата, па се до најинтимните кои произлегуваат од секојдневниот живот на децата.

II

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП КОН ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. ПРИСТАП КОН ПРОБЛЕМОТ

Определбата за разгледување и истражување на прашањето за отворениот систем на предучилишно воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели во воспитно-образовното делување е иницирана од значењето на предметот што се истражува. Пред се во изборот на оваа проблематика се раководевме од современите стручно-научни сознанија за значењето на отворениот систем на воспитание и образование како и од новите модели во воспитно-образовното делување во нашите предучилишни установи.

Отворениот систем на предучилишно воспитание и образование како една од современите тенденции претставува мошне комплексно, суптилно, актуелно би рекле и флексибилно прашање околу кое се свртени повеќе чинители пред се оние што се занимаваат со проучување на прашањата на таканаречената внатрешна педагошка реформа.

Во тој контекст во последниве години од стекнувањето на самостојност и независност на Република Македонија, нашата заедница покажува особена грижа за предучилишното воспитание и образование и неговото трансформирање во отворен систем како услов за структурирање на нови модели во воспитно-образовното делување кои ќе соодветствуваат на новонастанатите демократски услови за живеење.

Актуализирањето и истражувањето на проблемот на нашето истражување ќе придонесе кон поефикасно реализирање на воспитно-образовната практика кај нас, во насока на отворање на градинките кон семејството и потесната и пошироката општествена средина како и во насока на структурирање на нови модели во воспитно-образовната работа.

2. *ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО*

Предмет на нашето истражување е отворениот систем на предучилишното воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели на воспитно-образовното делување.

Прво, би нагласиле дека во педагошката теорија и практика ова прашање го има приматот. Затоа и во нашиот труд прашањето го разгледуваме низ две основни поглавја, односно во првото поглавје се експлицирани теоретските основи на прашањето, а во второто поглавје низ емпириски истражувања на непосредната воспитна практика во предучилишните установи ќе се обидеме да презентираме некои емпириски показатели кои ќе ни укажат на одредени состојби, проблеми, прашања, но и ќе ни дадат извесни согледувања како понатаму овие установи да ги направиме “отворени”. Тоа значи градинките да бидат отворени кон семејството, кон училиштето, кон потесната и пошироката општествена средина, а таа “отвореност” ќе даде можност за структурирање на нови модели во воспитно-образовната работа.

Низ истражувањето ќе се обидеме проблематиката да ја насочиме на неколку прашања, и тоа:

- како прашањето за детската градинка како отворен систем на предучилишно воспитание и образование е регулирано во Програмата за воспитно-образовна дејност за предучилишно воспитание и образование што всушност е основен документ за дејноста на предучилишните установи;
- карактеристиките на Програмата дали е таа крута, еластична, преоптоварена стеснува или остава простор за воспитно образовна работа.
- каков е третманот на детето во плановите за воспитно-образовна работа на воспитувачот;

- каков е односот на воспитувачите кон децата и обратно, односот на воспитувачите кон родителите и нивното вклучување во воспитно-образовниот процес ;
- каква е соработката на предучилишните установи со другите општествени институции во пошироката општествена заедница;
- каков е степенот на отстапување од планираните воспитно-образовни содржини во функција на почитување на детските индивидуални способности;
- колку во воспитно-образовното делување на предучилишните институции се користи индивидуалниот пристап во работата наместо фронталниот тип на работа.

2.1. *Дефинирање на основните поими содржани во предметот на истражувањето*

Во ова поглавје ќе се обидеме да дефинираме неколку суштински поими содржани во предметот на истражувањето како што се отворен систем, предучилишно воспитание и образование, структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување.

Под отворен систем подразбираме не вкалапен, шематски, крут, затворен, отсечен, повлечен, туку напротив мислиме и зборуваме за еден флексибилен, еластичен модерен современ систем, систем што овозможува креација и творештво, систем што дава можности детската личност мисловно и творечки да се изразува според своите психофизички можности и способности. Тоа пак значи поврзување на градинките со семејството, училиштето и со бројни институции во потесната и пошироката околина а во рамките на целокупниот систем на воспитание и образование, поврзување на предучилишното воспитание и образование како базичен дел со основното образование.

Предучилишното воспитание и образование го подразбираме како темел на базичното, фундаменталното, основното воспитание и образование каде се поставуваат темелите на психологијата и воспитувањето на детската личност со еден збор отворен разновиден флексибилен динамичен односно модерен потсистем на воспитно-образовното делување, изградување и воспитување на детската личност.

Кога пак станува збор за структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување би рекле дека тука е основната поента на предучилишното воспитание и образование. Тука треба да ја имаме предвид Програмата со програмските и воспитно-образовните содржини за воспитно-образовната дејност во детските градинки. Имено, таа треба да биде динамична, еластична, да ги почитува психичките и физичките можности на децата, да го негува индивидуалниот пристап во работата, да ја развива детската креативност, детското творештво, детското апстрактно мислење, детската фантазија, со оглед на тоа што децата во своите првични настојувања и размислувања гледаат, говорат, творат конкретно со предмети, цртежи, слики, модели, макети и се она што е за нив поблиску поедноставно, поприватливо. Тие модели, треба да се поедноставни и да го запазуваат принципот на систематичност и постапност, од просто кон сложено, од познато кон непознато, од полесно кон потешко. Тоа не значи дека целиот воспитно-образовен процес треба да се сведе на едноставност туку одвреме навреме децата да се поставуваат во улога и функција на размислување низ одредени мисловни, творечки, проблемски и вежбовни ситуации. Така расте, се развива и воспитува детската личност.

3. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Основната цел на нашето истражување е да се проучи и испита отворениот систем на предучилишното воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување. Тргувајќи од вака поставената цел задачите на истражувањето се следните:

1. разгледување и анализирање на законските и програмските регулативи и нормативи за третманот на предучилишниот воспитно-образовен систем како отворен систем;
2. разгледување на организационата, кадровската и систематската поставеност на градинката и можностите кои таа ги нуди за отварање кон семејството и пошироката општествена заедница како и за структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување;
3. утврдување на третманот на детето во плановите за воспитно-образовна работа на воспитувачот;
4. утврдување на улогата на родителите во планирањето на воспитно-образовните содржини и задачи;
5. утврдување на степенот на отстапување од планираните воспитно-образовни содржини во функција на почитување на детските индивидуални способности;
6. откривање на степенот и начинот на почитување на детските интереси и степенот и начинот на поттикнување на индивидуалитетот на детето при реализирањето на слободните и насочените активности;
7. откривање на мислењата на воспитувачите за потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование и за потребата од креирање на нови модели во воспитно-образовното делување;
8. испитување на мислењата и ставовите на родителите по однос на постоењето на објективни услови за отворање на градинката кон семејството и пошироката општествена заедница;

9. утврдување на влијанието на образованието и стажот на примерокот врз мислењето и ставовите на воспитувачите;
10. утврдување на ефикасноста и адекватноста на структурирањето на новите модели во воспитно-образовното делување (реализирањето на Предучилишната програма СОРОС во нашите предучилишни установи.

Секако дека реализацијата на овие задачи ќе открие некои други суштински моменти што ќе бидат за нас од значење во испитувањето и проучувањето на предучилишното воспитание и образование како отворен систем пред се низ правилно, адекватно и модерно структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување.

4. *ХИПОТЕЗИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО*

Поаѓајќи од предметот, целта и задачите на истражувањето ги определуваме следниве хипотези:

Главна хипотеза

Отворениот систем на предучилишно воспитание и образование создава услови за структурирање на нови модели во воспитно-образовната работа кои ќе одговараат на современиот начин на живеење.

Помошни хипотези

1. Во законските и програмските регулативи и нормативи нема доволен третман на предучилишниот воспитно образовен систем како отворен систем;
2. систематската, кадровската и организационата поставеност на предучилишните установи не ги задоволува во целост потребите за отворен систем на воспитание и образование со што се создаваат тешкотии во креирањето на новите модели на воспитно-образовната работа;
3. во програмата за воспитно-образовна дејност треба да има поголема застапеност на одредени воспитно-образовни задачи и содржини (блиски до животните ситуации на детето) што ќе овозможат предучилишниот воспитно-образовен систем да стане уште повеќе отворен;
4. третманот и поставеноста на детето во плановите за воспитно-образовна работа на воспитувачот не ги задоволува во целост потребите од почитување на неговиот индивидуалитет;
5. улогата на родителите во планирањето на воспитно-образовните содржини е многу мала;

6. постои многу мал степен на отстапување од планираните воспитно-образовни содржини во функција на почитување на детските индивидуални способности;
7. степенот на поттикнување на индивидуалитетот на детето при реализирањето на слободните и насочените активности е поголем во полза на првите;
8. воспитувачите имаат позитивно мислење по однос на потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование и по однос на структурирањето на нови модели во воспитно-образовното делување;
9. родителите исто така имаат позитивно мислење по однос на потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование и по однос на нивното учество во креирањето на воспитно-образовниот процес;
10. постојат значителни разлики по мислењата и ставовите на воспитувачите со оглед на нивното образование и работен стаж;
11. реализирањето на предучилишниот проект СОРОС во дел од нашите предучилишни установи дава задоволителни резултати.

5. *ВАРИЈАБЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО*

Независни варијабли се:

1. стручно-научните сознанија за потребите од отворен систем на предучилишно воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели во воспитно-образовното делување
2. законските и програмските регулативи и нормативи;
3. материјалната и организационо кадровската и систематската поставеност на градинката;
4. поделеноста на програмските содржини на слободни и насочени;
5. интересите и потребите на децата;
6. ставот и мислењето на воспитувачите;
7. флексибилноста на практичната реализација на програмските содржини ;
8. ставот и мислењето на родителите и
9. стручната подготовка на воспитувачите;

Зависна варијабла ќе претставува отворениот систем на предучилишно воспитание и образование.

6. ПРИМЕРОК НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Популација чиј примерок го испитуваме беа неколку градинки во Скопје избрани во согласност со проф.д-р Никола Петров, со своите воспитно-образовни компоненти - воспитувачи и воспитно-образовни групи на деца. Бидејќи нашиот предмет на истражување е специфичен се јави потреба да се земе и примерок на родители чии деца ги посетуваа опфатените градинки со истражувањето.

Согласно со горенаведеното опфатени се пет видови на примероци, односно примерок на градинки, примерок на воспитно-образовни групи, примерок на воспитувачи, примерок на родители и примерок на деца.

Примероците опфаќаат 6 градинки од централното подрачје на Скопје, 76 воспитувачи, 40 воспитно-образовни групи, 1.200 деца и 200 родители чии деца ги посетуваат горенаведените градинки.

Примерок на градинки	Пример.на воспитно-образов. групи	Пример.на воспитувачи	Пример.на родители	Пример.на деца
Орце Николов	18	18	180	450
Весели Цветови	16	10	20	400
Мајски цвет	8	10	20	200
Буба Мара	8	10	25	200
8-ми Март	5	10	30	130
Росица	6	8	25	150
Вкупно:6	55	76	300	1.530

7. МЕТОДИ, ТЕХНИКИ И ИНСТРУМЕНТИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Во истражувањето е користен дескриптивно-аналитичкиот метод. Од техниките користени се :

- анализирање на педагошката документација;
- систематско набљудување;
- анкетирање; и
- скалирање.

Инструменти на истражувањето се евиденциони листи за внесување на податоци од анализа на педагошката документација, протокол на писмено снимање и анкетен лист скалер.

- Евиденциони листи за анализа на педагошката документација

За анализа на педагошката документација користевме евиденциони листи во кои внесувавме податоци од анализата на: законската регулатива која го третира воспитно-образовното делување во предучилишните установи; програмските основи за воспитно-образовна работа со децата од предучилишна возраст; личната педагошка документација на воспитно-образовниот кадар во градинката, работно воспитната програма СОРОС.

Постапката анализа на педагошката документација главно ја користиме со цел да се приберат релевантни факти и податоци кои се од значење за нашиот предмет на истражување во прв ред тоа се податоци за третманот на предучилишната установа како отворен систем; за организационата, кадровската, материјалната и систематската поставеност на градинката; за организационата поставеност на воспитно-образовната работа со децата; поставеноста на воспитно-образовните цели, задачи и содржини; начинот на структурираност, организираност на активностите со децата; вклучувањето на

РОДИТЕЛИТЕ ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС; ТРЕТМАНОТ НА ДЕТЕТО СО ОВИЕ РЕГУЛАТИВИ И СЛ.

Анализата на личната педагошка документација на воспитувачот (ГОДИШНО, МЕСЕЧНО И ДНЕВНО ПЛАНИРАЊЕ) ќе ни овозможи увид во застапеноста на нови модели во воспитно-образовната работа; во степенот на отвореност на градинката кон семејството и пошироката општествена средина; степенот на влијанието на детските индивидуални потреби и интереси врз определувањето на воспитно-образовните содржини и задачи при планирањето на воспитно-образовната работа на воспитувачот и сл.

- Протокол за писмено снимање

Систематското набљудување се спроведе по пат на посебни протоколи за писмено снимање на слободните и насочените активности. Протоколите беа пополнувани на следниов начин: по пат на внесување на договорен сигнум во соодветната графа на однапред табеларно изразените алтернативни ситуации; со набројување; со внесување на соодветна бројка и со забележување на личното согледување на воспитувачот.

Преку протоколот за писмено снимање ќе добиеме сознанија за практичната реализација на воспитно-образовниот процес односот и реакциите на воспитувачот, односот и реакциите на децата, степенот на индивидуалниот пристап кон нив, степенот на соработката со родителите и нивното вклучување во воспитно-образовната работа, интеракцијата во групата, степенот на отстапување од пропишаните воспитно-образовни содржини во зависност од индивидуалните интереси на детето, застапеноста на нови модели во воспитно-образовното делување.

- Анкетен лист скалер

Во истражувањето користевме: анкетен лист скалер за воспитувачи и анкетен лист скалер за родители поради специфичноста на проблемот на истражувањето. Со нив ќе ги добиеме мислењата и ставовите на воспитувачите и на родителите за степенот на отвореност на градинката кон

семејството и пошироката општествена средина, за потребата од унапредување на воспитно-образовното делување со структурирање на нови модели, нивни предлози по однос на креирањето и структурирањето на нови модели на воспитно-образовната работа, нивните ставови по однос на нивното стручно усворшување и сл.

Прашањата во анкетниот лист беа од отворен, затворен и комбиниран вид.

8. НАЧИН НА ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИТЕ

При обработката на податоците добиени од истражувањето најпрво пристапивме кон нивно сигнифицирање и групирање. Потоа ги пресметавме процентот и фреквенцијата на нивното појавување. Во зависност од видот на појавите беше пресметан и χ^2 (значајност на статистичката разлика), df (степенот на слобода), а исто така онаму каде што сметавме дека е потребно во зависност од појавите беше пресметан и коефициентот на контингенцијата (C) Со овие статистички вредности за некои покарактеристични прашања ги утврдивме отстапувањата во ставовите и мислењата на воспитувачите согласно со нивното образование и нивниот работен стаж.

Резултатите од истражувањето понатаму беа подложни на квантитативна и квалитативна анализа, односно беа изразени бројчано во вид на табели и графикони.

Заради нивна понатамошна ефективност даваме свои констатации и сугестии кои би можеле да бидат искористени за понатамошно проучување на испитуваниот проблем и унапредување на предучилишната воспитно-образовна дејност.

Ш Д е л

*АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД
ИСТРАЖУВАЊЕТО*

1. АНАЛИЗА НА ЛИЧНАТА ПЕДАГОШКА ДОКУМЕНТАЦИЈА НА ВОСПИТУВАЧИТЕ

Анализата на личната педагошка документација на воспитувачите опфаќа анализа на нивните годишни, месечни и дневни планови за реализација на воспитно-образовната дејност.

1.1. Годишен план

Годишниот план е глобален план и тој всушност претставува основа од која се поаѓа при насочувањето на воспитно-образовното дејствување на секој воспитувач. Во него се конкретизирани воспитно-образовните содржини и задачи по воспитно-образовни подрачја, со определен фонд на активности и време на реализација. Тоа секако дека не остава доволен простор за индивидуален пристап кон секое дете односно за почитување на детските интереси и индивидуални склоности. Ваквиот став го потврдува и фактот што во анализираните годишни планови никаде не сретнавме планирање на индивидуалната работа со децата.

Во анализираните годишни планови беше ставен акцент на отвореноста на градинките кон семејството и околината во планирањето на т.н. јавна и културна дејност како форма на вклучување на детето во актуелните културни настани во средината. Меѓутоа, отвореноста на градинката кон семејството сепак се планира само преку родителските состаноци, додека нивното учество во воспитно-образовната работа е речиси занемарливо. Ова не наведува на заклучокот дека во годишните планови на воспитувачите, отвореноста на градинката не наидува на доволен третман.

Исто така сметаме дека многу интересен е податокот дека при анализирањето на годишните планови на воспитувачите не наидовме на разлики помеѓу воспитувачите во една или повеќе градинки. Секако дека ова

го цениме како неповолно од аспект на развојот, иновирањето и унапредувањето на воспитно-образовната практика.

Напоредно на годишните планови на воспитувачите во вообичаените воспитно-образовни групи, наидовме и на годишни планови на воспитувачи кои беа опфатени со предучилишниот проект - СОРОС. При анализирањето на нивните годишни планови, мораме да констатираме дека бевме мошне позитивно изненадени. Во прв ред со нив беа надминати сите претходно констатирани слабости. Имено, целосно беше испланирана индивидуализацијата преку запознавање на психофизичкиот развој на детето; почитување на желбите, интересите и можностите на секое дете, индивидуален пристап кон секое дете; изразување на креативноста на детето и сл. Потоа надмината е поделбата на активностите на слободни и насочени, како и стриктната поделеност на содржините по воспитно-образовни подрачја. Како замена се нуди реализирање на воспитно-образовната дејност преку разновидните конструирани катчиња по избор на децата на пр. семејно-драмско катче, ликовно катче, математичко катче, научно-истражувачко катче, музичко-балетско катче и сл.

Исто така воодушевува планирањето на соработката со родителите при што се почитува стилот на живеењето на секое семејство, почитување на различни облици на соработка, вклучување на родителите во излети, прошетки, екскурзии и сл. настани вклучување на родителите во целокупната реализација на воспитно-образовниот процес, вклучување на родителите во евалуација на програмата и сл.

На крајот би заклучиле дека ваквите позитивни искуства треба секако да се земат во предвид при структурирањето на нови модели во предучилишното воспитно-образовно делување и при унапредувањето на целокупната предучилишна воспитно-образовна практика.

1.2. Месечни планови

Месечните планови за воспитно-образовната дејност на воспитувачите ги содржат секојдневните содржини распоредени по денови за конкретниот месец. При нивното анализирање заклучивме дека тие се идентични на

групите со иста возраст на деца, што укажува на непочитување на детските индивидуални способности. Загрижува податокот што во месечните планови не се планира: индивидуалната работа со децата, соработката на градинката со родителите како и отвореноста на градинката кон пошироката општествена стварност, вреднување на воспитно-образовната дејност и сл.

Меѓутоа, ова не случај со месечните планови на воспитувачите опфатени со СОРОС програмата. Во нивните месечни планови постои голема флексибилност во планирањето на воспитно-образовната дејност. Исто така мошне децидно е испланирана отвореноста на градинката кон семејството и пошироко. на пр. каква посета или каков контакт ќе се оствари, каде и зашто ќе се оствари, како и зашто ќе се вклучи родителот во воспитно-образовната дејност и сл. Потоа голема флексибилност и креативност постои во планирањето на индивидуалната работа со децата, планирањето на материјалите за работа, планирањето на едукацијата на воспитниот тим и едукацијата на семејствата што секако многу позитивно се одразува во унапредувањето на воспитно-образовната практика.

И овде би ни се наметнала само по себе констатацијата дека констатираните слабости ќе ги надминеме само со прифаќање на веќе постоечките позитивни искуства во нашата предучилишна воспитно-образовна практика. Со нивно понатамошно иновирање, дополнување прилагодување на нашите конкретни услови за живот, потребно е да се изработи нова Програма за предучилишно воспитание и образование и врз нејзина основа да се унапредат годишните и месечните планови на воспитувачите.

1.3. Дневни планови

Структурата на дневните планови е следната:

- слободни активности;
- воспитно-образовно подрачје;
- воспитно-образовни задачи;
- форми на работа;

- методи на работа;
- работно-игровни средства;
- тек на активноста.

При анализирањето на дневните планови констатиравме дека сите овие елементи се присутни во секојдневното планирање на секој воспитувач. Евидентно е дека многу малку е застапен методот на игра при планирањето на методите за работа. Кога станува збор за формите на работа можеме да констатираме дека многу малку е застапен индивидуалната форма на работа за сметка на фронталната и групната форма. Скоро во ниеден од дневните планови на воспитувачите не беше испланирано активно учество на детето во практичната работа на пр. во обиди, експерименти, проблем, ситуации и сл.

За разлика од горенаведените заклучоци од анализата, дневните планови на воспитувачите опфатени со СОРОС програмата во целост ги почитуваат основните карактеристики на оваа програма. Имено тие го преферираат индивидуалниот пристап во работата, оставајќи простор за вклучување на родителите во самата работа, ставање на децата во многу проблем ситуации со цел самите да доаѓаат до заклучоци, планирање на низа посети надвор од градинката во координација со дневното планирање на воспитно-образовната работа и сл.

* * *

Сметаме дека веќе доволно укажавме дека во анализираните програми со исклучок на СОРОС програмите нема доволен третман на отвореноста на предучилишните установи во потесна и поширока смисла, со што отсуствува и креативноста во структурирањето на нови модели на воспитно-образовно делување. Ваквиот заклучок сигнализира што поскоро менување на начинот и процесот на планирање.

2. АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД СИСТЕМАТСКОТО НАБЉУДУВАЊЕ

Програмските содржини во годишните, месечните и дневните програми и оперативни планови се реализираат преку секојдневните слободни и насочени активности во воспитно-образовната група поврзани со секојдневните животни потреби на детето, како и во процесот на игрите, работните активности и учењето. Во рамките на ова истражување е направено снимање на воспитно-образовниот процес во 40 воспитно-образовни групи (од кои 20 беа опфатени со СОРОС - предучилишниот проект), во 6 предучилишни установи. Набљудувањето е изведено со специјално конструирани протоколи, посебно за слободните и насочените активности. Вкупно се снимени 80 временски активности (40 слободни и 40 насочени). Преку снимањето на различни односи и релации во воспитно-образовната дјеност на двете активности сакавме да утврдиме колку предучилишната установа претставува животен простор на децата, воспитувачите и родителите отворен во внатрешна и надворешна смисла.

За подобро толкување на резултатите, истите се обработени со специфични статистички вредности: f (Фреквенција); % (процентуална вредност); χ^2 (значајност на статистичка разлика); C (коефициент на контингенција).

2.1. Анализа и интерпретација на резултатите од систематското набљудување на слободните активности

Во првата група на набљудувани ситуации сакавме да ја утврдиме иницијативноста на децата во изборот на слободната активност, средствата за игра, во изборот на содржината како и нивната иницијативност при промената на активността. Со оглед на специфичноста на нашиот предмет на истражување користени се протоколи во кои напоредно се снесени резултатите и од систематското набљудување на слободните активности во воспитно-

образовните групи опфатени со постоечката програма за воспитно-образовна дејност и резултатите од систематското набљудување на слободните активности во предучилишните групи опфатени со СОРОС програмата.

Во табелата 1 од протоколот за писмено снимање на слободните активности добиени се следните податоци:

Табела 1

РАНГ	иницијативата за избор на активноста произлегува од	вообичаена предучи. група		СОРОС-групи	
		f	%	f	%
1	децата	11	55%	17	85%
2	заеднички	4	30%	3	15%
3	воспитувачот	3	15%	/	/

$$X^2 = 7,28 \quad df = 2 \quad P = 0,05$$

Слободните активности се активности во кои иницијативата за изборот на активноста произлегува од децата според нивните индивидуални интереси што е основен и битен услов за остварување на овие активности. Резултатите во табелата покажуваат дека ваква практика постои во слободните активности и на вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи и во предучилишните групи опфатени со СОРОС програмата. Имено, во вообичаените предучилишни групи иницијативата за избор на активности произлегува од децата во 11 случаи, т.е. во 55% од вкупно набљудуваните слободни активности во овие групи. На второ место иницијативата за избор на активноста ја вршат заеднички (децата и воспитувачот) во 6 случаи (30%), и на трето место во само 3 случаи (15%) иницијативата за активност произлегуваше од воспитувачот.

Во предучилишните воспитно-образовни групи опфатени со СОРОС предучилишниот проект констатирани се подобри резултатите. На пр. во 17 случаи (85%) иницијативата за избор на активност во овие групи произлегува од децата, во 3 случаи (15%) иницијативата произлегува и од децата и од воспитувачот (заеднички), додека немаше ниту еден случај иницијативата за избор на активност да ја наметне воспитувачот.

Пресметаниот χ^2 покажува дека постои статистички значајна разлика меѓу набљудуваните слободни активности во двата вида на групи по однос на иницијативата за избор на активноста.

Табела 2

РАНГ	изборот на средствата за игра го врши:	вообичаена предучи. група		СОРОС групи	
		f	%	f	%
1	децата	10	50%	17	85%
2	заеднички	6	30%	3	15%
3	воспитувачот	4	20%	/	/

$$\chi^2 = 6,8 \quad df = 2 \quad P = 0,05 \quad c = 0,38$$

Од резултатите во табела 2 можеме да го констатираме следново: додека во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи изборот на средствата за игра го вршат децата во 10 случаи (50%); во СОРОС групите постои поголема фреквентност, затоа што децата ги избираат средствата за игра во 17 случаи (85%). На второ место и во двата вида на групи средствата за игра ги избираат заеднички и воспитувачот и децата, меѓутоа, повторно постои разлика во фреквенциите. На пр. во вообичаените предучилишни групи констатирани се 6 такви случаи (30%), а во СОРОС групите 3 случаи (15%). Во 4 случаи (20%) во вообичаените предучилишни групи изборот на средствата за игра го врши воспитувачот додека во СОРОС групите немаше констатирано таков случај.

Пресметаниот χ^2 покажува статистички значајна разлика меѓу посматраните активности и во двата вида на групи по однос на изборот на средствата за игра.

Табела 3

ранг	изборот и содржината и активноста го врши	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	децата	9	45%	16	80%
2	заеднички	6	30%	4	20%
3	воспитувачот	5	25%		

$$X^2 = 7,36 \quad df = 2 \quad P = 0,05$$

Во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи изборот на содржината на активноста во 9 случаи (45%) го вршат децата, во 6 случаи (30%) заеднички а во 5 случаи (25%) воспитувачот.

Во СОРОС групите изборот на содржината на активноста во 16 случаи (80%) го вршат децата а во 4 случаи 20% заеднички и децата и воспитувачите. Во овие групи не се констатирани случаи каде изборот на содржината на активноста го врши само воспитувачот. Пресметаниот χ^2 покажува дека има статистички значајна разлика меѓу посматраните слободни активности на двата вида на групи по однос на изборот на содржината на активноста.

Табела 4

ранг	иницијативата за промена на активноста произлегува од:	вообичаена предучи. в. воспитно-образовни групи		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	децата	15	75%	20	100%
2	заеднички	3	15%		
3	воспитувачот	2	10%		

$$X^2 = 5,7 \quad df = 2 \quad P = 0,05$$

Податоците во табела 4 говорат дека во вообичаените воспитно-образовни групи иницијативата за промена на активноста во 15 случаи (75%) произлегува од децата, во 3 случаи (15%) - заеднички, и во два случаи (10%)

воспитувачот. Во СОРОС групите во сите набљудувани слободни активности иницијативата за промена на активноста произлегуваше од детето (100%).

Пресметаниот χ^2 укажува дека не постои статистички значајна разлика во двете групи меѓу набљудуваните слободни активности.

Табела 5

РАНГ	ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ВРЕМЕТО ПРЕДВИДЕНО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА СЛОБОДНИТЕ АКТИВНОСТИ	ВООБИЧАЕНА ВОСПИТНО- ОБРАЗОВНИ ГРУПА		СОРОС ГРУПА	
		f	%	f	%
1	ОТСТАПУВА ОД ПРОГРАМСКИ ПРЕДВИДЕНОТО ВРЕМЕ ВО СВОЈОТ ПОЧЕТОК	8	40%	7	35%
2	ОТСТАПУВА ОД ПРОГРАМСКИ ПРЕДВИДЕНОТО ВРЕМЕ ВО СВОЈОТ КРАЈ	/	/	6	30%
3	ЦЕЛОСНО ОТСТАПУВА	/	/	7	35%
4	ВООПШТО НЕ ОТСТАПУВА	12	60%	/	

$$\chi^2 = 7,28 \quad df = 2 \quad P = 0,05$$

Од резултатите во табелата се согледува дека во 8 воспитно-образовни групи (40%) опфатени со постоечката програма за воспитно-образовна дејност постои отстапување на програмски предвиденото време но само во својот почеток, додека крајот на активноста е точно во предвиденото време во 0,90 ч. Веројатно тоа се должи на интерната организациона поставеност на градинката и нефлексибилноста на воспитувачите. За разлика од нив во СОРОС групите постои поголема флексибилност во организираноста на времето предвидено за реализација на слободните активности. Имено, во 7 групи (35%) тоа отстапува од програмски предвиденото време во својот почеток, во 6 воспитно-образовни групи (30%) отстапува од програмски предвиденото време во својот крај и во 7 групи (35%) целосно отстапува.

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои статистички значајна разлика меѓу посматраните слободни активности во двата вида на групи по однос на

Организирањето на времето предвидено за реализација на слободните активности.

Табела 6

РАНГ	иницијативата за избор на активността произлегува од	вообичаени воспитно-образовни група		СОРОС	
		f	%	f	%
1	се во корелација на насочената активност	12	60%	9	45%
2	не се во корелација на насочената активност	8	40%	11	55%

$$X^2 = 0,88 \quad df = 1 \quad P = 0,05$$

Во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи во 12 случаи (60%) игрите и активностите се во корелација со насочената активност, а во 8 случаи (40%) не се во корелација со насочената активност. Слична беше ситуацијата и во СОРОС групите. Во 9 случаи (45%) постоеше корелација помеѓу слободните и насочените активности, а во 11 случаи 55% не беа во корелација овие два вида на активности.

Пресметаниот χ^2 укажува дека не постои статистички значајна разлика меѓу посматраните слободни активности и во двете групи.

Втората група на набљудувани ситуации се однесува на учеството на родителите во изборот на активността, средствата за игра и содржината на активността.

Табела 7

РАНГ	учество на родителите во изборот на активността			СОРОС-ГРУПИ	
		f	%	f	%
1	ПОСТОИ	68	30%	20	100
2	НЕ ПОСТОИ	141	70%	/	/

$$X^2 = 21,52 \quad df = 1 \quad c = 0,59$$

Според резултатите во табелата 7 во вообичаените воспитно-образовни групи само во 6 случаи (30%) постои учество на родителите во изборот на активноста, додека во 14 случаи (70%) не постои.

Во СОРОС групите во сите набљудувани слободни активности постоеше учество на родителите во изборот на активноста.

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои статистички многу значајна разлика меѓу набљудуваните слободни активности во двете групи по однос на учеството на родителите во изборот на активноста.

Табела 8

РАНГ	УЧЕСТВО НА РОДИТЕЛИТЕ ВО ИЗБОРОТ НА СРЕДСТВА ЗА ИГРА			СОРОС ГРУПИ	
		f	%	f	%
1	ПОСТОИ	8	40%	20	100%
2	НЕ ПОСТОИ	12	60%	/	/

$$\chi^2 = 17,14 \quad df = 1 \quad c = 0,54$$

Во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи во 8 случаи (40%) постои учество на родителите во изборот на средствата за игра, а во 12 случаи (60%) не постои. Во СОРОС групите во сите набљудувани слободни активности (100%) постоеше учество на родителите во изборот на средствата за игри.

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои статистички многу значајна разлика меѓу набљудуваните слободни активности во двата вида на групи по однос на учеството на родителите во изборот на средствата за игри.

Табела 9

РАНГ	УЧЕСТВО НА РОДИТЕЛИТЕ ВО ИЗБОРОТ НА СОДРЖИНИТЕ НА АКТИВНОСТИТЕ			СОРОС-ГРУПА	
		f	%	f	%
1	ПОСТОИ	5	25%	18	90%
2	НЕ ПОСТОИ	15	75%	2	10%

$$X^2 = 17,28 \quad df = 1 \quad c = 0,54$$

Исто така и во оваа табела може да се забележи дека во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи само во 5 случаи (25%) постои учество на родителите во изборот на содржината на активностите, а во 15 случаи 75% не постои учество на родителите во изборот на содржината на активностите. Во СОРОС групите во 18 случаи (90%) постои учество на родителите во изборот на содржината на активностите а само во 2 случаи (10%) не постои.

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои статистички значајна разлика меѓу набљудуваните слободни активности во 2 групи по однос на учеството на родителите во изборот на содржината на активностите.

Табела 10

РАНГ	ФОРМИ НА РАБОТА			СОРОС-ГРУПИ	
		f	%	f	%
1	ФРОНТАЛНИ	3	15%	1	0,5%
2	ГРУПНИ	10	50%	5	2,5%
3	ИНДИВИДУАЛНИ	5	25%	14	7,0%
4	ТАНДЕМ	2	10%	/	

$$X^2 = 8,92 \quad c = 0,42 \quad df = 3$$

Податоците во табелата 10 говорат дека во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи од формите на работа најповеќе е застапена групната форма во 10 случаи (50%), на второ место е индивидуалната форма во 5 случаи (25%), фронталната во 3 случаи (15%) и

тандемот само во 2 случаи (10%). Во СОРОС групите најмногу е застапена индивидуалната форма на работа во 14 случаи (70%), потоа групната форма во 5 случаи (25%) и фронталната само во 1 случај (0,5%).

Пресметаниот χ^2 укажува на статистички значајна разлика меѓу набљудуваните слободни активности во двете групи по однос на формите на работа.

Табела 11

ранг	Видови на катчиња		
		f	%
1	ЛИТЕРАТУРНО	40	10,0%
2	КОНСТРУКТИВНО	40	10,0%
3	катче за семејно драмски игри	40	10,0%
4	ТВОРЕЧКО катче	40	10,0%
5	за колективни игри и дидактички материјали	33	82,5%
6	МУЗИЧКО	29	72,5%
7	ИСТРАЖУВАЧКО	26	65%
8	катче со справи за вежбање	19	47,5%
9	ПРИРОДНО катче	15	37,5%

Важен услов за реализација на програмата секако е постоењето на поголем број катчиња за игра на децата. Треба да постојат разновидни катчиња за игра коишто ќе предонесат за обогатување на содржината на детскиот живот, ќе му пружат можност на детето во одредено време да се одвои и креативно да твори. Табелата покажува дека во сите 40 посетени воспитно-образовни групи беа застапени литературното, конструктивното, катчето за семејно драмски игри и творечкото катче. Во 33 групи (82,5%) беше застапено катчето за колективни игри и дидактички материјали. Во 29 групи (72,5%) беше застапено музичкото катче. Во 26 групи (65%) беше застапено истражувачкото катче. Катчето со справи за вежбање го имаше во 19 групи (47,5%), природното катче во 15 групи (37,5%) и само во 12 групи беше присутно сообраќајното катче.

Како заклучок се наметнува ставот дека предучилишните установи мораат да ги доразвиваат, дообогатуваат со материјали за работа своите катчиња а онаму каде што е занемарено истражувачкото катче, сообраќајното катче, природното катче, катчето со справи за вежбање и сл. да се залагаат за нивно присуство заедно со сите други игровни катчиња. Исто така потребно е многу повеќе да бидат застапени игрите на отворено со што ќе се овозможи излегување на децата надвор од ѕидовите на градинката, престој на чист воздух и запознавање со институции и лица во координација со активностите во градинката.

2.2. *Анализа и интерпретација на резултатите од систематското набљудување на насочените активности*

Степенот на флексибилноста по однос на практичната реализација во воспитно-образовниот процес е прикажан во следните табели:

Табела 1

РАНГ	ПРОМЕНИ ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНО ПОДРАЧЈЕ	вообичаена предуч. група		СОРОС - ГРУПИ	
		f	%	f	%
1	има промени	2	10%	16	80%
2	нема промени	18	90%	4	20%
	Вкупно 40	20		20	

$$X^2 = 19,7 \quad df = 1 \quad P=0,05$$

Табела 2

РАНГ	ПРОМЕНИ ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИ ЗАДАЧИ	f	%	СОРОС - ГРУПА	
				f	%
1	има промени	3	1,5%	18	9,0%
2	нема промени	17	8,5%	2	1,0%
	Вкупно = 40	20		20	

$$X^2 = 22,54 \quad df = 1 \quad P=0,05$$

Табела 3

РАНГ	ПРОМЕНИ ВО ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНА СОДРЖИНА	СОРОС - група			
		f	%	f	%
1	ИМАС ПРОМЕНИ	7	3,5%	19	9,5%
2	НЕМА ПРОМЕНИ	13	6,5%	1	0,5%
	ВКУПНО = 40	20		20	

$$X^2 = 15,8 \quad df = 1 \quad P=0,05$$

Од сите три табели може да се согледа дека во најголем број случаи во вообичаените воспитно-образовни групи воспитувачите се придржуваат кон предвидениот план за работа. Имено, воспитно-образовното подрачје е сменето само во 2 (1%) случаи, воспитно-образовните задачи во 3 (1,5%) случаи а воспитно-образовната содржина во 7 (3,5% случаи). Веројатно ова се должи на стравот на воспитувачите од отстапување од предвидениот план за работа кој може да биде предизвикан од поставеноста на односите во конкретната градинка како и од нивната незаинтересираност за детските потреби. Бидејќи воспитно-образовната програма - СОРОС нуди поголема флексибилност во реализацијата на воспитно-образовниот процес, податоците во табелите укажуваат на поголеми отстапувања од страна на воспитувачите. На пр. промени во воспитно-образовното подрачје забележано е во 16 (8%) случаи, промени во воспитно-образовните задачи во 18 (9%) случаи и промени во воспитно-образовната содржина дури во 19 (9,5%) случаи. Ваквите резултати се задоволителни и сами по себе зборуваат за висок степен на флексибилност во реализацијата на воспитно-образовната работа со децата од страна на воспитувачите во предучилишните воспитно-образовни групи опфатени со СОРОС предучилишниот проект.

Пресметаните χ^2 укажуваат на статистички значајна разлика во степенот на флексибилноста по однос на практичната реализација на насочените активности во воспитно-образовниот процес во 2 вида на групи.

Следните табели говорат за застапеноста на одредени воспитно-образовни задачи и содржини кои се блиски до животните ситуации на децата, кои ќе овозможат системот на предучилишно воспитание и образование да стане уште повеќе отворен.

Табела 4

РАНГ	застапеност на воспитно-образовни задачи кои овозможуваат отвореност на предучилишниот воспитно-образовниот систем	вообичаена предучи. група		СОРОС-групи	
		f	%	f	%
1	застапени	12	60%	17	85%
2	не застапени	8	40%	3	15%

$X^2 = 7,28$ $df = 2$ $P=0,05$

Табела 5

РАНГ	застапеност на содржини кои се блиски до животните ситуации на децата	вообичаена предучи. група		СОРОС-групи	
		f	%	f	%
1	застапени	9	55%	15	75%
2	не застапени	15	45%	5	25%

$X^2 = 3,74$ $df = 1$ $P=0,05$

Податоците зборуваат дека при реализацијата на насочените активности многу малку беа застапени воспитнообразовни задачи и содржини кои според нивната природа би ја овозможиле отвореноста на предучилишната установа. На пример во вообичаените предучилишни групи такви воспитно-образовни задачи беа застапени во 12 случаи (60%) воспитно-образовни содржини во 11 случаи. Во СОРОС групите воспитно-образовни задачи од отворен тип беа застапени во 17 случаи 85% а воспитно-образовни содржини во 15 случаи 75%.

Табела 6

РАНГ	Реализирање на насочените активности надвор од предучилишната установа	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	да	6	30%	12	60%
2	не	14	70%	8	40%

$$X^2 = 3,62 \quad df = 1 \quad P = 0,05$$

Според резултатите во табела 6 во нашите предучилишни установи не постои практика на реализирање на насочените активности надвор од предучилишната установа преку посети на институции и лица во зависност од задачите, содржината и целта на активностите. Имено во вообичаените предучилишни групи само во 6 случаи (30%) констатирано е реализирање на насочените активности надвор од градинката, а во 14% случаи (70%) немаше таква практика. Во сорос групите во 12 случаи (60%) забележано е реализирање на насочените активности надвор од градинка а во 8 случаи (40%) - не.

Пресметаниот χ^2 укажува дека нема статистички значајна разлика меѓу реализираните насочени активности во двата вида на групи односно и во двете групи сеуште не постои практика на реализирање на активностите надвор од градинката.

Табела 7

РАНГ	ФОРМИ НА РАБОТА	вообичаена предучи. група		СОРОС-групи	
		f	%	f	%
1	ИНДИВИДУАЛНИ	6	30%	13	65%
2	ГРУПНА	4	20%	4	20%
3	ФРОНТАЛНА	8	40%	2	10%
4	ТАНДЕМ	2	10%	1	5%

$$X^2 = 4,86 \quad df = 4 \quad P = 0,05$$

Табела 7 покажува дека доминантна форма на воспитно-образовна работа со децата во вообичаените предучилишни групи е фронталната форма во 8 случаи (40%), потоа следи индивидуалната форма во 6 случаи (30%), на трето место е групната во 4 случаи (20%),и последна е тандемот во 2 случаи (10%).

Во СОРОС групите на прво место е индивидуалната форма во 13 случаи (65%), потоа групната во 4 случаи (20%), фронталната во 2 случаи (10%) и тандемот само во 1 случај (5%).

Пресметаниот χ^2 укажува на значајна статистичка разлика меѓу набљудуваните насочени активности во двете групи по однос на формите на работа.

Табела 8

РАНГ	МЕТОД НА РАБОТА	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	метод на разговор	5	25%	5	25%
2	метод на усно излагање	4	20%	2	10%
3	метод на работа со текст	4	20%	1	5%
4	метод на демонстрација	3	15%	3	15%
5	метод на игра	2	10%	4	20%
6	метод на практични работи	2	10%	3	15%
7	метод на експеримент	1		2	10%

$$\chi^2 = 5,32 \quad df = 6 \quad P = 0,05$$

Од табела 8 може да се увиди дека во вообичаените предучилишни воспитно-образовни групи воспитувачите најповеќе ги употребуваат методот на разговор во 5 случаи (25%), потоа методот на усно излагање во 4 случаи (20%), методот на работа со текст во 4 случаи (20%), методот на демонстрација во 3 случаи (15%) , методот на игра во 2 случаи (10%), методот на практични

работи исто така во 2 случаи (10%) , а методот на експеримент не беше применет во ниедна насочена активност.

Во СОРОС групите исто така доминираше методот на разговор во 5 случаи (25%), потоа следуваше методот на игра во 4 случаи (20%) на трето место се методот на демонстрација и методот на практични работи во 3 случаи (15%) потоа следеше методот на усно излагање и методот на експеримент во 2 случаи (10%) и на крајот методот на работа со текст само во 1 случај (5%).

Пресметаниот χ^2 укажува на значителна статистичка разлика меѓу набљудуваните насочени активности по однос на методот на работа.

Табела 9

РАНГ	СРЕДСТВА ЗА РАБОТА	вообичаена предучи. група		СОРОС група	
		f	%	f	%
1	дидактички материјали и играчки	11	55	10	50
2	визуелни средства	5	25	5	25
3	аудио-визуелни	3	15	4	20
4	аудитивни	1	5	1	5

$$\chi^2 = 0,36$$

$$df = 3 \quad P = 0,05$$

Податоците во табелата укажуваат дека во најголем број случаи и во двете групи при реализирањето на активностите воспитувачите користат дидактички материјали и играчки и визуелни средства. Аудиовизуелните и аудитивните средства се пристуни во многу помал процент што секако произлегува од недоволната опременост на кабинетите во предучилишните установи со работно-игровни средства.

Пресметаниот χ^2 укажува на незначителна статистичка разлика меѓу посматраните насочени активности во двете групи по однос на средствата за работа.

Табела 10

РАНГ	ВОСПИТУВАЧОТ ПОТТИКНУВА НА:	СОРОС-ГРУПА			
		f	%	f	%
1	ВЕРБАЛНА АКТИВНОСТ	10	50	6	30
2	МОТОРНА АКТИВНОСТ	6	30	5	25
	ИГРОВНА АКТИВНОСТ	4	20	9	45

$\chi^2 = 1,44$ $df = 2$ $P = 0,05$

Квалитетот на воспитно-образовната работа се согледува и преку активноста на која воспитувачот ги поттикнува децата во текот на нејзината реализација. Податоците во оваа табела говорат дека во најголем број случаи во вообичаените предучилишни групи е застапена вербалната активност во 10 случаи 50%, моторната активност во 6 случаи 30%, а во 4 случаи 20%, игровната активност. Ваквите резултати се незадоволителни со оглед на значењето што го има играта во развојот на детето. Затоа разновидните видови на игри треба да бидат многу поприсутни во реализацијата и на слободните и на насочените активности.

Во СОРОС групите се среќаваме со една поразлична ситуација затоа што игровната активност е застапена во 9 случаи (45%), вербалната активност во 6 случаи (30%) а моторната активност во 5 случаи (25%).

Пресметаниот χ^2 укажува на незначителна статистичка разлика помеѓу набљудуваните активности во двете групи.

Табела 11

РАНГ	ПОСТАВЕНИТЕ ПРАЧАЊА ОД СТРАНАТА НА ВОСПИТУВАЧОТ:	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	ги поттикнуваат децата да размислуваат и творат	20	100	20	100
2	се неразбирливи за децата				

Со своите поставени прашања воспитувачот го насочува детето во процес на откривање на предметите и законитостите кои владеат во светот. Радува податокот што во ниедна од снимените насочени активности во двете групи не беше поставено неразбирливо прашање за децата. Сите прашања беа суштински, јасни, концизни и ги поттикнуваат децата на самостојно размислување и творење.

Во корелација со овој податок следи табела која содржи податоци како воспитувачот се однесува кон детските прашања.

Табела 12

РАНГ	ВОСПИТУВАЧОТ НА ДЕТСКИТЕ ПРАШАЊА:	вообичаена предучи. група		СОРОС-ГРУПИ	
		f	%	f	%
1	ИСЦРПНО ОДГОВОРА	13	65	14	70
2	ГИ ТОЛЕРИРА И ПОНЕКОГАШ ОДГОВАРА	3	15	4	20
3	ГИ ИГНОРИРА И НЕ ОДГОВАРА	2	10	2	10
4	ЗАБРАНУВА ПОСТАВУВАЊЕ ПРАШАЊЕ	2	10%	‘	‘

$\chi^2 = 1,17$ $df = 3$ $P = 0,05$

Природно е детето да се интересира за се што го опкружува. Сознанието треба да биде предизвик на детето, а тоа сознание детето најмногу го манифестира преку поставување прашања. Податоците покажуваат дека во вообичаените предучилишни групи во најголем број случаи во 13 (65%) на поставените детски прашања воспитувачот исцрпно одговара. Во три случаи воспитувачот ги толерира детските прашања и само понекогаш одговара на нив во два случаи 10% ги игнорира и не одговара и во 2 случаи забранува поставување прашања.

Во СОРОС групите во 14 случаи (70%) на поставените прашања воспитувачот исцрпно одговара, во 4 случаи (20%) ги толерира детските

прашања и по некогаш одговара и во 2 случаи (10%) ги игнорира и не одговара.

Пресметаниот χ^2 укажува на незначителна статистичка разлика помеѓу односот на воспитувачот кон детските прашања во двата вида на групи.

Табела 13

РАНГ	ВО ТЕКОТ НА АКТИВНОСТА ПОСТОИ	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	опуштена спонтана атмосфера	18	90	20	100
2	напната наметната атмосфера	2	10		

Резултатите од оваа табела се повољни затоа што во најголем број случаи во текот на нашето снимање на насочените активности постоеше спонтана опуштена атмосфера во која децата со интерес го следеа она што го презентираше воспитувачот. Скоро во сите снимени насочени активности се одвиваше спонтан интеракциски однос меѓу воспитувачите и децата што исто така го цениме позитивно. Само во 2 случаи во вообичаените предучилишни групи постоеше затегната атмосфера која беше изразена преку еднонасочна комуникација на воспитувачот.

Табела 14

РАНГ	учество на родителите во планирањето на насочените активности	вообичаена предучи. група		СОРОС-група	
		f	%	f	%
1	ПОСТОИ	2	10	16	80
2	НЕ ПОСТОИ	18	90	4	20

$$\chi^2 = 3,84 \quad df = 1 \quad P = 0,05$$

Според податоците во табела 14 учеството на родителите во планирањето на насочените активности во вообичаените предучилишни групи е забележано само во 2 случаи (10%) додека во другите 18 случаи (90%) учество на родителите не постои.

Во СОРОС групите учество на родителите постои во 16 случаи (80%), а во 4 случаи (20%) не постои.

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои значителна статистичка разлика меѓу учеството на родителите во планирањето на насочените активности во вообичаените предучилишни групи и СОРОС групите.

Табела 15

РАНГ	учество на родителите во реализацијата на насочените активности	вообичаена предучи. група		СОРОС група	
		f	%	f	%
1	постои	4	20	17	85
2	не постои	16	80	3	15

$$\chi^2 = 4,08 \quad df = 1 \quad P = 0,05$$

Според табела 15 во вообичаените предучилишни групи учество на родителите постоеше само во 4 случаи (20%) додека во 16 случаи (80%) не постоеше.

Во СОРОС групите учество на родителите во реализацијата на насочените активности беше забележано во 17 случаи (85%), додека во 3 случаи (15%) не постоеше .

Пресметаниот χ^2 укажува на значителна статистичка разлика помеѓу учеството на родителите во реализацијата на насочените активности во вообичаените предучилишни групи и СОРОС групите.

ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА ПОДАТОЦИТЕ ОД СИСТЕМАТСКОТО НАБЉУДУВАЊЕ

Анализата на податоците добиени од систематското набљудување на слободните и насочените активности во вообичаените предучилишни групи и во СОРОС групите говорат дека во нивната практична реализација постојат низа недоследности кои ја оневозможуваат отвореноста на предучилишните установи. Имено, во практичната реализација на слободните и насочените активности во вообичаените предучилишни групи не постои флексибилност согласна со индивидуалните особености и интереси на децата. Во прилог на тоа говорат податоците дека воспитувачот при реализирањето на слободните активности не отстапува од предвидениот термин за нивна реализација. Додека кај насочените активности во прилог на оваа хипотеза говорат податоците дека промени во воспитно-образовното подрачје се забележани само во 10% случаи, промени во воспитно-образовните задачи во 15% случаи и промени во воспитно-образовната содржина во 35% случаи. Ваквите податоци ја потврдуваат нашата хипотеза дека во практичната реализација на воспитно-образовните содржини не постои флексибилност согласно со индивидуалните особености и интереси на децата. Меѓутоа, мораме да констатираме извесна разлика меѓу двете вида набљудувани активности и двата вида на воспитно-образовни групи (вообичаени предучилишни групи и СОРОС групи). Особено тоа се согледува преку иницијативноста на децата во изборот на активност, во изборот на средствата за игра, во изборот на содржините и иницијативноста на децата за промена на активност при реализацијата на слободните активности. Разлики постојат во степенот на почитување на иницијативноста на децата во горенаведените ситуации во вообичаените предучилишни групи и СОРОС групите во полза на вторите (каде иницијативноста на децата се почитува во поголем број случаи), меѓутоа, сепак мораме да констатираме дека и во вообичаените предучилишни групи се чувствуваат промени и се подоследно почитување на индивидуалитетот на детето.

Анализата на двата вида активности всушност ни ја презентира разликата во третирањето на детето како индивидуална личност во нив. Со тоа ја потврдуваме хипотезата дека постои значителна разлика во индивидуалниот приод кон детето во реализирањето на слободните и насочените активности во полза на првите, а исто така разлика постои и во СОРОС групите и вообичаените групи во полза на првите.

Со податоците добиени по однос на вклучувањето на родителите во воспитно-образовната работа со децата ја потврдуваме и нашата хипотеза дека постои мал степен на отвореност на предучилишната установа кон семејството. Во прилог на тоа говорат податоците дека родителите во изборот на слободните активности, во изборот на средствата за игра и во изборот на содржините на активностите учествуваат во 30% или 40% од снимените слободни активности.

Во планирањето и реализирањето на насочените активности родителите учествуваат само во 10% до 20% од сите снимени насочени активности. Меѓутоа, мораме да ги истакнеме податоците до кој дојдовме при снимањето на слободните и насочените активности во СОРОС групите.. Имено, учеството на родителите во реализацијата на слободните активности во изборот на средствата за игра, во изборот на содржините на активностите е во 90% или 100% од вкупно снимените случаи. Исто така податоците се позитивни и при планирањето и реализирањето на насочените активности каде родителите учествуваат во 80% или 85% од вкупно снимените насочени активности.

Со тоа ја потврдуваме хипотезата дека постојат значителни разлики при реализацијата на отвореноста на градинката кон семејството во вообичаените предучилишни групи и СОРОС групите. . .

3. АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОБИЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ

Со анкетањето и скалирањето го испитавме мислењето на воспитувачите, нивните ставови и оценки по однос на прашањето за отворениот систем на предучилишно воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели на воспитно-образовно делување.

За некои од нив го утврдивме влијанието на константно независните варијабли како што се: стручната оспособеност и стажот на испитаниците кои претставуваат фактори на влијание во мислењата и ставовите на испитаниците. Резултатите се обработени со специфични статистички вредности во чиј прилог влегуваат и дополнителните симболи f (зачестеност на одговорите); % (процентуална вредност) χ^2 (значајност на разликата, g f (ранг на корелација) df (степен на слобода); P (ниво на значајност).

Табела бр. 1

Прашање: Каква е Вашата стручна оспособеност?

Одговори:

	f	%
средно образование		
вишо образование	56	73,6
високо образование	20	26,3

Од табелата може да се согледа дека најголем број воспитувачи се со вишо образование 56 (73,6%), додека високо образование имаат само 20 воспитувачи (26,3%). Меѓутоа со новите реформи во образованието, прераснувањето на педагошките академии во факултети сигурно ќе се надминат овие пропусти.

Табела бр. 2

Прашање: Колкав е Вашиот работен стаж?

Одговори:

- од 0 до 10 години	20	26,3 %
- од 10 до 20 години	34	44,7 %
- од 20 до 30 години	22	28,9 %
Вкупно	76	99,9 %

Податоците покажуваат дека поголемиот дел од воспитувачите се со работен стаж од 10 до 20 години - 34 воспитувачи (44,7%), со работен стаж од 20 до 30 години се 22 воспитувачи (28,9%), и со работен стаж од 0 до 10 години се само 20 воспитувачи (26,3%).

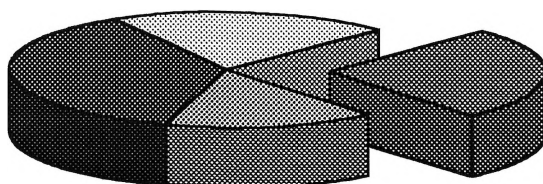
Табела бр. 3

Прашање: Што подразбирате под отворен систем на предучилишно воспитување и образование?

Групирани одговори:

Отвореност на предучилишните установи кон семејството	20	26,3%
Отвореност на предучилишните установи кон средината	12	15,7%
Соработка на предучилишните установи со семејството и пошироката општествена средина	28	36,8%
Современ систем на предучилишно воспитување и образование	16	21,0%
Вкупно:	76	99,9

Од класифицираните одговори генерално може да се заклучи дека поголем број испитаници правилно го дефинираат поимот отворен систем на предучилишно воспитување и образование.

- Отвореност на предучилишните установи кон семејството
- Отвореност на предучилишните установи кон општествената средина
- Соработка на предучилишните установи со семејството и пошироката општествена средина
- Современ систем на предучилишно воспитание и образование

Табела бр. 4

Прашање: Како е Вашето мислење по однос на третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем?

Одговори:

Позитивно	68	89,4%
Негативно	3	3,94%
Немам јасен став за тоа	5	6,57%
Вкупно	76	99,9%

Од табелата може да се согледа дека од вкупниот број испитаници (76), позитивно мислење по однос на наведеното прашање имаат 68 испитаници (89,4%), 3 испитаници (3,94%) имаат негативен став а 5 испитаници (6,57%) немаат јасен став по однос на ова прашање.

Табела бр. 4а

Мислење на воспитувачите според степенот на нивната стручна подготовка

Пашање: Каково е Вашето мислење по однос на третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем?

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
Позитивно	48	85,7	20	99,9
Негативно	3	5,35	-	-
Немам јасен став за тоа	5	8,92	-	-
Вкупно	56		20	

$\chi^2 = 2,84$ $df = 2$ $P = 0,05$ $C = 0,18$

Податоците говорат дека сите испитаници со високо образование имаат позитивен став по однос на ова прашање. Од испитаниците со вишо образование 3 (5,35%) имаат негативно мислење по однос на наведеното прашање а 5 (8,92%) немаат јасен став за тоа.

Пресметаниот χ^2 покажува релативно статистички незначителен степен на разлика помеѓу мислењата на воспитувачите за третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем и степенот на нивното образование.

Табела 4б

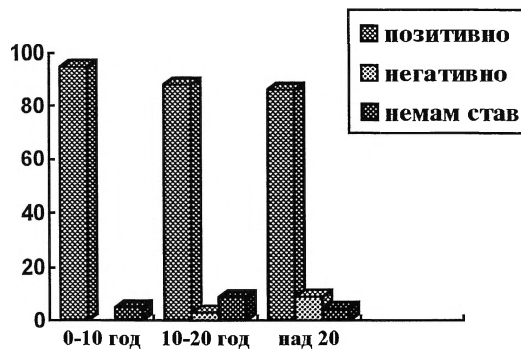
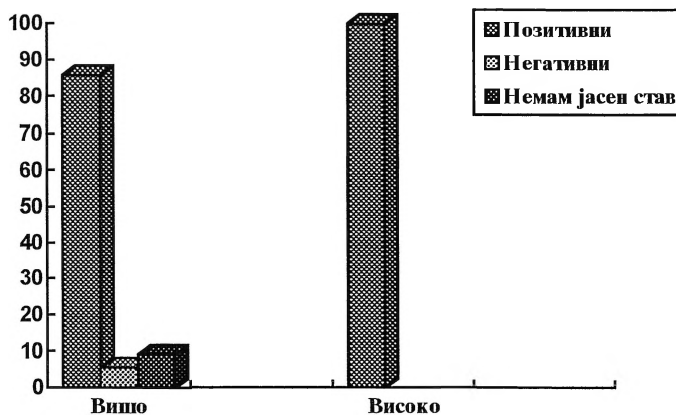
Одговори:	ОД 0-10 ГОД		ОД 10-20 ГОД.		НАД 20 ГОД.	
	f	%	f	%	f	%
Позитивно	19	95	30	88,2	19	86,3
Негативно			1	2,94	1	4,54
Немам јасен став за тоа	1	5	3	8,82		
Вкупно	20	100	34	99,9	22	99,9

$\chi^2 = 2,86$ $df = 4$ $P = 0,05$ $C = 0,019$

Според резултатите во табелата испитаниците со работен стаж од 0,10 години се изјасниле позитивно по однос на третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем. Само 1 испитаник од оваа група (5%) нема јасен став за тоа. Од испитаниците со стаж од 10-20 години - 30 испитаника (88,2%) се изјаснуваат позитивно по однос на ова прашање. Само 1 испитаник (2,94%) - негативно и 3 (8,82%) немаат јасен став за ова прашање. Од испитаниците со стаж над 20 години - 19 (86,3%) се изјаснуваат позитивно, 2 (9,09%) негативно и 1 (4,54%) нема јасен став за тоа.

Пресметаниот χ^2 покажува релативно статистички незначителен степен на разлика помеѓу мислењата на воспитувачите за третманаот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем и нивниот работен стаж.

Податоците можат да се прикажат и графички.

Табела бр. 5

Прашање: Сметате ли дека организационата, кадровската и систематската поставеност на Вашата предучилишна установа ги задоволува потребите од отворен систем на предучилишно воспитание образование?

Одговори:	f	%
да	38	50
не	6	7,89
делумно	32	42,1
Вкупно	76	99,9

Одговорите покажуваат дека по однос на ова прашање мислењата речиси се поделени. Имено, 38 испитаници (50%) сметаат дека во нивната предучилишна установа постојат организациони, кадровски и систематски услови за реализирање на отворен систем на предучилишно воспитание и образование, додека 32 испитаника (42,1%) сметаат дека само делумно постојат објективни услови. 6 испитаника (7,89%) сметаат дека во предучилишните установи нема објективни услови за реализирање на отворен систем на предучилишно воспитание и образование.

Ваквите ставови апелираат дека потребно е да се подобрат објективните услови во градинките во смисла да се осовремени организационата, кадровската, систематската и програмската поставеност на предучилишните установи за да може успешно да се остварува отворање на предучилишните установи во потесна и поширока смисла.

Табела 5 а

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
да	35	62,5	3	15
не	1	1,78	5	25
делумно	20	35,7	12	60
Вкупно	56	99,9	20	100

$\chi^2 = 18,82$ $df = 2$ $P = 0,05$ $C = 0,44$

Пресметаниот χ^2 укажува на значителен степен на статистичка разлика помеѓу мислењата на воспитувачите и степенот на нивното образование по однос на горенаведеното прашање.

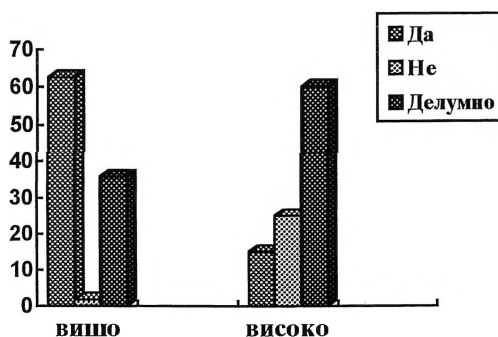
Табела 5б

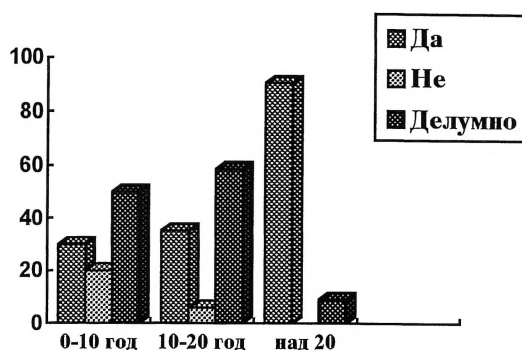
Одговори:	од 0-10 год.		од 10-20 год.		над 20 год.	
	f	%	f	%	f	%
Да	6	30	12	35,2	20	90,9
Не	4	20	2	5,88	-	-
Делумно	10	50	20	58,8	2	9,09
Вкупно	20	100	34	99,8	22	99,9

$\chi^2 = 24,34$ $\Delta\Phi = 4$ $P = 0,05$ $C = 0,49$

Пресметаниот χ^2 укажува на значителен степен на статистичка разлика помеѓу мислењата на воспитувачите и нивниот работен стаж во однос на горенаведеното прашање.

Податоците можат и графички да се претстават.

Табела бр. 6

Прашање: Степенувајте ги според важноста со редослед на броевите од 1 до 5 следните услови за спроведување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование.

Ранг	Услови кои се рангираат	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	Бод
1	Програмска поставеност на градинката	32	42,1	21	27,6	11	14,4	7	9,21	5	6,57	361
2	Организациона поставеност на градинката	25	32,8	30	39,4	9	11,8	8	10,5	4	5,26	318
3	Материјална основа	19	25	17	22,5	20	26,3	14	18,4	6	7,89	202
4	Интересот на воспит. образовниот кадар	15	19,7	14	18,4	18	23,6	19	25	10	13,1	163
5	Перманентно стручно усовршување на восп.образ. кадар	14	18,4	14	18,4	15	19,7	16	21	17	22,5	96

Во табела бр. 6 е прикажано рангирањето според воспитувачите, со одредена фреквенција и процентуална вредност по однос на секој ранг (од 1 до 5) за сите услови посебно. Согласно со бодовите пресметани за секој од нив претставен е нивниот добиен ранг. Од табелата ги согледуваме следните резултати:

- на прво место со 361 бодови се рангира програмската поставеност на градинката;
- на второ место со 318 бодови се рангира организационата поставеност на градинката;

- ✓ на трето место со 202 бода се рангира материјалната основа на градинката;
- ✓ на четврто место со 163 бода се рангира интересот на воспитувачите и на петто место со 96 бода се рангира перманентното стручно усовршување на воспитно-образовниот кадар.

Табела бр.7

Прашање: По однос на реализацијата на прашањето за отворен систем на предучилишно воспитание и образование сметате ли дека програмата за воспитно-образовна дејност е?

Одговори:	F	%
крута	33	43,4%
еластична	8	10,5%
стеснува простор за спроведување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование	9	11,8%
флексибилна и остава простор за отворање на предучилишните установи во потесна и поширока смисла	26	34,2%
немам јасен став за тоа		
Вкупно:	76	99,9%

Кога поопстојно ќе се разгледаат понудените одговори може да се констатира извесна нивна групираност според значењето на програмата за воспитно-образовна дејност по однос на реализацијата на прашањето за отворен систем на предучилишно воспитание и образование и тоа позитивен став по однос на програмата и негативен став. Имено, 42 испитаника односно 55,2% имаат негативен став по однос на постоечката програма. Изјаснувајќи се дека таа е крута и стеснува простор за отвореност на предучилишниот воспитно-образовен систем, додека 35 испитаника односно 44,7% се изјасниле позитивно по однос на ова прашање.

Табела бр. 7а

Милсења по однос на ова прашање според степенот на стручно усовршување на воспитувачите.

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
крута	18	32,1	15	75
еластична	7	12,5	1	5
стеснува простор за спроведување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование	6	10,7	3	15
флексибилна и остава простор за отворање на предучилишните установи во потесна и поширока смисла	25	44,6	1	5
немам јасен став за тоа				
Вкуно:	56	99,9	20	100

$\chi^2 = 9,07$ $df = 4$ $P = 0,05$ $C = 0,32$

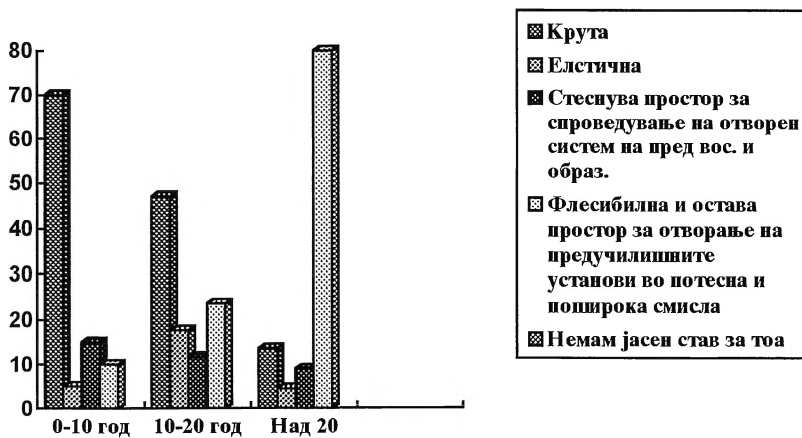
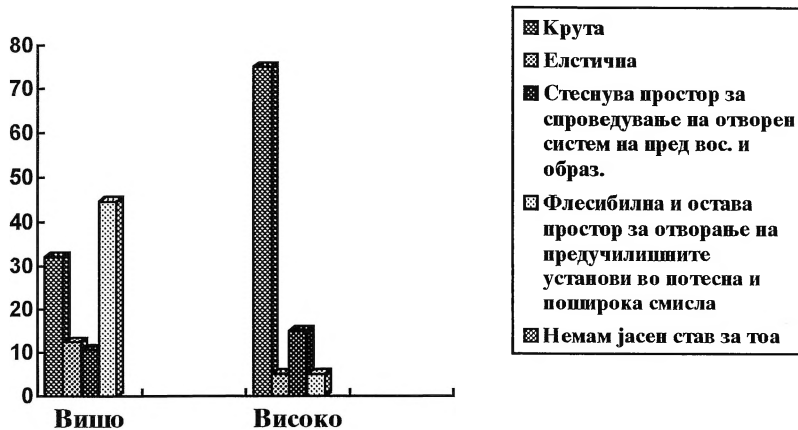
Табела бр. 7б

Милсења по однос на ова прашање според стажот на воспитувачите.

Одговори:

	ОД 0 ДО 10 ГОД.		ОД 10 ДО 20 ГОД.		НАД 20 ГОД.	
	f	%	f	%	f	%
крута	14	70	16	47	3	13,6
еластична	1	5	6	17,6	1	4,5
стеснува простор за спроведување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование	3	15	4	11,7	2	9
флексибилна и остава простор за отворање на предучилишните установи во потесна и поширока смисла	2	10	8	23,5	16	80
немам јасен став за тоа						
Вкуно:	20	100	34	99,8	22	100

$\chi^2 = 25,16$ $df = 8$ $P = 0,05$ $C = 0,49$

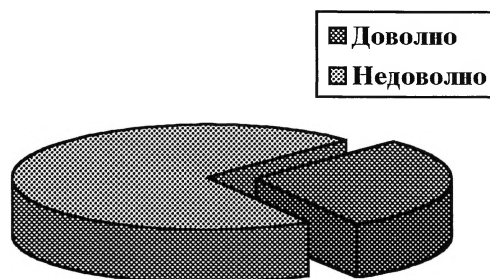
Табела бр. 8

Пашање: Во Вашите месечни и дневни планови застапени се содржини чие реализирање ја овозможува отвореноста на предучилишното воспитание и образование

Одговори:	f	%
ДОВОЛНО	22	28,9%
НЕДОВОЛНО	54	71%
Вкупно:	76	99.9%

Табелата јасно укажува на фактот дека во месечните и дневните планови на воспитувачите недоволно се застапени содржини чие

реализирање овозможува отвореност на предучилишното воспитание и образование. Имено 54 испитаника ја прифаќаат втората понудена алтернатива, а 22 испитаника позитивно се изјаснуваат по однос на ова прашање

Табела бр. 9

Прашање: Дали Ви се случува да го измените предвидениот план за работа по иницијатива на децата?

Одговори:	F	%
Секогаш	5	6,57%
Повремено	31	40,7%
Ретко	24	31,5%
Никогаш	16	21%
Вкупно:	76	99,8%

Податоците во табелата говорат дека од 76 испитаника само 5 често го менуваат планот за работа по иницијатива на децата. 31 испитаника предвидениот план за работа го менуваат повремено, 24 испитаника ретко го менуваат а 16 никогаш.

Табела бр. 9а

Мислења по однос на горенаведеното прашање според степенот на стручно усовршување на воспитувачите.

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
Секогаш	-	-	5	25%
Повремено	16	28,5%	15	75%
Ретко	24	42,8	-	
Никогаш		16	28,5	-
Вкупно:	56	99,8%	20	100%

$\chi^2 = 36,17$ $df = 3$ $P = 0,05$ $C = 0,56$

Резултатите покажуваат дека испитаниците со високо образование (сите анкетирани 20) или секогаш или повремено го менуваат предвидениот план за работа по иницијатива на децата. Од воспитаниците со вишо образование 16 (28,5%) го менуваат планот за работа повремено, 24 (42,8%) ретко, и 16 (28,5%) никогаш.

Табела бр. 9б

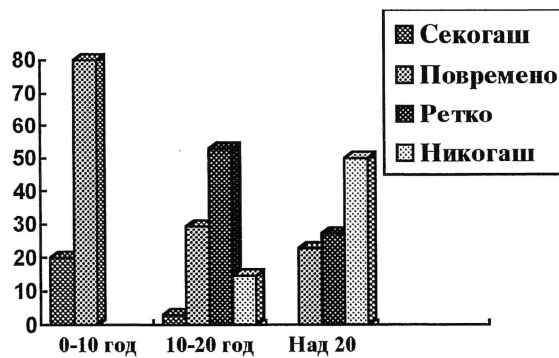
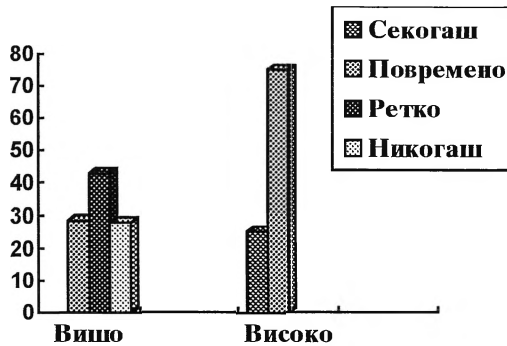
Мислење по однос на ова прашање според стажот на воспитувачите.

Одговори:	од 0 до 10 год.		од 10 до 20 год.		над 20 год.	
	f	%	f	%	f	%
Секогаш	4	20%	1	2,94		
Повремено	16	80%	10	29,4%	5	22,7%
Ретко			18	52,9%	6	27,2%
Никогаш			5	14,7%	11	50%
Вкупно:	20	100%	34	99,9%	22	99,9%

$\chi^2 = 81,38$ $df = 6$ $P = 0,05$ $C = 0,71$

Резултатите покажуваат дека испитаниците со најголем работен стаж најмалку имаат храброст да го изменат предвидениот план на работа по иницијатива на децата. Веројатно тоа се должи на нивното долгогодишно придржување на утврдениот план за работа без иницијатива за негова

промена во смисла на осовременување, прилагодување на условите и потребите на децата. Додека кај испитаниците со најмал работен стаж може да се воочи нивната желба за промени.

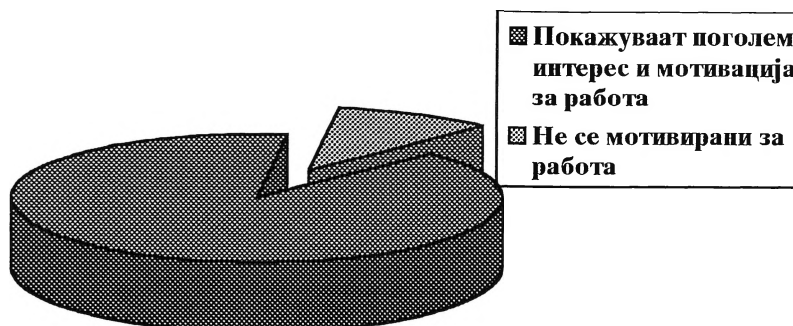
Табела бр. 10

Прашање: Како децата гледаат на реализирањето на одредени воспитно-образовни задачи и содржини надвор од нивната занимална?

Одговори:	f	%
Покажуваат поголем интерес и мотивација за работа	68	89,4%
Не се мотивирани за работа	8	10,5%
Вкупно:	76	99,9%

Резултатите покажуваат дека 68 (89,4%) испитаника одговориле дека децата покажуваат поголем интерес и мотивација за работа надвор од

занималната. Само 8 испитаника (10,5%) негативно се изјасниле во однос на ова прашање.

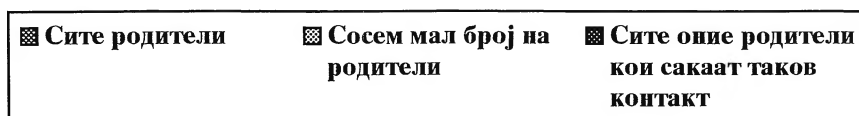

Табела бр. 11

Прашање: Во времето кога родителите ги донесуваат или земаат децата од градинка Вие сте успеале да остварите неформален контакт со:

Одговори:	f	%
сите родители	7	9,2%
сосем мал број на родители	21	27,6%
сите оние родители кои сакаат таков контакт	48	63,1%
Вкупно:	76	99,9%

Според одговорите на испитаниците само 7 (9,2%) од нив успеале да остварат неформален контакт со сите родители, 21 испитаник (27,6%) оствариле неформален контакт со сосема мал број на родители а 48 испитаника (63,1%) оствариле неформален контакт со сите оние родители кои сакаат таков контакт.

Табела бр. 12

Прашање: Родителски состаноци организирани:

Одговори:	f	%
Еднаш месечно	24	31,5%
По барање на родителите	15	19,7%
Кога имате некој пролем кој се однесува на целата група	9	11,8%
На почетокот на учебната година	20	26,3%
Кога Ви треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)	8	10,5%
Вкупно:	76	99,9%

Резултатите покажуваат дека 24 испитаника (31,5%) родителски состаноци организираат еднаш месечно, 15 испитаника (19,7%) родителски состаноци организираат по барање на родителите, 9 испитаника (11,8%) организираат родителски состаноци кога имаат некој проблем кој се однесува на целата група, 20 испитаника (26,3%) организираат родителски состаноци само на почетокот на учебната година и 8 воспитувачи (10,5%) организираат родителски состаноци кога им треба помош при организирањето на некоја активност.

Табела бр. 12а

Мислење на воспитувачите според нивното образование

Прашање: Родителски состаноци организирате:

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
еднаш месечно	21	37,5	3	15
по барање на родителите	9	16,07	6	30
кога имате некој проблем кој се однесува на целата група	3	5,35	6	30
на почетокот на учебната година	17	30,3	3	15
кога Ви треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)	6	10,7	2	10
Вкупно	56	99,9	20	100

$\chi^2 = 12,07$ $df = 4$ $P = 0,05$ $c = 0,37$

Пресметаниот χ^2 укажува на значителен степен на статистичка разлика помеѓу мислењата на воспитувачите по однос на горенаведеното прашање и степенот на нивното образование.

Табела бр. 12б

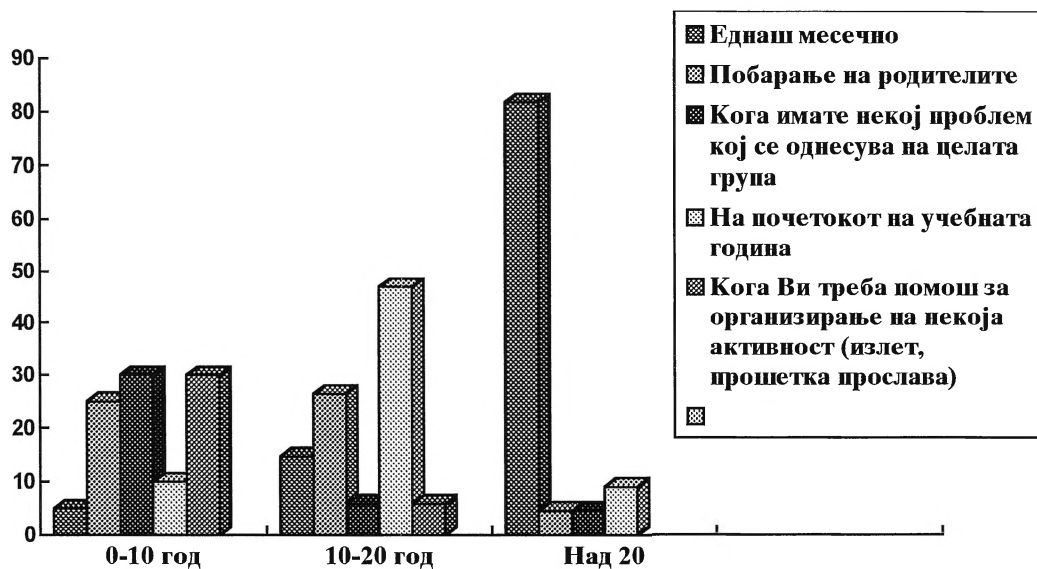
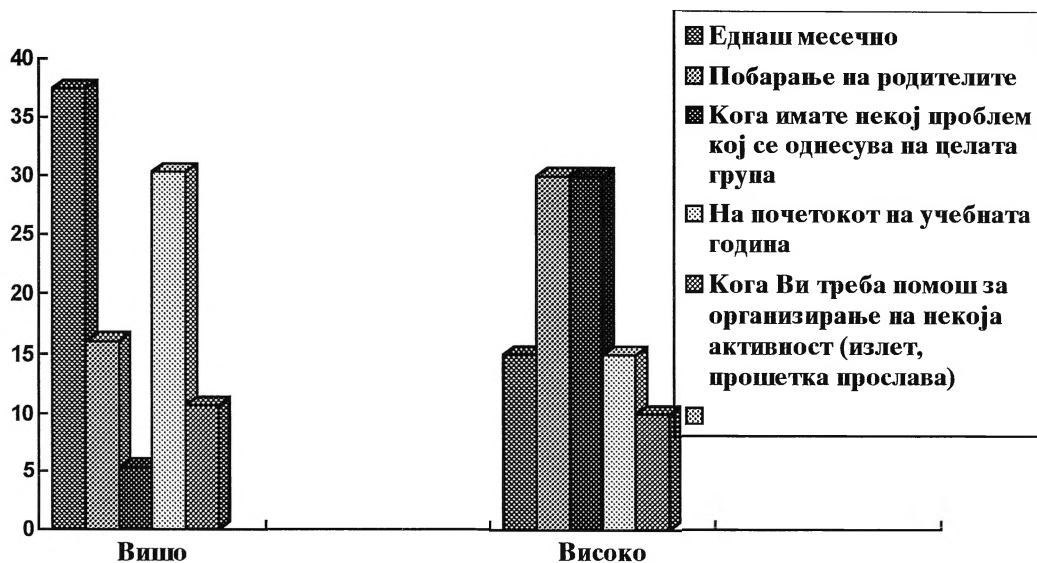
Мислења по однос на ова прашање според стажот на воспитувачите.

Одговори:	ОД 0 ДО 10 ГОД.		ОД 10 ДО 20 ГОД.		НАД 20 ГОД.	
	f	%	f	%	f	%
еднаш месечно	1	5	5	14,7	18	81,8
по барање на родителите	5	25	9	26,4	1	4,54
кога имате некој проблем кој се однесува на целата група	6	30	2	5,88	1	4,54
на почетокот на учебната година	2	10	16	47	2	9,09
кога Ви треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)	6	30	2	5,88		
Вкупно =	20	100	34	99,9	22	99,9

$\chi^2 = 56,62$ $df = 8$ $P = 0,05$ $C = 0,65$

Пресметаниот χ^2 укажува на значителен степен на статистичка разлика помеѓу мислењето на воспитувачите за организирањето на родителски состаноци и нивниот стаж.

Податоците можат и графички да се претстават:

Табела бр. 13

Прашање: Каква е целта на Вашите родителски состаноци?

Одговори:	f	%
Ги информираат родителите за некои проблеми	13	17,1%
Да ги запознаат родителите како напредува нивното дете	12	15,7%
Да ги запознаат родителите како напредува остварувањето на програмата	15	19,7%
Да се запознаат подобро со родителите, и родителите меѓусебно да се запознаат подобро	14	18,4%
Да одбележат некој празник и да организират заедничка прослава	10	13,1%
Да ги едуцираат	12	15,7%
Вкупно:	76	99,8%

Податоците во табелата говорат дека воспитувачите речиси подеднакво се изјаснуваат скоро за сите понудени алтернативи. Имено 13 воспитувачи (17,1%) организираат родителски состаноци со цел да ги информираат родителите за некои проблеми, 12 испитаника (15,7%) организираат родителски состаноци со цел да ги запознаат родителите како напредува нивното дете, 15 испитаника (19,7%) организираат родителски состаноци за да ги запознаат родителите како напредува остварувањето на програмата, 14 воспитувачи (18,4%) организираат родителски состаноци за да се запознаат подобро со родителите и родителите меѓусебно да се запознаат подобро, 10 воспитувачи (13,1%) организираат родителски состаноци со цел да одбележат некој празник или заедничка прослава и 12 воспитувачи (15,7%) организираат родителски состаноци со цел да ги едуцираат родителите.

Табела бр. 15

Прашање: Телефонирањето како облик на комуницирање со родителите го користите:

Одговори:	f	%
Редовно	16	21%
Понекогаш	50	65%
Многу ретко	10	13,1%
Вкупно:	76	99,8%

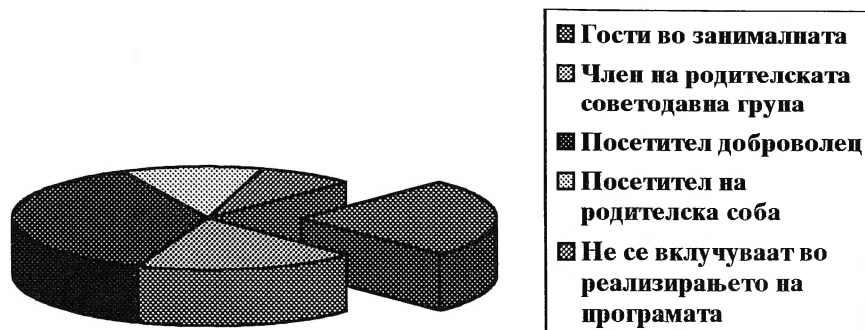
Резултатите покажуваат дека телефонирањето како облик на комуницирање со родителите го користат 16 воспитувачи (21%) редовно, 50 воспитувачи (65%) понекогаш и 10 воспитувачи (13,1%) многу ретко.

Табела бр. 16

Прашање: Како родителите се вклучуваат во реализирањето на програмата?

Одговори:	f	%
Гости во занималната	19	25%
Член на родителската советодавна група	14	18,4%
Посетител доброволец	28	36,8%
Посетител на родителска соба	9	11,8%
Не се вклучуваат во реализирањето на програмата	6	7,89%
Вкупно:	76	99,9%

Податоците во табелата говорат дека според 28 воспитувачи (36,8%) родителите во реализирањето на програмата се вклучуваат како посетители доброволци, 19 воспитувачи (25%) се изјаснуваат дека родителите во реализирањето на програмата се вклучуваат како гости во занималната, 14 воспитувачи (18,4%) истакнуваат дека родителите најповеќе се вклучуваат во реализирањето на програмата како членови на родителската советодавна група, 9 воспитувачи (11,8%) сметаат дека родителите најчесто се посетители на родителската соба и според 6 воспитувачи (7,89%) родителите не се вклучуваат во реализирањето на програмата.

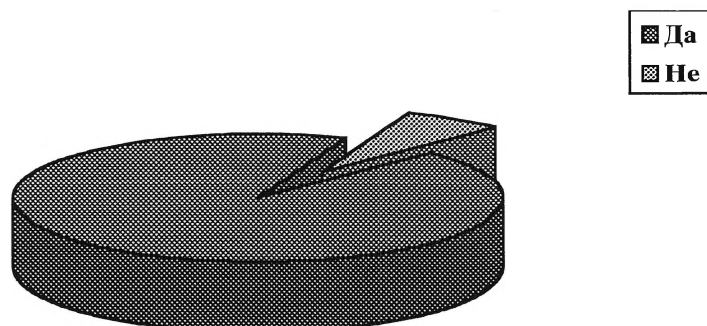

Табела бр. 17

Прашање: Дали сметате дека соработката со родителите е еден од основните услови за остварување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование?

Одговори:	f	%
Да	71	93,4%
Не	5	6,57%
Вкупно:	76	99,9%

По однос на ова прашање 71 испитаник (93,4%) позитивно се изјасниле, додека само 5 испитаника 6,5% негативно се изјасниле што секако го оценуваме позитивно.

Табела бр. 18

Прашање: Каква атмосфера постои во Вашата предучилишна установа кон внесување новини во воспитно-образовната работа?

Одговори:	f	%
Се стимулира секоја нова идеја и не критички се прифаќа	6	7,89%
Постои правилен однос, се стимулираат и прифаќаат само адекватни идеи	32	42,1%
Постои индиферентен став	10	13,1%
Средината е конзервативна и е против внесување новини во работата	16	21,0%
Немам мислење за тоа	12	15,7%
Вкупно: 76		99,8%

Од одговорите на испитаниците можеме да забележиме дека 6 испитаника (7,89%) сметаат дека во нивната предучилишна установа по однос на внесувањето новини во воспитно-образовната работа се стимулира секоја нова идеја и некритички се прифаќа, 32 испитаника (42,1%) се изјаснуваат за втората алтернатива дека постои правилен однос, се стимулираат и прифаќаат само адекватни идеи, според 10 испитаници постои индиферентен став по однос на ова прашање во нивната предучилишна установа, 16 испитаници (21%) се изјаснуваат дека средината е конзервативна во нивната установа и е против внесување на новини во работата, и 12 испитаници (15,7%) немаат мислење по однос на ова прашање.

Табела 18а

Мислење на воспитувачите според степенот на нивното образование
Прашање: Каква атмосфера постои во Вашата предучилишна установа?

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
се стимулира секоја нова идеја и некритички се прифаќа	2	3,57	4	20
постои правилен однос се стимулираат и прифаќаат само адекватни идеи	19	33,9	13	65
постои индиферентен став	9	16	1	5
средината е конзервативна и е против внесување новини во работата	14	25	2	10
немам мислење за тоа	12	21,4		
Вкупно=	56	99,9	20	100

$\chi^2 = 9,48$ $df = 4$ $P = 0,05$ $C = 0,33$

Пресметаниот χ^2 укажува на значителен статистички степен на разлика помеѓу мислењата на воспитувачите за иновирањето на воспитно-образовната работа и степенот на нивното стручно образование.

Табела бр. 18б

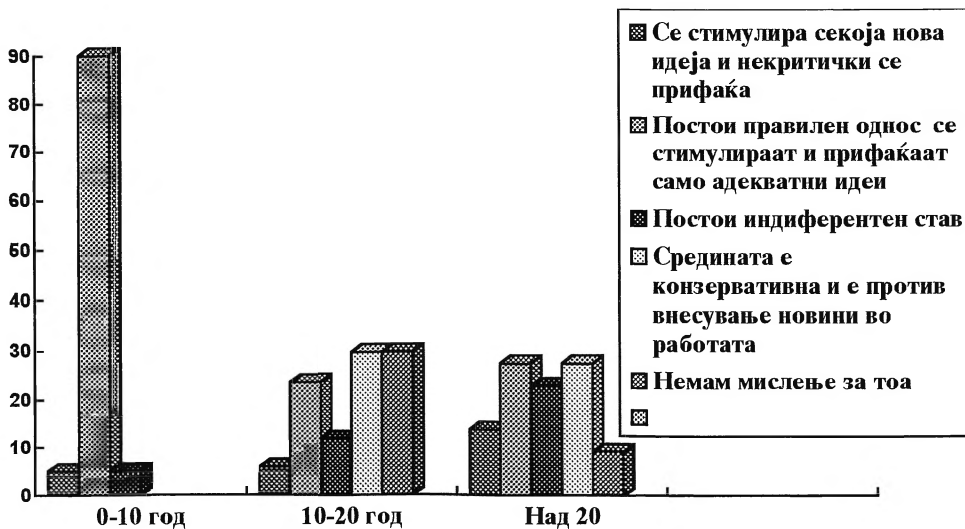
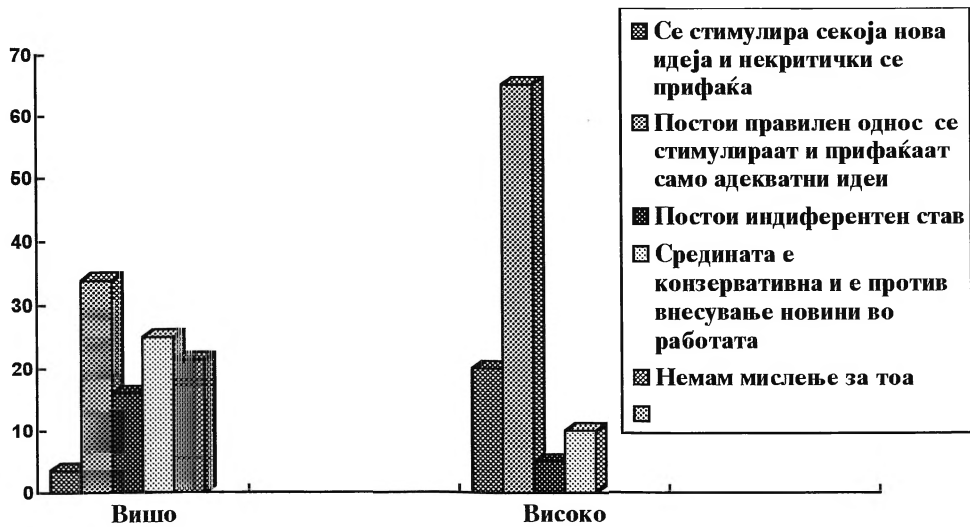
Мислења по однос на ова прашање според стажот на воспитувачите.

Одговори:	од 0 до 10 год.		од 10 до 20 год.		над 20 год.	
	f	%	f	%	f	%
се стимулира секоја нова идеја некритички се прифаќа	1	5	2	5,88	3	13,6
постои правилен однос се стимулираат и прифаќаат само адекватни идеи	18	90	8	23,5	6	27,2
постои индиферентен став	1	5	4	11,7	5	22,7
средината е конзервативна и е против внесување новини во работата			10	29,4	6	27,2
немам мислење за тоа			10	29,4	2	9,09
Вкупно =	20	100	34	99,9	22	99,9

$\chi^2 = 31,48$ $df = 8$ $P = 0,05$ $C = 0,54$

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои значителен степен на статистичка разлика помеѓу мислењето на воспитувачите за организирањето на родителски состаноци и нивниот стаж.

Податоците можат и графички да се претстават:

Табела бр. 19

Прашање: Сметате ли дека сегашниот модел на воспитно-образовно делување во предучилишното воспитание и образование има пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели?

Одговори:	f	%
Да	53	69,7%
Не	23	30,2%
Вкупно:	76	99,9%

Според резултатите во табелата 53 испитаника (69,7%) сметаат дека е потребно структурирање на нови модели во воспитно-образовното делување во предучилишното воспитание и образование, а 23 испитаника (30,2%) негативно се изразиле по однос на ова прашање.

Табела 19а

Мислење на воспитувачите според степенот на нивното образование

Прашање: Сметате ли дека сегашниот модел на предучилишното воспитание и образование има пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели?

Одговори:	ВИШО		ВИСОКО	
	f	%	f	%
да	35	62,5	18	90%
не	21	37,5	2	10%
Вкупно =		56	100	20
				100
	$\chi^2 = 5,31$	df = 1	P = 0,05	c = 0,25

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои значителни статистичка разлика помеѓу мислењата на воспитувачите и степенот на нивното образование по однос на горенаведеното прашање.

Табела бр. 19б

Мислење на воспитувачите според нивниот стаж

Пашање: Сметате ли дека сегашниот модел на воспитание и образование има пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели?

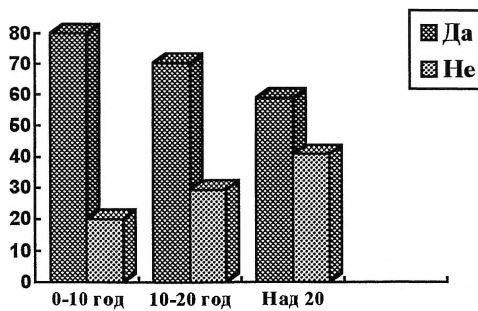
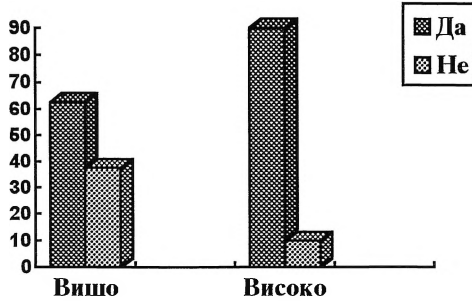
Одговори:

	0 - 10		10 - 20		над 20	
	f	%	f	%	f	%
да	16	80	24	70,5	13	59
не	4	20	10	29,4	9	40,9
Вкупно =	20	100	34	99,9	22	99,9

$\chi^2 = 2,17$ $df = 2$ $P = 0.05$ $c = 0,16$

Пресметаниот χ^2 укажува дека постои релативно незначителен степен на статистичка разлика меѓу мислењата на воспитувачите и нивниот стаж по однос на горенаведеното прашање.

Податоците можат и графички да се претстават:

ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА ВОСПИТУВАЧИТЕ

Од анализата на добиените податоци од анкетниот лист - скалер наменет за воспитувачите можеме да извлечеме неколку заклучоци кои би ги лоцирале во следниве насоки:

- какво е мислењето на воспитувачите во однос на третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем ; каква е нивната оценка во однос на објективните услови (организациони, кадровски, систематски) во предучилишните установи и нивното значење за остварување отворен систем на предучилишно воспитание и образование ;
- каква концепција воспитувачите имаат за поимот отворен систем на предучилишно воспитание и образование;
- какви се нивните мислења за програмата за воспитно-образовна дејност што се остварува во предучилишните установи;
- какви се нивните оценки за соработката со родителите ;
- какво е влијанието на образованието и стажот на испитаниците врз нивните мислења и ставови.

Резултатите ни покажаа дека сите анкетирани воспитувачи позитивно се изјаснија за потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование. Исто така поголем број анкетирани воспитувачи правилно го дефинираат поимот отворен систем на предучилишно воспитание и образование.

Во однос на организационите, кадровските и систематските услови во предучилишните установи и колку тие овозможуваат отворен систем на предучилишно воспитание и образование мислењата на воспитувачите се

поделени. Имено, 50% од воспитувачите сметаат дека во нивната предучилишна установа постојат организациони, кадровски и систематски услови за реализирање на отворен систем на предучилишно воспитание и образование, а 42% од воспитувачите сметаат дека делумно постојат такви услови. Согласно со ова не можеме да констатираме дека воспитувачите се задоволни со условите во градинките и ваквиот став апелира дека е потребно подобрување на објективните услови во градинките во смисла да се осовремени организационата, кадровската, систематската и програмската поставеност на предучилишните установи, за да може успешно да се остварува современ и отворен систем на предучилишно воспитание и образование. Во однос на горенаведеното прашање мораме да констатираме разлики во мислењата и ставовите на воспитувачите со оглед на нивното образование и нивниот работен стаж.

Според анализата на добиените податоци можеме генерално да заклучиме дека мислењата на воспитувачите во однос на програмата за воспитно-образовна дејност која се спроведува во градинките се негативни затоа што 55,2% се изјасниле дека програмата е крута и го стеснува просторот за спроведување отворен систем на предучилишно воспитание и образование. 44% од воспитувачите се изјасниле позитивно во однос на ова прашање. Исто така може да се констатира и значителна разлика во ставовите на воспитувачите во однос на ова прашање според нивното образование и нивниот работен стаж. Поради тоа, слободни сме да констатираме дека овие фактори имаат значително големо влијание врз ставовите на воспитувачите за карактеристиките на програмата што се остварува во предучилишните установи.

Од анализата на добиените податоци можеме да изведеме извесни заклучоци во однос на соработката на воспитувачите и родителите како партнери во воспитно-образовниот процес. Поголемиот дел од анкетираниите воспитувачи позитивно се изјаснуваат дека соработката со родителите е еден од основните услови за остварување отворен систем на предучилишно воспитание и образование. Меѓутоа, врз основа на целината на нивните одговори за сите прашања поврзани со овој проблем слободни сме уште еднаш да констатираме дека во предучилишните установи недоволно се остварува отвореност кон семејството.

Исто така, можеме од анализирањето на податоците можеме да извлечеме заклучок дека поголемиот број воспитувачи се незадоволни од сегашниот модел на воспитно-образовнотоделување и сметаат дека е потребно структурирање на нови модели. Можеме да констатираме дека, и во однос на ова прашање, ставовите на испитаниците се разликуваат во зависност од нивното образование и нивниот работен стаж.

4. АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД АНКЕТНИОТ ЛИСТ СКАЛЕР НАМЕНЕТ ЗА РОДИТЕЛИТЕ

Со анкетањето и скалирањето го испитавме мислењето на родителите, нивните оценки и ставови по однос на прашањето за отворен систем на предучилишно воспитание и образование како основа за структурирање на нови модели, на воспитно-образовно делување.

Табела бр. 1

Прашање: Дали сте задоволни од престојот на Вашето дете во предучилишната установа?

Одговори:

	f	%
да	99	49,5
не	37	18,5
делумно	64	32
Вкупно =	200	100

Податоците во табела 1 говорат дека од вкупно 200 анкетирани родители 99 (49,5) се задоволни од престојот на нивното дете во предучилишната установа, 64 родители (32%) само делумно се задоволни од престојот на нивното дете а 37 родители (18,5) не се задоволни.

Табела бр. 2

Прашање: Пред започнувањето на реализацијата на програмата за воспитно-образовна дејност во предучилишната установа која ја посетува Вашето дете дали имавте можност да се запознаете со задачите, целите и методите на воспитно-образовната работа?

Одговори:

	f	%
да	94	47
не	106	53
Вкупно =	200	100

Според табела 2, 94 (47%) родители имале можност да се запознаат со задачите, целите и методите на воспитно-образовната работа а 106 родители немале таква можност.

Табела бр. 3

Прашање: Во времето кога го донесувате или земате Вашето дете од градинка успевате да остварите неформален контакт со воспитувачите.

Одговори:

	f	%
секогаш	83	41,5
ретко	70	35
никогаш	47	23,5
вкупно	200	100

Според резултатите во табела 3 неформален контакт со воспитувачите секогаш остваруваат 83 (41,5%) родители, 70 (35%) ретко, а 47 (23,5%) никогаш.

Табела бр. 4

Прашање: Во предучилишната установа што ја посетува Вашето дете родителски состаноци се одржуваат:

Одговори:

	f	%
еднаш месечно по Ваше барање	44	22
кога постои проблем кој се однесува на целата група на почетокот на учебната година кога на воспитувачите им треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)	61	30,5
на почетокот на учебната година кога на воспитувачите им треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)	46	23
Вкупно =	200	100

Податоците во табела 4 говорат дека според 44 родители (22%) родителски состаноци во предучилишните установи се одржуваат еднаш месечно, 28 (14%) сметаат дека родителските состаноци се одржуваат по

нивно барање, 61 (30,5%) се определуваат за третата алтернатива, 46 (25%) сметаат дека родителски состаноци се одржуваат на почетокот на учебната година и 21 (10,5%) родители се определуваат за крајната алтернатива.

Табела бр. 5

Прашање: Каква е целта на родителските состаноци:

Одговори:

	f	%
воспитувачите Ве информираат за некои проблеми	76	38
Ве запознаваат како напредува Вашето дете	26	13
Ве запознаваат како напредува остварувањето на програмата за воспитно-образовна дејност	51	25,5
да се запознаете меѓусебно подобро со воспитувачите и др. родители)	32	16
да Ве едуцираат	15	7,5
Вкупно =	200	100

Според резултатите во табела 5 најголем број воспитувачи 76 (38% се изјасниле дека воспитувачите најповеќе ги користат родителските состаноци за да ги информираат за некои проблеми, според 51 (25,5) родители, воспитувачите на родителските состаноци ги запознаваат како напредува програмата за воспитно-образовна дејност, според 32 родители (16%) целта на родителските состаноци е да ги запознаат како напредува нивното дете, според 26 (13%) родители целта на родителските состаноци е да се запознаат подобро со воспитувачите и др. родители и само 15 родители (7,5%) целта ја гледаат во нивното едуцирање.

Табела бр. 6

Прашање: Дали Ви се случува во сандачето за предлози за дадете Ваш предлог за воспитно-образовната работа во градинката:

Одговори:

	f	%
да	53	26,5
не	147	73,5
Вкупно=	200	100

Податоците во табела 6 говорат дека од вкупно 200 анкетирани родители само на 53 (26,5) им се случува да дадат свои предлози за воспитно-образовната работа во градинката додека 147 (73,5) родители не учествуваат со свои предлози во воспитно-образовна работа на градинката.

Табела бр. 7

Прашање: Дали редовно ја читате огласната табла која се наоѓа на влезот во градинката?

Одговори:

	f	%
да	122	61
не	78	39
Вкупно:	200	100

122 родители (61%) редовно ја читаат огласната табла која се наоѓа на влезот во градинката и која содржи информации за дневниот распоред на активностите на нивното дете, додека 78 (39%) родители не ја читаат редовно огласната табла.

Табела бр. 8

Прашање: Телефонирањето како облик на комуницирање со воспитувачите го користите:

Одговор:

	f	%
- редовно	12	6
- понекогаш	41	20,5
- многу ретко	147	73,5
Вкупно	200	100

Според табела 8, 147 родители (73,5%) многу ретко го користат телефонирањето како облик на комуницирање со воспитувачите, 41 (20,5) родители "понекогаш го користат, а само 12 (6) родители редовно телефонски контактираат со воспитувачите.

Табела бр. 9

Прашање: Дали Вашето семејство било посетено од страна на воспитувачите на Вашето дете?

Одговори:

	f	%
да	40	20
не	160	80
Вкупно:	200	100

160 родители (80%) се изјаснуваат за втората алтернатива односно истакнуваат дека нивното семејство не било посетено од страна на воспитувачите на нивното дете, а 40 родители (20%) позитивно се изјаснуваат дека воспитувачите го посетиле нивното семејство.

Табела бр.10

Прашање: Дали сте биле член на родителската советодавна група?

Одговори:

	f	%
да	60	30
не	140	70
Вкупно	200	100

140 родители 70% не биле членови на родителската советодавна група додека само 60 родители (30%) биле членови на родителската советодавна група.

Табела бр. 11

Прашање: Како се вклучуваме во реализирањето на програмата во предучилишната установа.

Одговори:

	f	%
· како гостин во занимална	20	10
· член на родителската советодавна група	60	30
· како посетител на родителска соба	22	11
· немам можност за вклучување во реализацијата на програмата	58	29
Вкупно:	200	100

60 РОДИТЕЛИ (30%) ВО РЕАЛИЗИРАЊЕТО НА ПРОГРАМАТА ВО ПРЕДУЧИЛИШНАТА УСТАНОВА СЕ ВКЛУЧУВААТ КАКО ЧЛЕНОВИ НА РОДИТЕЛСКАТА СОВЕТОДАВНА ГРУПА, 58 РОДИТЕЛИ (29%) НЕМААТ МОЖНОСТ ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ ВО РЕАЛИЗАЦИЈАТА И ПРОГРАМАТА, 40 РОДИТЕЛИ (20%) СЕ ВКЛУЧУВААТ КАКО ПОСЕТИТЕЛИ НА РОДИТЕЛСКАТА СОБА, 22 РОДИТЕЛИ (11%) КАКО ПОСЕТИТЕЛ ДОБРОВОЛЕЦ И 20 РОДИТЕЛИ (10%) КАКО ГОСТИ ВО ЗАНИМАЛНАТА.

Табела бр. 12

Прашање: Дали воспитувачите Ве консултираат (бараат Ваша помош при планирањето и реализирањето на воспитно-образовните задачи и содржини)

Одговори:

	f	%
да	60	30
не	140	70
Вкупно	200	100

Според 140 родители 70% воспитувачите не ги консултираат при планирањето и реализирањето на воспитно-образовните задачи и содржини, а 60 родители (30%) се консултирани.

Табела бр. 13

Прашање: Што подразбирате под отворена предучилишна установа?

Одговори:

	f	%
- соработка на предучилишната установа со семејството	25	12,5
- соработка на предучилишната установа со пошироката општествена средина	15	7,5
- животен простор на воспитувачите, родителите и децата отворен кон внатре и надвор	150	75
- немам мислење за тоа	10	5
Вкупно:	200	100

Податоците во табела 13 говорат дека најголем број родители 150 (75%) правилно го дефинирале поимот отворена предучилишна установа, 25 родители (12,5) се определуваат за првата алтернатива соработка на предучилишната установа со семејството, 15 родители (7,5%) се определуваат за втората алтернатива (соработка на родителите со пошироката општествена средина) а 10 родители (5%) немаат мислење за тоа.

Табела бр. 14

Прашање: Сметате ли дека сегашниот модел на воспитно-образовна работа во градинката има свои пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели.

Одговори:

	f	%
Да	130	65
Не	70	35
Вкупно	200	100

ЗАКЛУЧОК ОД АНАЛИЗАТА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД АНКЕТИРАЊЕТО НА РОДИТЕЛИТЕ

Од анализата на резултатите добиени од анкетниот лист - скалер наменет за родителите можеме да констатираме неколку заклучоци .кои исто така можеме да ги лоцираме во неколку насоки:

- какво е мислењето на родителите во однос на нивната можност да се запознаат со задачите, целите и методите на воспитно-образовната работа;
- каква е нивната концепција за поимот отворена предучилишна установа;
- каква е нивната оценка за соработката што се одвива помеѓу нив и предучилишната установа;
- какво е нивното мислење за сегашниот модел на воспитно-образовно делување.

Имено, 53% од анкетираниите родители немале можност да се запознаат со задачите, целите и методите на воспитно-образовната работа, додека 47% имале таква можност. Генерално, можеме да извлечеме констатација дека постои дуализам во ставовите на родителите во однос на ова прашање.

Врз основа на одговорите на родителите во однос на поголем број прашања кои се однесуваат директно на соработката на предучилишната установа со семејството, слободни сме да извлечеме заклучок дека поголемиот број од анкетираниите родители се незадоволни од тоа како се организира соработката на предучилишната установа и семејството.

Согласно со анализата на одговорите на родителите во однос на дефинирањето на поимот отворена предучилишна установа, исто така

слободни сме да изведеме заклучок дека поголемиот број од родителите правилно го дефинираат овој поим.

Во однос на прашањето за структурирањето нови модели во воспитно-образовната работа, од анализираните одговори на воспитувачите можеме да заклучиме дека поголемиот број од нив сметаат дека сегашниот модел на воспитно-образовна работа што се остварува во предучилишната установа има свои пропусти и, заради нивно надминување потребно е структурирање на нови, посовремени модели.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Како резултат на ова истражување, од квалитативната и квантитативната анализа на добиените резултати можеме да излечеме неколку заклучоци кои по својата природа се репрезентативни.

1. Во програмата за воспитно-образовна дејност во предучилишните установи треба да има поголема застапеност на одредени содржини и задачи блиски до животниот контекст на детето, кои ќе овозможат потсистемот на предучилишното воспитание и образование да стане уште повеќе отворен, а со самото тоа да биде основа за структурирање нови модели на воспитно-образовното делување. Во тој контекст, предлагаме реформа на програмата за воспитно-образовната дејност во предучилишните установи.
2. Систематската, кадровската и организационата поставеност на предучилишните установи не ги задоволува во целост потребите за отворен систем на воспитание и образование, со што се создаваат тешкотии во креирањето на новите модели на воспитно-образовната работа. Имено, првенствено е потребно подигнување на образованието на воспитно-образовниот кадар на повисоко ниво и негово перманентно стручно унапредување. Потоа, исто така, потребно е подобрување на материјалните услови во предучилишните установи во смисла на збогатување на игровните катчиња на децата со нови играчки, збогатување на кабинетите на воспитувачите со посовремени средства за работа (аудио-визуелни, аудитивни и сл.), подобрувања на организационата поставеност на градинката во смисла на почитување на стандардите и нормативите за просторот, за бројот на децата во групите, поголема флексибилност во формирањето на групите, функционално користење на сите простории и сл.

3. Во програмските содржини по одделните воспитно-образовни подрачја, на децата треба да им се даде можност за поголемо мисловно критичко, творечко и креативно однесување, односно користење на посовремени методи и форми на работа кои децата многу повеќе ќе ги ставаат пред проблемски ситуации.
4. Поголемо внимание треба да се обрне на третманот и поставеноста на детето во плановите за воспитно-образовна работа во смисла на поголемо почитување на неговиот индивидуалитет.
5. Улогата на родителите во планирањето на воспитно-образовните содржини е многу мала; ценејќи ја соработката на предучилишната установа со семејството како основен услов за отворен систем на предучилишно воспитание и образование, апелираме на преземање соодветни мерки на ова поле за што поголема соработка помеѓу овие две институции.
6. Постои многу мал степен на оспособување од планираните воспитно-образовни содржини во функција на почитување на детските индивидуални способности. Во тој контекст потребно е поголема флексибилност во планирањето на воспитно-образовните содржини, и секако поголема слобода на воспитувачите при нивното изведување, во зависност од конкретните ситуации.
7. Воспитувачите имаат позитивно мислење по однос на потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование и во однос на нивното учество во креирањето нови модели на воспитно-образовната работа.
8. Родителите имаат позитивно мислење во однос на потребата од отворен систем на предучилишно воспитание и образование и во однос на нивното учество во креирањето нови модели на воспитно-образовната работа.

9. Остварувањето на предучилишната програма СОРОС во дел од нашите предучилишни установи даде задоволителни резултати во смисла на: поголема флексибилност во остварувањето на програмските содржини, почитување на индивидуалитетот на детето, поголема соработка со семејството и почитување на играта како основна активност во воспитно-образовната работа.

ПРИЛОЗИ

ПРОТОКОЛ ЗА ПИСМЕНО СНИМАЊЕ НА СЛОБОДНИТЕ АКТИВНОСТИ

ТЕМА: ОТВОРЕНИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И
ОБРАЗОВАНИЕ КАКО ОСНОВА ЗА СТРУКТУРИРАЊЕ НОВИ
МОДЕЛИ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНО ДЕЛУВАЊЕ

Истражувач: Билјана Камчевска

Предучилишна установа: _____

Воспитна група: _____

Стручна подготовка на воспитувачот: _____

Работно искуство (стаж) _____

Место на снимање _____

Број на деца _____

Датум _____

1. Иницијативата за избор на активноста во групата прилегува од:

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС
воспитувачот		
децата		
заеднички		

2. Изборот на играчки е средство за соодветната активност го врши:

(означи со x)

	вообич.груп	СОРОС
воспитувачот		
децата		
заеднички		

3. Изборот на содржините во активноста ја врши

(означи со x)

	вообич.група	СОРОС
воспитувачот		
децата		
заеднички		

4. Иницијативата за промена на активноста произлегува од:

(означи со x)

	вообич.група	СОРОС
воспитувачот		
децата		
заеднички		

5. Организирање на времето предвидено за реализација на слободните активности:

(означи со x)

	вообич. групи	СОРОС
отстапува од програмски предвиденото време во својот почеток		
отстапува од програмски предвиденото време во својот крај		
целосно отстапува воопшто не отстапува		

6. Игрите и активностите се во корелација со насочената активност:

(означи со x)

	вообич. групи	СОРОС
да		
не		

7. Учество на родителите во изборот на активноста

(означи со x)

	вообич. групи	СОРОС
постои		
не постои		

8. Учество на родителите во изборот на средствата за игра:

(означи со x)

	вообич. група	СОРОС
постои		
не постои		

9. Учество на РОДИТЕЛИТЕ ВО ИЗБОРОТ НА СОДРЖИНАТА НА АКТИВНОСТА:

(ОЗНАЧИ СО X)

	вообич. група	СОРОС
ПОСТОИ		
НЕ ПОСТОИ		

10. Во работата со децата ВОСПИТУВАЧОТ ПРИМЕНУВА:

(ОЗНАЧИ СО X)

	вообич. групи	СОРОС
ФРОНТАЛНА ФОРМА		
ГРУПНА ФОРМА		
ТАНДЕМ СО РАБОТКА ВО ПАРОВИ ИНДИВИДУАЛНА ФОРМА		

11. Во СОБАТА ЗА ДНЕВЕН ПРЕСТОЈ ПОСТОЈАТ СЛЕДНИТЕ КАТЧИЊА:

(ОЗНАЧИ СО X)

ЛИТЕРАТУРНО	
КОНСТРУКТИВНО	
КАТЧЕ ЗА СЕМЕЈНО-ДРАМСКИ ИГРИ	
ТВОРЕЧКО КАТЧЕ	
МУЗИЧКО КАТЧЕ	
СООБРАЌАЈНО КАТЧЕ	
ИСТРАЖУВАЧКО КАТЧЕ	
КАТЧЕ ЗА КОЛЕКТИВНИ ИГРИ И ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ	
КАТЧЕ СО СПРАВА ЗА ВЕЖБАЊЕ	
ПРИРОДНО КАТЧЕ	

ПРОТОКОЛ ЗА ПИСМЕНО СНИМАЊЕ НА НАСОЧЕНИТЕ АКТИВНОСТИ

ТЕМА: ОТВОРЕНИОТ СИСТЕМ НА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ И
ОБРАЗОВАНИЕ КАКО ОСНОВА ЗА СТРУКТУРИРАЊЕ НОВИ
МОДЕЛИ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНО ДЕЛУВАЊЕ

Истражувач: Билјана Камчевска

Предучилишна установа: _____

Воспитна група: _____

Стручна подготовка на воспитувачот: _____

Работно искуство (стаж) _____

Место на снимање _____

Број на деца _____

Датум _____

1. Промени во воспитно-образовното подрачје

(означи со x)

1

	вообичаени групи	СОРОС групи
ИМА ПРОМЕНИ		
НЕМА ПРОМЕНИ		

2. Промени во воспитно-образовните задачи

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
ИМА ПРОМЕНИ		
НЕМА ПРОМЕНИ		

3. Промени во воспитно-образовната содржина

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
ИМА ПРОМЕНИ		
НЕМА ПРОМЕНИ		

4. Застапеност на воспитно-образовни задачи кои овозможуваат отвореност на предучилишниот воспитно-образовен систем

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
ЗАСТАПЕНИ		
НЕ ЗАСТАПЕНИ		

5. Застапеност на воспитно-образовни содржини кои овозможуваат отвореност на предучилишниот воспитно-образовен систем

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
ЗАСТАПЕНИ		
НЕ ЗАСТАПЕНИ		

6. Реализирање на насочени активности надвор од предучилишната установа

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
да		
не		

7. Во работата со децата воспитувачот ги применува следниве форми на работа

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
индивидуална		
групна		
фронтална		
тандем		

8. Во работата со децата воспитувачот ги применува следниве методи на работа

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
метод на разговор		
метод на усно излагање		
метод на работа со текст		
метод на демонстрација		
метод на игра		
метод на практични работи		
метод на експеримент		

9. Во работата со децата воспитувачот ги применува следниве средства за работа:

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
дидактички материјали и играчки		
визуелни средства		
аудио визуелни		
аудитивни		

10. Воспитувачот поттикнува на:

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
вербална активност		
моторна активност		
игровна активност		

11. Поставените прашања од страната на воспитувачот

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
ги поттикнуваат децата да размислуваат и творат		
се неразбирливи за децата		

12. Воспитувачот на детските прашања:

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
исцрпно одговара		
ги толерира и понекогаш одговара		
ги игнорира и не одговара		
забранува поставување прашања		

13. Во текот на активноста постои

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
опуштена спонтана атмосфера		
напната наметната атмосфера		

14. Учество на родителите во планирањето на насочените активности:

(означи со x)

	вообичаени групи	СОРОС групи
постои		
не постои		

15. Учество на родителите во реализацијата на насочените активности

(означи со x)

	воспитни групи	СОРОС групи
постои		
не постои		

АНКЕТЕН ЛИСТ СКАЛЕР
НАМЕНЕТ ЗА ВОСПИТУВАЧИТЕ ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ

Најнапред Ве молиме да дадете некои општи податоци за Вас:

1. Во која предучилишна установа работите?

_____

2. Каков степен на образование имате?

а) СРЕДНО

б) ВИШО

в) ВИСОКО

3. Колку години работен стаж имате во просветна струка:

а) од 0 до 10 год.

б) од 10 до 20 год.

в) над 20 год.

4. Како е Вашето мислење по однос на третманот на предучилишното воспитание и образование како отворен систем?

а) ПОЗИТИВНО

б) НЕГАТИВНО

в) немам јасен став за тоа

5. Што подразбирате под отворен систем на предучилишно воспитание и образование?

_____

6. Сметате ли дека организационата, кадровската и систематската поставеност на градинката ги задоволува потребите од отворен систем на предучилишно воспитание и образование

а) да

б) не

в) делумно

7. Степенувајте ги според важноста со редослед на броевите од 1-5 следните услови за спроведување на отворениот систем на предучилишно воспитание и образование

- Програмска поставеност на градинката
- Организационата, кадровската и систематска поставеност на градинката
- Материјална основа
- Перманентно стручно усовршување на воспитно-образовниот кадар
- Интересот и воспитно-образовниот кадар

8. По однос на реализацијата на прашањето за отворен систем на предучилишно воспитание и образование сметате ли дека програмата за воспитно-образовна дејност е:

- а) крута
- б) еластична
- в) стеснува простор за спроведување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование
- г) флексибилна и остава простор за отворање на предучилишните установи во потесна и поширока смисла

9. Во Вашите месечни и дневни планови застапени се содржини чие реализирање ја овозможува отвореноста на предучилишното воспитание и образование

- а) доволно
- б) недоволно

10. Дали Ви се случува да го измените предвидениот план за работа по иницијатива на децата

- а) секогаш
- б) повремено
- в) ретко

- г) никогаш
11. Набројте неколку институции или лица со кои соработува вашата предучилишна установа, а Вам таа соработка Ви овозможува реализирање на одредени воспитно-образовни содржини и задачи:
-
12. Како децата гледаат на реализирањето на одредени содржини и задачи надвор од нивната занимална
- а) покажуваат поголем интерес и мотивација за работа
  - б) не се мотивирани за работа
13. Во времето кога родителите ги донесуваат или земаат децата од градинка Вие сте успеале да остварите неформален контакт со:
- а) сите родители
  - б) сосем мал број на родители
  - в) сите оние родители кои сакаат таков контакт
14. Родителски состаноци организирате:
- а) еднаш месечно
  - б) по барање на родителите
  - в) кога имате некој проблем кој се однесува на целата група
  - г) на почетокот на учебната година
  - д) кога Ви треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава,
15. Каква е целта на Вашите родителски состаноци
- а) ги информирате родителите за некои проблеми
  - б) да ги запознаете родителите како напредува нивното дете
  - в) да ги запознаете родителите како напредува остварувањето на програмата
  - г) да се запознаете подобро со родителите, и родителите меѓусебно да се запознаат подобро
  - д) да одбележите некој празник и да организирате заедничка прослава

ѓ) да ги едуцирате

16. Кој од наведените облици на писмено комуницирање ги користите во Вашата воспитно-образовна работа

- а) огласни табли
- б) неделни белешки
- в) лични тетратки
- г) сандачиња за предлози

17. Телефонирањето како облик на комуницирање со родителите го користите:

- а) редовно
- б) понекогаш
- в) многу ретко

18. Како родителите се вклучуваат во реализирањето на програмата:

- а) гости во занималната
- б) член на родителската советодавна група
- в) посетител-доброволец
- г) посетител на родителската соба
- д) не се вклучуваат родителите во реализирањето на програмата

19. Дали сметате дека соработката со родителите е еден од основните услови за остварување на отворен систем на предучилишно воспитание и образование

- а) да
- б) не

20. Каква атмосфера постои во Вашата предучилишна установа кои внесување новини во воспитно-образовната работа?

- а) се стимулира секоја нова идеја и некритички се прифаќа
- б) постои правилен однос и се стимулираат и прифаќаат само адекватни идеи
- в) постои индиферентен став
- г) средината е конзервативна и е против внесување на новини во работата
- д) немам мислење за тоа

21. Сметате ли дека сегашниот модел на воспитно-образовно делување во предучилишното воспитание и образование има пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели:

- а) да
- б) не

22. Каков модел на воспитано образовно делување предлагате

АНКЕТЕН ЛИСТ СКАЛЕР
НАМЕНЕТ ЗА РОДИТЕЛИТЕ

1. Која предучилишна установа ја посетува вашето дете?
_____
2. Дали сте задоволни од престојот на Вашето дете во предучилишната установа?
  - а) да
  - б) не
  - в) делумно
3. Пред започнувањето на реализацијата на програмата за воспитно-образовната дејност, во предучилишната установа (која ја посетува Вашето дете) дали имавте можност да се запознаете со задачите, целите и методите на воспитно-образовна работа?
  - а) да
  - б) не
4. Во времето кога го донесувате или земате детето од градинка, успевате да остварите неформален контакт со воспитувачите:
  - а) секогаш
  - б) ретко
  - в) никогаш
5. Во предучилишната установа што ја посетува Вашето дете родителски состаноци се одржуваат
  - а) еднаш месечно
  - б) по Ваше барање
  - в) кога постои проблем кој се однесува на целата група
  - г) на почетокот на учебната година
  - д) кога на воспитувачите им треба помош за организирање на некоја активност (излет, прошетка, прослава)

6. Каква е целта на родителските состаноци:

- а) воспитувачите Ве информираат за некои проблеми
- б) Ве запознаваат како напредува вашето дете
- в) Ве запознаваат како напредува остварувањето на програмата за воспитно-образовна дејност
- г) да се запознаете подобро меѓусебно (со воспитувачите и другите родители)
- д) да Ве едуцираат

7. Дали Ви се случува во сањачето за предлози да дадете Ваш предлог за воспитно-образовната работа во градинката што ја посетува Вашето дете

- а) да
- б) не

8. Дали редовно ја читате огласната табла која се наѓа на влезот во градинката?

- а) да
- б) не

9. Телефонирањето како облик на комуницирање со воспитувачите го користите:

- а) редовно
- б) понекогаш
- в) многу ретко

10. Дали Вашето семејство било посетено од страна на воспитувачите на Вашето дете?

- а) да
- б) не

11. Дали сте биле член на родителската советодавна група?

а) да

б) не

12. Како се вклучувате во реализирањето на програмата во предучилишната установа?

а) како гостин во занималната

б) член на родителската советодавна група

в) како посетител на родителска соба

г) посетител - доброволец

д) нема можност за вклучување во реализацијата на програмата

13. Дали воспитувачите Ве консултираат и бараат Ваша помош при планирањето и реализирањето на воспитно-образовните задачи и содржини?

14. Што подразбирате под отворена предучилишна установа?

а) соработка на предучилишната установа

б) соработка на предучилишната установа со семејството и со пошироката општествена средина

в) животен простор на децата, воспитувачите и родителите отворен кон внатре и надвор

г) немам мислење за тоа.

15. Сметате ли дека сегашниот модел на воспитно-образовна работа во градинката има свои пропусти заради што е потребно структурирање на нови модели:

а) да

б) не

16. Каков модел на воспитно-образовна работа предлагате

ЛИТЕРАТУРА

1. A Manual for Teachers of Young Children, Unesco-Unicef Paris, 1986, Digest no 15
2. Ангеловски, Д-р Крсте. "Демократските промени во општеството и образованието". Зборник на трудови: Општествено-демократските промени и нивното влијание во сферата на воспитанието и образованието" (Тркалезна маса: Скопје, 1992) Редакција на списанието "Просветно дело", Скопје, 1992.
3. Ангеловски, Д-р Крсте. Наставниците и иновациите, Скопје: НИО "Студентски збор" 1985"(до 63 стр.)
4. Babic, Nada. "Neke karakteristike društveno organizovanog pedagoškog odgoja". Predskolsko dete (Beograd) 12; 23-27; br. 1-2, 1982
5. Babic, Dragana. "Emocionalni odnosi vaspitaca i dece". Predskolsko dete (Beograd) 18; 205-209; br.3, 1988
6. Bergant, M.; Predskolski odgoj, Grupa autora, 1969
7. Beric, B. Vaspitanje deteta. Globus, Zagreb, 1986.
8. Беллер К. Ефекти организованих програма за предшколско воспитање, Предшколско дете Београд, бр.4/1979
9. Blagojevic, Snezana, "Vrtic" (ne) institucija". Predskolsko dete (Beograd) 18: br.1-2, 1988 g.
10. Blenk, Marion. "Razvijanje predškolskog kurikulumа i obrazovanje bazirano na životnim temama i situacijama". Predskolsko dete (Beograd) 18: 141-157; br.3, 1988
11. Василевска Н. и Солџиевска С.: Континуираност на воспитно-образовниот процес и поврзување на предучилишните установи и основното училиште, Предшколско дете, бр.4, Скопје, 1979.
12. Голубовиќ З. "Породица како људска заједница, Напријед, Загреб, 1981.
13. Група аутори " Воспитање деца раног узраста, Завод за уџбенике и наставна средства, Свјетлост, Сарајево, 1986.
14. Група аутори "Друштвена брига о предшколској деци, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд. 1988.
15. Дамјановски, Анатоли. "Индивидуализација на наставата. Скопје: Просветно дело 1993.
16. Dosen-Dobud Anka - Odgoj i obrazovanje u decjem vrticu, Zagreb, 1980
17. Dosen-Dobud Anka - Odgoj i slobodne aktivnosti predškolskog dijeteta (od igre do humanih vrijednosti), Zagreb, 1982
18. Dosen-Dobud Anka. "O nekim stanovistima i dilemama u predškolskom odgoju".Predskolsko dete (Beograd) 12:9 - 12; br. 1-2, 1982.

19. Дураковиќ М. - Развијање стваралачких способности у проблемско-креативној настави, Истарска Никлда Пула, 1985
20. Erich Stern: Savremena skola, br.7-8, 1955, str.539
21. Закон за предучилишно и основно воспитание и образование, Собрание на СРМ, Скопје, мај 1983 (Службен весник бр. 19, 1983).
22. Закон за општествена заштита на децата. Собрание на СРМ, Скопје, 1991 (Службен весник бр. 6, 1981).
23. Zbornik 15. Simpozium o vaspitnoj ulozi porodice. Beograd: Institut za pedagogska istrazivanja i IRO "Prosveta", Beograd, 1982.
24. Енциклопедијски ријечник педагогије, Матица Хрватска, Загреб, 1963
25. Ivic Ivan i grupa avtora - Vasipitanje dece ranog uzrasta, Zavod za uxbenike i nastavna sredstva Beograd - Svjetlost Sarajevo, 1986
26. Ivic I. : "Vasipitanje dece predskolskog uzrasta", Svejtlost, Sarajevo, 1984.
27. Ivic, Ivan. "Концепција психолоско-педагоског образovanja и usavršavanje vaspitaca za rad sa decom do tri godine. "Predskolsko dete (Beograd) 16:39 - 47; br.1, 1986..
28. Извештај за истражувањето "Валоризација на Програмата за воспитно-образовна дејност во предучилишното воспитание и образование" - скратена верзија, Скопје 1990 (необјавен материјал)
29. Извештај за истражувањето "Соработката на предучилишната организација со општествената средина." Скопје: Републички завод за унапредување на образованието и воспитувањето 1988.
30. Институт за педагошка истраживања, Симпозиум о методолошким проблемима у педагошким истраживањима, Београд 1975
31. Јуриќ, Владимир. Методика рада школског педагога. Загреб: школска књига 1989.
32. Каменов Емил - Експериментални програми за рано образовање, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, 1982
33. Каменов Емил - Предучилишна педагогија, Просветно дело, Скопје, 1988
34. Каменов д-р Емил - Петров д-р Никола - Методика на воспитно-образовната работа со децата од предучилишна возраст, Просветно дело, Скопје, 1986
35. Каменов Емил - Методика воспитно-образовног рада са предшколском децом, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд

36. Каменов Д-р Емил. "Развој и карактеристике система друштвене бриге о предшколској деци у нашој земљи". Предшколско дете (Београд) 19:3 - 13; бр.1, 1989.
37. Каменов, Д-р Емил. "Општи принципи организације вртика као фактора формирања детета. "Предшколско дете (Београд) 11: 301 - 310; бр.4, 1981.
38. Ками Констанс. "Скица програма за предшколско образовање израђен на основу Пијажеове теорије". Предшколско дете. (Београд).
39. Ками Констанс. "Педагошке импликације Пијажеове теорије." Предшколско дете (Београд) бр. 4. 1971.
40. Марјановиќ, А, - Теориска и пратична питања образовања предшколске деце, Предшколско дете Београд, бр. 4/1973
41. Марјановиќ, д-р А. "Дерчји вртик као отворени систем" Предшколско дете (Београд) 17:57 - 67; бр.1-4, 1987.
42. Марјановиќ А, - Шта је то друштвено васпитање мале деце?
43. Марјановиќ А. - Дискусија на саветовању "Оспособљавање кадрова за непосредан рад са децом предшколског узраста у остваривању ванинституционалних програма", Прешколско дете, 4, 405-11, 1982
44. Марјановиќ д-р А. "Противречна питања јавног васпитања предшколске деце" Предшколско дете (Београд) 17:11; бр.1 - 4, 1987
45. Марјановиќ д-р А. "Дете - партнер у свету одраслих" Предшколско дете (Београд) 17:171 - 173; бр. 1-4, 1987.
46. Марјановиќ, д-р А. "Тематско програмирање: извори, концептуализација, предшколска разрада и примена, ефекти. "Предшколско дете (Београд) 17;39 - 55; бр. 1-4, 1987.
47. Марјановиќ, д-р А. "Савремене теорије развоја личности и васпитање у раном детинјству. "Педагогија (Београд) : 1 - 18; бр. 1, 1069
48. Марјановиќ, д-р А. "О могућностима научног заснивања васпитне праксе у дечјем вртицима. "Предшколско дете (Београд) 17;27 - 37; бр. 1-4, 1987.
49. Митровиќ, Д-р Даринка. Предшколска педагогија. Сарајево: "Свјетлост" ООУР Завод за уџбенике и наставна средства, 1986.
50. Милјак д-р Арјана - Нови приступи у истраживању феномена предшколског одгоја, Педагошки Рад, бр. 7-10/1986
51. Милјак Арјана - Од интуицијског до знанствено заснованог предшколског програма, Предшколско дете, Београд, бр. 3/1988

52. Мужик, д-р Владимир. Методологија предшколског истраживања (5 изданње) Срајево: “Светлост” - ООУР Завод за уџбенике и наставна средства 1982.
53. Педагошка енциклопедија (у редакцији д-р Н. Поткоњка - д-р П. Шимлеше), 1989
54. Пешиќ Мирјана - Вредновање предшколских васпитних програма, Завод за уџбенике и наставна средства Београд, 1987
55. Пешиќ, М, Основне карактеристике васпитно-образовног процеса у дечјим вртичима Србије, Главни извештај, Филозофски факултет, Београд, 1981
56. Педагошки завод на Македонија. Образовните системи во некои европски земји. Скопје 1991.
57. Петров, д-р Никола и Михајловски, м-р Владимир. Креативноста и воспитувањето - методски прирачник за воспитувачи, наставници и стручни соработници во предучилишното и основното воспитание и образование во Р. Македонија. Битола: “Биангл” 1994
58. Петров, д-р Никола. “Остварување на правата на децата во република Македонија. “Просветно дело (Скопје) XLVI:101 - 107; бр. 1, 1992.
59. Петров, д-р Никола. “Глобална проекција за развојот, трансформацијата на системот на воспитанието и образованието во Република Македонија”, Просветно дело (Скопје) XLVIII: 3 - 19; бр. 1994.
60. Петров, д-р Никола. “Предучилишниот педагог - потреба на современото воспитание и образование. “Просветно дело (Скопје) 43;73 - 75; бр. 3, 1979.
61. Петров д-р Никола. “Педагошкото творештво и оспособувањето на воспитно-образовните кадри за педагошко творештво. “Зборник на трудови: Педагошкото творештво во функција на научниот и технолошкиот развој (Симпозиум: Струга, 1990) Скопје: Просветно дело 1990.
62. Петров, д-р Никола. “Новите системски предизвици во образованието и неговата демократизација. “Зборник на трудови од стручно-научниот Собир на тема: Современите тенденции и нивното влијание врз поставувањето на нова платформа.” Струга, 1991. Редакција на списанието “Просветно дело, Скопје 1992.
63. Петров, д-р Никола. “Процесите на демократизација и нивното влијание врз образованието. “Зборник на трудови: “Општествено-демократските

промени и нивното влијание во сферата на воспитанието и образованието” (Тркалезна маса: Скопје, 1992). Редакција на списанието “Просветно дело,” Скопје, 1992.

64. Педагошка библиотека за наставници, Современите тенденции во воспитанието и образованието и нивното влијание врз поставувањето на нова платформа”, Просветно дело, Скопје, 1992
65. Педагошка библиотека за наставници, “Општествено-демократските промени и нивното влијание во сферата на воспитанието и образованието, Просветно дело, Скопје, 1992
66. Програма за воспитно-образовна работа во предучилишното воспитание и образование, Републички завод за унапредување на образованието и воспитувањето, Скопје, 1982
67. Поткоњак, д-р Никола и Шимлеша, д-р Петар. Педагошка енциклопедија, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства; Загреб: ИРО “Школска књига”; Сарајево: СОУР “Свјетлост” ООУР Завод за уџбенике и наставна средства; Титоград: Републички завод за унапредување воспитанја и образование, ООУР Издавање уџбеника и уџбеничке литературе; Нови Сад: Завод за издавање уџбеника 1989.
68. Поткоњак, Никола. “Израда научно-истраживачких пројектата - најсложенији део процеса истраживања. “Настава и воспитање. (Београд) бр. 1-2, 1965.
69. Поточњак, д-р Богослав. Улога родитеља у одгоју деце. Опатија: ИРО “Отокар Кершовани” 1986.
70. Програм предшколског воспитања. (превод на програмата од Квебек - Канада). Институт за педагогију и андрагогију - Филозофски факултет 1993. (Наслов на оригиналот: *Programe D,Education Perscolaire, Quebec*. Превод: Мирјана Вучковиќ.
71. Ракиќ Б. - Ко сам ја, Дечје новине Горњи Милановац, 1983
72. Рот, д-р Никола. Психологија личности. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1977
73. Усова. А.: “Обука у дечјем вртичу, Предшколско дете, бр. 1-2, Београд, 1965
74. Ушински, К.Д. “Човек као предмет воспитања, Веселин Маслеша, Сарајево, 1957
75. Фурлан. И. “Подготвеност или зрелост на детето за училиште, Култура, Скопје, 1964.

76. Хорват - Психолошка анализа на воспитните програми во работата со предучилишните деца, Предшколско дете, бр. 2-3, 1981
77. Хорват Л. "Предшколско воспитање и интелектуални развој, Завод за уџбенике и наставна средства. Београд, 1986
78. Џорџервиќ, д-р Босиљка. Савремена породица и њена воспитана улога, Београд: Институт за педагошка истраживања, Просвета, 1985.
79. Шефет, Јасмина. "Личност воспитача." Предшколско дете (Београд) 12:215 - 225; бр. 3, 1982.
80. , д-р Богдан. Основи методологије друштвених наука. београд:Научна књига, 1974.